

Háborúellenes tevékenység

A HÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN

A háború szele már érintette Vajdaságot

1991-et írtunk. A levegőben valami rettenetes érződött. Valami, ami mindnyájunkat nyugtalanított. A háború előszele volt, ami 91 tavaszán be is következett.

Jugoszlávia népei, akik eddig „testvériség-egységben” éltek, majd mindannyian egyforma nyelvet beszéltek, most egymás ellenségeivé váltak. Egyes politikusok uralkodási vágya, hatalomra törése veszélybe sodorta országunkat. A gyűlölet, a nacionalizmus megtette a magáét. Az egykori barátok, szomszédok, sőt rokonok most ellenségévé váltak.

Slobodan Milošević elgondolása a Nagy-Szerbiáról, valamint hogy minden szerb egy államban éljen, még súlyosabbá tette a helyzetet. Az embereket nem kérdezték arról, hogy mit akarnak: békében élni együtt, esetleg gyilkolni és nyomorogni.

Ők döntöttek. Az utóbbit választották. Egymásnak ugrasztották a nemzeteket. Az ellenséggyártás, a gyűlöletszítás volt a legfőbb feladatuk. A hadsereg, amelynek Jugoszláv Néphadsereg volt a neve, egyértelműen egy nemzet mellé állt. Az ötven évig tartó „testvériség-egység” hamisnak bizonyult. Felváltotta a nacionalizmus. Egyre többet hallottuk, hogy a szerb nép nem akar együtt élni más nemzettel. Etnikailag tiszta Nagy-Szerbiát akar.

Az örületet a kezdetben még megállíthatták volna, de nem tették. Rákényszerítették a katonákat, hogy saját nemzetük ellen harcoljanak. Az állami sajtó és a tévé egymás után szülte az ellenséget és a gyűlöletet.

Bár a fegyverek még nem dörögtek, a Vajdaságban, mégis rettegésben éltünk, hiszen elkezdődtek az erőszakos mozgósítások. Az ablakredőnyök éjjel-nappal lehúzva álltak az ablakokon, mintha nem volnának odahaza a ház lakói.

Azt hiszem, felesleges leírni azoknak a szülőknek a félelmét, akiknek a fiuk a hadseregben szolgált, vagy épp bujkált valahol a mozgósítás elől.

A hadsereg egyre több katonát küldött a frontra. Egyre több frontvonal nyílt meg. Kellettek a katonák, ezért a mozgósítás egyre nagyobb méreteket öltött. Az országban pedig egymás után alakultak a békeszervezetek.

A gyűlölet igazi arca

A félelem a háborútól mindnyájunkban benne volt, de különösen azokban a szülőkben, akiknek a fia a tényleges katonaidejét töltötte vagy már a fronton szolgált.

Azokat a napokat soha nem lehet elfelejteni.

Az egyik fiam a tényleges katonai szolgálatát Kosovóban töltötte. Bár nem ott tört ki a háború, mégsem lehettünk egy percig sem nyugodtak. Az állami sajtóban

és tévében mást sem hallottunk, csak azt, hogy az albán nép milyen veszélyes. Ha már többször hallunk valamit, akkor egy idő után – talán – mindent el is hiszünk. Ez történt velem is mindaddig, míg meg nem ismertem az érem másik oldalát.

Eskütételre mentünk egy másik magyar házaspárral. Belgrádból velünk együtt utazott egy fiatal szerb pár a kisbabájával. Mi magyarul beszélgettünk, ők pedig csodálkozva néztek ránk. „Ezek románok, mennek a piacra” – mondta a fiatalember a feleségének. Látszott rajtuk, hogy a magyar beszédet, egyáltalán a magyar hangot nem ismerik. Nem tudtam szó nélkül hagyni, és így szóltam: „Nem vagyunk románok, hanem magyarok.” Csodálkozva néztek ránk, hogy mi mit keresünk itt. Mikor elmondtuk, hogy az eskütételre megyünk, még jobban csodálkoztak, hogy egy magyar mit keres a szerb katonaságban. Végül mindent elmondtunk, hogy mi vajdasági magyarok vagyunk, és itt élünk ősidők óta. Látszott rajtuk, hogy mindez ismeretlen a számukra (tehát nem ismerik a történelmet). Végül, mikor úgy értelmezték, hogy a mi fiaink „védik a szerb népet”, mindjárt barátságosabbak lettek.

Közben a vonat beérkezett Kosovo területére, és az albán munkások felszálltak a vonatra. A mi kupénkban még volt üres hely, és megkérdezték, hogy szabad-e a hely, persze albánul. A fiatalember rájuk ordított, hogy kifelé. A két albán férfi szó nélkül kiment. Következett a másik állomás, és ismét volt, aki szeretett volna leülni. A fiatalember ismét rájuk förmedt, és ők is kimentek a szűk folyosóra. Ott tolongtak szó nélkül, nálunk pedig volt szabad hely. „Miért zavarja ki őket, hisz van üres hely?” – kérdeztem. Mire mérgesen rám szólt, hogy ott, ahol mi vagyunk, nincs hely a számukra. Elgondolkodtam, hogy vajon ezek azok a veszélyes emberek, akik szó nélkül tolonganak a szűk folyosón, azért mert egy szerb fiatalember rájuk ordított, hogy nem jöhetnek be. „Nem szívok velük egy levegőt, ők nem jöhetnek oda, ahol mi vagyunk. Nincs helyük a vendéglőben sem, ahova mi járunk” – mondta. „Önök között soha nem lesz béke, ha így gondolkodnak. Nálunk, a Vajdaságban együtt járhatnak a magyarok és a szerbek a vendéglőbe, a diszkóba és bárhova” – mondtam.

Megérkeztünk Kosovo Poljéra, és a fiatal pár leszállt. Látszott a fiatalemberen, hogy nem jó szívvel fogadta a véleményemet. Mikor megindult a vonat, egy albán férfi megkérdezte, hogy bejöhet-e a gyerekeivel. Mi beengedtük. Megköszönte, és leültek.

Gondoltam, hogy megkérdezem, hogyan élnek itt az albánok. Nagyon barátságosan felelt és elmondta, hogy akkor szüntették meg az egyetlen albán napilapot, a *Rilindját*, ha jól emlékszem az újság nevére. Elmondta azt is, és megkért, hogy ha van időnk, menjünk el a testvére munkahelyére, ahol bebizonyítja, hogy a szerb ugyanazért a munkáért dupla pénzt kap, mint az albán munkás. „Én Szlovéniában dolgozom, ahol nem nézik, hogy milyen nemzetiségű vagyok, hanem azt, hogy milyen a szívem” – mondta. Természetesen nem mentünk el, de az ő mondata megmaradt bennem.

Megérkeztünk. A kaszárnyát keresve végimentünk az utcán. Mindenféle fegyveres rendőrök álltak. A sarkon megállt három bugyogós asszony beszélgetni, illetve csak szerettek volna, mert a rendőr azonnal odament, és fegyverrel fenyegetőzve szétzavarta őket.

Háborúellenes megmozdulások

Ahogy erősödött a mozgósítás, úgy erősödött az ellenállás és a háború elleni tiltakozás. Vajdaság-szerthe, sőt egész Szerbia területén a békét szerető emberek spontán kimentek az utcára, hogy hangot adjanak tiltakozásuknak. Ezek a tiltakozók többnyire nők voltak. Anyák, feleségek és nővérek. Ez volt Óbecsén is.

Eleinte szerbek, magyarok együtt mentek ki az utcára tiltakozni a háború ellen, és követelték, hogy a fiaikat, akik leszolgálták a tényleges katonaidőt, vagy akit már elvittek a frontra, hozzák vissza. Egyre többen kiabálták, hogy elítélik a háborút, békét akarnak.

Sajnos a média újra megtette a magáét.

A szerbek, akik velünk együtt tiltakoztak a háború ellen, lassan elfogytak. Egyre kevesebben jöttek közénk, és csak mi, magyarok maradtunk.

A hivatalos propaganda szerint mindazok, akik tiltakozni mertek a háború ellen, azok fasiszták voltak – ezek voltunk mi, magyarok –, és árulók azok a szerbek, akik velünk együtt tiltakoztak.

A sajtóban és a tévén keresztül állandóan azt hangoztatták, hogy a hazát és a szerb népet meg kell védeni, a szülők pedig legyenek büszkék, hogy a fiaik ezt teszik. Az már egyáltalán nem volt világos, hogy kinek melyik hazát kell védenie, hiszen kezdetben a hadseregben horvátok, szlovénok, macedónok, albánok és magyarok is szolgáltak a szerbek mellett.

Nem hiszem, hogy akkor valaki is büszke volt, hogy a fia valahol a saját barátjára, szomszédjára vagy rokonára lő, esetleg valaki azok közül az ő fiára fogja fegyverét.

Azonban a mindennapos gyűlöletszítás megtette a magáét. A szerbek már nem akartak árulók lenni, és csak csendben otthon rettegtek, hogy mit hoz a holnap. Az állami tévében csak a gyűlöletszítást, a háborúra való uszítást hallottuk.

Egyre többen kezdték hangoztatni, hogy a másik nemzet az ellenség, és a szerb nép nem akar más néppel együtt élni.

Úgy tűnik, a nacionalizmus és a gyűlölet győzött, ahogy 1944-ben. A szerb nép lassan kezdte magáévá tenni, hogy minden más nemzet ellenség. Hisz a sajtó agy mosást végzett, és aki az állami sajtót és tévét olvasta és nézte, az mást nem is hallott, csak gyűlöletet és ellenségkeresést a nemzetek között. Ez volt a sajtó feladata, a háborúra uszítás és a gyűlöletszítás.

Aki viszont nem félt attól, hogy fasisztának és mocskos „békecsinálónak” nevezzék, mint ahogy ezt velünk is tették, továbbra is, sőt még erőteljesebben tiltakozott a háború ellen.

Egymás után alakultak meg a háborúellenes civil szervezetek. Először csak spontán, majd egyre szervezettebben. Az első békemegmozdulás Újvidéken, a Tartományi Képviselőház előtt volt. Itt ismertem meg Nenad Čanakot. Emlékszem, hogy az utcán mentünk, és a harmadik emeletről ledobtak egy virágcserepet. Szerencsémre nem a fejemre esett, csak talán egy pár centivel hátrébb. Agyon is üthetett volna a földdel tele cserép. Hallották, hogy magyarul beszélgetünk, és kiabáltak ránk, hogy fasiszták. Odajött egy szerb fiatalember, és a szemembe kiáltozott, hogy fasiszta vagyok, mit keresek itt. Ekkor Čanak odalépett, és azt mondta: „Ha ez az asszony fasiszta, akkor én mint szerb, én is fasiszta vagyok.” Ez nekem akkor nagyon jólesett.

Elmentünk az Újvidéki Rádióba is, és követeltük, hogy olvassák be a követelésünket. Nem tudom, hányan voltunk, de sokan. A híradóban felolvasták követelésünket: hogy azonnal engedjék haza fiainkat a frontról, és állítsák meg a háborút.

Belgrádban is megszerveztük a tüntetést, buszt béreltünk, és elindultunk, de mikor odaértünk, már a rendőrség fogadott, és visszafordították a buszt. Biztos vagyok benne, hogy az óbcesei buszállomásról értesítették őket, hogy Óbecséről érkezik egy busz tele tüntetőkkel. Ezért vártak bennünket, és kísérték vissza. Ez 1991 augusztusában volt.

Békekonferencia Újvidéken Béke a mi jövőnk címmel. Szukity Veronika, Rafid, Teleki Júlia, Mészáros Ilonka, Slavenka Ljubić

Majd ősszel jött egy nagyobb mozgósítási hullám Vajdaságban, és főleg a magyarlakta településekről a magyarokat hívták be. A mozgósítással szemben egyre nőttek az ellenállások, sorjázta a béketüntetések. Novemberben Bácskossuthfalván (Ómoravicán), Zentán, Adán, Óbecsén, Temerinben és Orom-hegyesen volt háborúellenes tüntetés.

Zentán spontán tüntetés volt a községháza előtt. Jöttek a mozgósított katonák, akik nem akartak háborúba menni, jöttek a szülők, a lakosság, és megtelt a tér. Hideg volt, meleg teát osztottak a jószívű emberek. Mindenki azt kiabálta: „Békét akarunk! Hoćemo mir!” Mindenkinek egy volt a kívánsága: megállítani a testvérgyilkos háborút. Itt felszólalt Nenad Čanak és Balla Lajos Laci, és én felolvastam az *Állítsátok meg a háborút!* című írásomat.

Zentán megalakították a válságtörzset, aminek az volt a feladata, hogy továbbítsa a kérésüket a felső vezetéshez, hogy állítsák meg a mozgósítást, és felszólították a fiatalokat, hogy ne vegyék át a behívót.

Zenta után Adán, Óbecsén, Temerinben voltak tüntetések, de a rendőrség mindenhol szétoszlatta a tömeget.

Sajnos a háborút nem tudtuk megállítani, de mindent megpróbáltunk, hogy megvédjük a fiatalokat a háborútól, a mozgósítástól. Óbecsén odafeküdtünk a buszok elé, hogy ne vigyék el a fiatalokat. Majd kijött egy illetékes a katonajegyzőtől, és minden fiatalot behívott beszélgetésre. Mikor kijöttek, csendben odajöttek hozzánk, és kértek bennünket, hogy engedjük el őket. Soha nem tudtuk meg, hogy mit mondhattak nekik bent, a katonajegyzőnél.

A történelem ismétlődik?

Az erőszakos mozgósítás minket sem került el. Amíg az egyik fiam kiskatonaként szolgált Kosovóban, a másikat erőszakkal vitték el. Kisunokám akkor volt nyolc hónapos.

1944-ben, amikor elvitték az édesapámat én tízhónapos voltam. Édesapám soha többé nem jött vissza.

Másra sem tudtam gondolni, mint hogy kisunokám látja-e még valaha az édesapját, vagy talán – ne adj isten! – soha nem ismerheti meg. Apa nélkül nevelkedik fel, mint ahogy én.

Kegyetlen, nehéz napok voltak ezek számunkra. A jóisten mégis megsegített bennünket, mindkét fiam hazaért a háborúból.

Vajon a történelem ismétlődik? Újra a nemzetgyűlölet győzedelmeskedik?

Többször hallottuk, hogy a szerbek nem akarnak más népekkel együtt élni. Ezt mondták 1944–45-ben is, amikor apáinkat kivégezték, minket pedig kihajtottak a szülőfalunkból, és koncentrációs táborba zártak. Valóban, a történelem ismétlődik.

Miért kell nekünk más nemzetek ellen harcolnunk? Mi nem azért neveltük fel gyermekeinket, hogy gyilkosok legyenek, vagy esetleg mások gyilkolják meg őket!

A háború elleni tiltakozás egyre erősödött bennem. Talán sokkal erősebben, mint másokban, akik nem élték át a háború kegyetlenségét, mert én a második világháborúnak köszönhetően maradtam árván, és vált a családom földönfutóvá. Talán pont ezért értettem és éreztem együtt a menekültekkel, akik nem önhibájukból maradtak hajlék nélkül.

A sajtón keresztül többször feleltem a szavamat a háború ellen. Megkíséreltem rámutatni arra, hogy az emberélet mindennél fontosabb.

Mindezekért az írásokért és tüntetésekért hónapokon keresztül fenyegettek telefonon. Mindennek lehoradtak, megfenyegettek, hogy meg kellene gyilkolni minket, és hogy menjünk Magyarországra. Sőt már odáig mentek, hogy azzal fenyegettek, felrobbantják a házunkat.

Minden fenyegetés erőt adott nekem, hogy küzdjek a békéért, az emberi jogokért, az életért, a gyermekeim életéért.

BÉKÉT AKARUNK *Nyílt levél vezetőinknek*

Most, amikor a háború oly közel van hozzánk – a világban és a hazánkban is –, rá kellene döbbernünk, hogy egy emberöltő háború nélkül is nagyon rövid. Rövid az élet, és nehéz, de mindenekelőtt nagyon szép. Az élet szép, és élni: boldogan, békében nagyon jó.

A sorsunk különböző. Egyikünk szegény, a másikunk gazdag. Nemzetiségünk is különböző. Egyikünk magyar, másikunk szerb, horvát, albán stb. Azonban mindannyian emberek vagyunk, és élni akarunk. Mindannyiunknak egy élete van, és ehhez ragaszkodunk.

Senkinek sincs jogában elvenni tőlünk.

Mindent meg lehet szerezni és el lehet veszíteni, majd újra megszerezni, de az életet nem. Élet csak egy van. Vigyázzunk életünkre és vigyázzunk embertársaink életére is!

Becsüljük meg, ha kell, segítsük, de soha ne bántsuk egymást!

Békében csak akkor élhetünk, ha embertársaink is békében élnek.

Dobjuk ki vagy tegyük félre szívünkéből a nemzeti érzést, nézzünk egymásra mint emberek. Egyszerűen csak mint emberek, akiknek egyformán joguk van az élethez.

Kérjük elnökeinket, vezetőinket, hogy gondolkodjanak és cselekedjenek úgy, mint *ember*.

Ha úgy néznének egymásra, mint ember az embertársára, nem pedig mint egy nemzet tagja az idegen nemzet tagjára, akkor nem következnenek be ezek az összetűzések.

Nem szabad elfelejteniük, hogy nincs joguk kiárúsítani az életünket egy elvért, egy darab földért vagy bármely nemzet hatalmáért.

Életünk a miénk! Ne vegyék el tőlünk! Bármily nehéz is, mégis megtaláljuk benne a szépséget és az örömet.

Élni akarunk, és élni akarnak gyermekeink, ifjúságunk, élni akarnak unokáink, akik megszülettek és azok is, akik ezután születnek. Nem kérünk sokat, csak *békét* és saját életünket. Béke csak akkor lehet, ha abbahagyjuk a vádaskodást, ha nem nézzük ellenségnek a másik nemzetet.

Ezért kérjük Vezetőinket, ne a hatalmukért harcoljanak, ne a hatalmukat féltsek, hanem embertársaik életét, bármilyen nemzetiségű is az.

A földön nagyon sok nemzet él, de mindannyian emberek, bármilyen nyelven is beszélnek, bármilyen a bőrük színe. Emberek, akik élni akarnak. Ne vegyék el az élethez való jogukat.

Átéltünk egy szörnyű háborút, sok kegyetlenséget, de ne akarjuk, ne engedjük, hogy gyermekeink is ugyanezt átéljék. Biztos vannak Vezetőinknek is gyermekeik, unokáik, akiket nagyon szeretnek, akikhez ragaszkodnak. Ha így van, akkor őrizték meg gyermekeik és mindannyiunk életét! Vigyázzanak döntéseikre, hogy ne kelljen lehajtott fővel felelni érte, hanem bátran nézhessenek gyermekeik és mindannyiunk szemébe.

Könyörgünk a békéért, az életért, de nemcsak egy nemzet, hanem az egész emberiség számára.

Ha béke lesz, akkor kenyér is lesz. Talán egyikünknek nagyobb, a másikunknak kisebb darab. De élni fogunk. Élni! Hisz bármilyen nehéz is az élet, élni jó.

Legyen hát béke hazánkban, és legyen béke az egész világban!

(*Napló*, 1991. február 19.)

BÜNTETENDŐ-E A BÉKESZERETET?

Vajdaság-szerte békemegmozdulások vannak. Az emberek a szívük mélyén mind békét kívánnak. Van, aki hangosan ki meri mondani, van, aki csak titokban vágyik a békére. Vajon szabad-e békét kívánni?

Sajnos nem szabad. Még nem szabad kimondani, hogy békét akarunk, mert aki ezt megteszi, azt fasisztának vagy árulónak tartják.

Kérdezem én, bűn-e a békeszeretet? Bűnös-e az, aki nem akar ölni? Bűnös-e az, aki békében akar élni minden nemzettel, minden emberrel? Szabad-e fasisztáknak nevezni azokat az anyákat, apákat, feleségeket, fiatalokat, akik elítélik a háborút? Ki a bűnös, az, aki kioltja embertársa életét, vagy az, aki elítéli ezt az értelmetlen vérontást? Ki a nép ellensége: az, aki öl és rombol, vagy az, aki dolgozik és épít? Feleljen valaki ezekre a kérdésekre, aki még józanul gondolkodik!

Ártatlan fiatalok vesztik el életüket vagy sebesülnek meg nap mint nap. Házakat, gyárakat rombolnak le a saját országunkban. Mindent tönkretesznek, eltaposnak, ami jó, ami szép. Vajon miért?

Sokan hajlék nélkül maradtak. Nemsokára ők is rá fognak jönni, hogy becsapták őket, hiszen nem maradt semmijük. De vajon ki felel mindezért?

A zentai tüntetés

Annak, aki ezt előre kitervelte, megmaradt a háza, a „munkahelye”. Nem ő lesz a felelős. Kell egy bűnbak, egy újabb ellenség. Igen, és már meg is találták. Vannak még „neki ljudi” (holmi emberek), akik békére buzdítanak, akik elítélik a háborút, a rombolást. Most ők az ellenségek. Vezetőink elítélik azt, aki békére szólít fel. Viszont megdicsérik azokat, akik a békéért könyörgő anyákat, feleségeket lefaszítazzák. Vajon meddig mehet így tovább?

Mi, békeszerető emberek a világhoz fordulunk segítségért. Felhívjuk minden békeszerető ember figyelmét a világban és a hazánkban. *Segítsenek rajtunk! Állítsák meg a vérontást, a rombolást! Mi békét akarunk, nekünk nem fegyver, hanem munka kell! Mi nem ölni, mi dolgozni akarunk!*

Könyörögjünk a békéért!

(Magyar Szó, 1991. október 1.)

A besorozott katonák hazajöttek

ÁLLÍTSÁTOK MEG A HÁBORÚT!

Nyílt levél a honvédelmi titkársághoz

Tisztelt honvédelmi miniszter!

Önökhöz fordulok egy kéréssel: Mondják, milyen érzés most végignézni hazánkon, a romba dőlt városokon, amit önök romboltak le? Normális körülmények között a hadsereg a hazát védi, nem pedig rombolja. Önök pedig saját hazájukat vitték a pusztulásba.

Honnan vesznek bátorságot? Ki hatalmazta fel önöket (kisbetűvel, hisz nem érdemelnek többet), hogy a fiainkat a halálba hajszolják, hogy gyilkossá tegyék őket? A katonák letették az esküt, hogy megvédik a hazánkat a külső ellenségtől, de arra nem esküdtek, hogy egy értelmetlen, nacionalista, testvérgyilkos háborúban részt vesznek.

Mi nem gyilkosokat neveltünk, sem azért neveltük gyermekeinket, hogy meggyilkolják őket. Mi munkásokat és értelmiséget neveltünk, akik majd építik hazánkat, nem pedig rombolják. A rombolást önök és a vezető politikusok végzik!

Miféle cél az, amely ennyi emberéletet követel? Vajon igazságos-e, szabad-e emberek életét feláldozni azért, hogy egy nemzet egy államban éljen? Melyik nemzetnek nincsenek a világban szétszórt tagjai? Miért gondolják azt, hogy egyik nemzetnek több joga lehet, mint a másoknak? Miért nem tekintik embernek más nemzetek bármely tagját?

Adán is volt tüntetés

Miért félnek a kisebbségi sorstól, hisz önök szerint, állítólag a kisebbségnek minden jog adva van ebben az országban.

Nem lenne-e emberibb dolog, ha eltörölnék ezt a szót: kisebbség, és megmaradna csak az Ember, függetlenül attól, mely nemzethez tartozik.

Mi a fontosabb? Az, hogy milyen zászlót lengetünk és milyen himnuszt énekelünk, vagy az, hogy békében éljünk, és legyen mit ennünk? Vajon elég lesz-e a katonáknak a gyökér, amit az alelnök kínál nekik? Lehet-e gyökéren élve harcolni és dolgozni?

Talán önöknek majd különgyökér fog teremni?

Újvidéken a Nők Feketében szervezték a tüntetést

Nők Feketében Óbecsén, előadás és gyertyagyújtás a békéért

Tisztelt Kadrijević úr és más miniszterek!

Vajon elégedettek-e a sok romhalmaz láttán? Önök szerint most a szerb nép meg van védve? Most, amikor annyian otthon nélkül maradtak? Nem volt-e jobb nekik, míg béke volt? Talán az egyszerű embereket kellett volna megkérdezniük, azokat, akik csak a munkával törődtek, akik nem értek rá esztelen uszításokkal foglalkozni, akik szemében minden nemzet tagja egyformán ember, akiknek a *béke* mindennél többet ér. Ezek az emberek most önöknek köszönhetik, hogy hajléktalanná váltak.

Vajon rádöbbennek-e egyszer az igazságra? Azt hiszem, igen. S eljön az idő, amikor önök is rádöbbennek arra, milyen rombolást végeztek, és hány ember-életért kell felelniük.

Higgyék el, egyszer felelniük kell mindenért!

Nemrégén még büszkéek voltunk a hadseregünkre. Most viszont már szégyellnünk kell, hisz a mi fiaink az önök parancsára saját városainkat rombolják. És miért? Egy olyan célért, amit egy pár nacionalista beállítottóságú ember elképzelt, és ami miatt egymásra uszítottak két, sőt több nemzetet is.

Eljön-e az idő, mikor minden embert egyformának tekintünk, nem nézzük a nemzetiségét, csak azt: *ember-e?* Reméljük, hogy eljön. Talán élhetünk még egymás mellett békében. De ehhez az kell, hogy ne tartsuk magunkat többnek, mint amik vagyunk. Ez minden nemzetre vonatkozik.

Tisztelt urak!

Állítsátok meg a háborút! Ne küldjétek halálba a gyermekeinket, de a tiéteket sem! Felejtsétek el a bosszút! Az életet, a békét akarjátok, ne a halált! Az élet a miénk, nem ti adtátok nekünk, így nincs is jogotok elvenni!

Ne felejtsétek el: a XXI. század küszöbén állunk! Mi nem gyökereket akarunk enni, hanem dolgozni és termelni, jólétet teremteni! Ezt csak békében lehet!

Állítsátok meg a háborút! Békét akarunk!

(Magyar Szó, 1991. november 5.)

A SZERETET ÜNNEPE

Közeledik a karácsony, a család, a szeretet ünnepe. Ilyenkor együtt örülünk egymásnak és az ünnepnek.

Sajnos az idei karácsony nagyon sok házban nem hoz örömet. Hisz hiába várják haza az apukát, a férjet, a fiút, a testvért.

Hány család maradt otthon nélkül, lett földön futóvá? Hány családban várják haza remegve az apukát, a férjet, a fiút vagy a testvért? Hiszen akiket meg akartak „védeni”, azokat a családokat is gyászba borították, tönkretették. Most nincs otthonuk, nincs semmijük. Vajon jobb-e most ezeknek az embereknek, mint a múlt évben, vagy mint azelőtt, amíg nem „védte” őket senki, de volt meleg, csendes otthonuk? Ők mindannyian a hatalomnak köszönhetik a sorsukat.

Számukra szomorú lesz a karácsony, bármelyiket is ünneplik, szomorú lesz az új év is. De szomorú lesz mindannyiunk számára. Kevés ember lehet boldog ebben az évben.

Talán egyszer vége lesz minden szörnyűségnek. Talán a hatalom is belátja – mindkét oldalon –, hogy az emberélet a legdrágább. Minden hatalomvágynál többet ér.

Reméljük, a következő karácsony már sokkal békésebb lesz mindannyiunk számára.

Most csak arra kérjük a Jézuskát, hogy minden apukát, férjet, fiút és testvért segítsen haza, hogy a gyermekeknek, az édesanyáknak az egész családnak boldog karácsonyuk legyen.

Nem baj, ha a karácsonyfa alá nem jut ajándék, nem baj, ha szegényebb lesz a karácsonyi ebéd, csak *béke* legyen! A szeretet és a béke mindennél többet ér.

Kívánom, hogy minden ember szívében karácsony és az új év táján ott égjen a béke lángja! Ne engedjük, hogy ezt a lángot kioltásák a szívünkéből!

Hozzon az újév mindannyiunknak erőt a további békés együttéléshez!

(*Magyar Szó*, 1991. december 20.)

TÜNTETÉSEK A HÁBORÚ ELLEN

Moravica (Bácskossutfalva) polgárainak nagygyűlése számos vidéki polgár, számos pártképviselő, békeharcos jelenlétében 1992. április 13-án ismételten a béke mellett és a háború ellen emelte fel szavát. A nagygyűlés résztvevői – értékelve a napról napra fokozódó békeharcot, a béke mint a túlélés egyedüli feltételének lehetőségét – a közvetkező *Közleményt* adják ki:

Az életet mint alapvető emberi jogot, a munkát, a tanulást, az emberi alkotást, a fejlődést, az együttélést, egymás megbecsülését és mindent, ami emberi, csakis és egyedül a *béke* biztosíthatja.

Ezért és ennek alapján ezúttal is *tiltakozunk* minden olyan cselekedet ellen, amely a békét veszélyezteti.

Felhívunk minden polgárt, minden hadkötelest, akiben megért a felismerés, és a háborúban való részvételének elutasításával a békéért száll síkra, hogy ezt tiszta lelkiismerettel tegye meg. Szerbia lakosainak túlnyomó többsége – *a nép* – már eleve elutasította a háborút, és támogatásáról biztosítja ezt az emberi cselekedetet.

Követeljük a katonai hatóságoktól, hogy tiszteljék a *nép* akaratát, és a frontról azonnal hozzák vissza a hadköteleseket.

Követeljük, hogy a katonai hatóságok küldjék haza a laktanyákból a tartalékosokat.

Követeljük, hogy a hatalom tisztelje Szerbia anyáinak könnyörgését, és adja vissza az anyáknak gyermekeit, feleségeknek férjeiket, a gyermekeknek az apákat.

Elítéljük a katonai hatóságok eddigi erőszakos cselekedeteit. Kimondjuk a bűnösségét azoknak, akik a felhatalmazásukat túllépve, nem tisztelve a hadkötelesek akaratát, erőszakkal hurcolták a halálba és a frontra fiainkat.

Felhívjuk a katonai hatóságokat, hogy ne próbáljanak erőszakot alkalmazni Ljubo Kustudić és Kecskés Péter kishegyesi emberek, a katonai igazgatás hivatalnokai ellen, akik a behívók kiírásának megtagadásával emberségről adtak példaértékű tanúbizonyságot.

A moravicai nagygyűlés ismételten leleplezte a szörnyű háború kiváltó okait, emberpusztító, nyomorba döntő céljait.

Ez a háború nem igazolható semmilyen szövetségi vagy köztársasági alkotmányos rendelkezéssel.

A mikrofonnál Csubela Ferenc

A területi védelmi egység 80 hadkötelesének és Csubela Ferenc népképviselőnek éppen ezért tiszta a lelkiismerete.

A nagygyűlés megállapította, hogy ha a hadsereg néphadsereg lenne, segítene a népnek, előjárói nem utasították volna el a tárgyalást a múlt héten Moravica polgáraival, a szülők, hozzátartozók bizottságával és a népképviselővel, továbbá nem utolsósorban akkor most képviselői itt lennének a nép között, ahova hívtuk őket.

Felszólítjuk a hadsereget, hogy álljon a *nép* mellé, a békéért úgy harcoljon, hogy ne mozgósítson, azonnal szüntessen meg minden harci cselekedetet.

Felkérjük az Egyesült Nemzetek békefenntartó erőinek országunkban tartózkodó parancsnokságát, hogy a helyszínen, itt, Vajdaságban kísérelje és győződjön meg követelésünk megvalósulásáról.

Felhívjuk Vajdaság és Szerbia községeit, lakosait, hogy tiltakozásukkal járuljanak hozzá a béke mielőbbi helyreállításához.

Felszólítjuk a *nép* választott szerveit, egyesületeit, hogy hallassák szavukat *a béke mellett, a háború ellen.*

Tudomásul vettük a Boszniából küldött üzenetet, amelyben arra kérnek bennünket, hogy ne menjünk oda embert ölni, pusztítani. *Ígérjük*, hogy mi nem akarunk és nem fogunk ölni és rombolni.

A Moravicán megtartott nagygyűlés szélesebb közösségünk, Vajdaság és Szerbia népének tiltakozását, követelését, felhívását tükrözi.

Mi, a moravicai nagygyűlés részvevői kimondtuk a kollektív *nemet* a mozgósításra, a háborúra.

Csubela Ferenc: *Naplóm* (Moravica, 1992. április 13.)

Béketüntetés Bácskossuthfalván 1992-ben

TÜNTETÉS OROMHEGYESEN

A mikrofonnál Csubela Ferenc, a háttérben Teleki Júlia, Szukity Veronika, Pál Jolán békeaktivisták, Tóth Anna és Szaniszló Ferenc

**Balla Lajos Laci, Teleki Júlia, Szukity Veronika, Pál Jolán,
Tóth Anna és Szaniszló Ferenc**

KIRE LŐJEK, APÁMRA VAGY ANYÁMRA?

A háború szétdőlt az otthonokat, a családokat. Nagyon sok vegyes házasság tönkrement, esetleg erővel tönkretették. A Jugoszláv Néphadseregben szolgáló kiskatonák közül voltak olyanok, akik vegyes házasságból születtek, most pedig harcolniuk kellett a horvát édesanya vagy édesapa ellen.

Fiam katona barátjának, Umčević Dragannak édesapja szerb volt, édesanyja horvát. Amíg ő a „hazát védte”, a hadsereg, amelyben ő is szolgált, szétlőtte az otthonát. Sem édesanyjáról, sem édesapjáról nem kapott hírt. A sorkatonai szolgálat után azonnal tartalékosnak kiáltották ki, majd a horvátországi frontra küldték.

Nem akart tovább katonáskodni. Nem akart egyik oldalra sem állni, de haza sem mehetett, már nem volt otthona, a szülővárosában dúlt a háború. Egymaga maradt, család és hajlék nélkül. Nem tudta, hogy él-e édesapja és él-e édesanyja. Végül megszökött a katonaságtól. Mivel nem tudott hova menni, minket keresett fel, katona barátja szüleit, hogy valameddig meghúzza magát. „Itt maradhatok-e maguknál? Nincs hova hazamennem. Nincs otthonom. Én nem akarok harcolni. Nem akarok gyilkos lenni. Kire lőjek, apámra vagy anyámra?” – kérdezte könnyes szemmel. „Én nem akarok egyikre sem löni. Én nem akarok háborúzni. Én nem akarok meghalni!” A fiú reszketett. Az idegei tönkrementek. A háború nyomai már meglátszottak rajta.

Vajon hány ilyen fiatal van még, akit arra kényszerítettek, hogy rokonai, barátai, szomszédjai, sőt szülei ellen harcoljon?

A fiú itt maradt nálunk. Két hét után egy kis pénzsegéllyel ellátva továbbindult Szlovéniába, a távoli rokonaihoz. Megígérte, hogy ha sikeresen odaér, jelentkezni fog. Soha nem jelentkezett.

Mindig szomorúan gondolunk erre a fiúra. Vajon él-e még? Valami azt súgja, hogy a frontvonalakat nem tudta kikerülni. Kegyetlen a háború!

A NŐK PARLAMENTJE

Azt gondolom, hogy mindent megpróbáltam a többi édesanyával, feleséggel, hogy ne vigyék el gyerekeinket a háborúba. Aláírást gyűjtöttünk a békéért, tüntetéseket szerveztünk, igaz, nem sok sikerrel, azonban felfigyeltek ránk a többi békeszervezetek, sőt a külföldi szervezetek is. Együttműködtünk a Nők Feketében szervezettel, a belgrádi Háborúellenes Központtal és számos vajdasági békeszervezettel. A mi szervezetünk neve a Vajdasági Békemozgalom volt, majd később a Mozgalom a Békéért és Toleranciáért nevet vette fel. Így kaptam meghívást először egy nemzetközi konferenciára, Macedóniába.

A konferencián a volt Jugoszlávia minden köztársaságából jöttek nők, akik felemelték szavukat a háború ellen. Számos ország képviseltette magát ezen a nemzetközi konferencián. Egyedül voltam magyar, és megpróbáltam elmon-

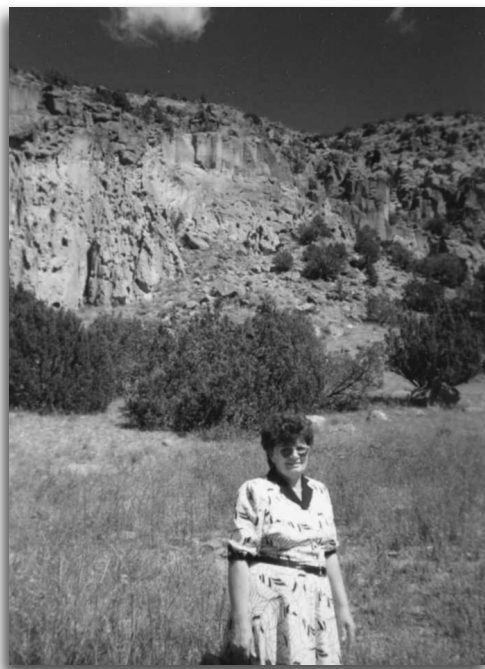
dani, illetve ismertetni a vajdasági magyarok félelmét és tiltakozását a háború ellen.

1992-ben választások voltak. Tartományi és községi is. Mivel sokat írtam a háború ellen, az emberek megismerték a nevemet, így jelöltek képviselőnek. A választásokat megnyertem, és 1996-ig tartományi és községi képviselő lettem.

Egy kicsit átláttam a politikán, és éreztem, hogy mi, nők csak akkor tudunk elérni valamit, ha összefogunk. Javasoltam, hogy alakítsunk egy szervezetet, például a nők parlamentjét, és próbáljuk az európai parlamentben elmondani, mi a mi véleményünk a háborúról. Azt már láttuk, hogy a köztársasági politikusok – mindegy, hogy melyik –, de különösen a szerbek, nem értenek velünk egyet.

A többnapos konferencia után 26-an kaptunk meghívót egy amerikai szervezettől, az új-mexikói Ars Publicától, hogy vegyünk részt egy képzésen, ahol megtanuljuk az erőszakmentes kommunikációt, a toleranciát, hogy átadjuk otthon, a környezetünkben. A képzések mindig semleges helyeken voltak. Több alkalommal Magyarországon és egy alkalommal Franciaországban, illetve az új-mexikói Santa Fében. A csoportunkat Élő Vizeknek neveztük.

Köszönettel tartozom az új-mexikói szervezetnek, hogy én is köztük lehettem. Talán soha nem járhattam volna ezeken a szép tájakon, ha nem kaptam volna meghívást.

Los Alamos közelében. Itt laktak 500 évvel ezelőtt az indiánok

Ellátogattunk az indián rezervátumba is, ahol az indiánok nagyon kedvesen fogadtak bennünket. Meg kell említenem, hogy itt, a rezervátumban az indiánok tanulták a saját történelmüket. Nem úgy, mint mi, magyarok itt, Vajdaságban. Meglátogattuk a nemzeti parkot, ahol kb. 500 évvel ezelőtt az indiánok a hegy oldalába vájt lyukakban laktak.

A 26 nő a volt jugoszláviai köztársaságból érkezett, minden nemzet képviseltette magát. Szerbek, horvátok albánok, muszlimok. Vajdaságból ketten voltunk, egy szerb hölgy és én egyedül magyar. Ez megtiszteltetés volt számomra, de ugyanakkor nehéz is. A szerb nyelvet nem igazán beszéltem tisztán, de ezt mindenki tolerálta egy belgrádi szerb hölgy kivételével.

A monteseumi egyetemi városrészben egy horvát, egy muszlim és egy kosovói albán nővel

Egy kosovói albán hölgy, Melihata Juniku és én a monteseumi szentély előtt

Ezek a beszélgetések nagyon nehezek, szomorúak voltak, hisz a konferencián különböző helyekről érkezett résztvevői mind elmesélték, mi történt a környezetükben. Elmondták a horvát asszonyok, hogyan hatoltak be házaikba a szerb félkatonai egységek, hogyan űzték ki őket az otthonukból, és hogyan ölték meg hozzátartozóikat.

Ugyanezt elmondták Boszniából a muszlim asszonyok, hogyan kínozták és ölték meg a férfiakat és erőszakolták meg a nőket. Borzasztó volt végighallgatni. Sírtak az asszonyok, és sírtunk mi is. Sírva mondták, hogy Boszniában nincs etnikailag tiszta család, nemhogy etnikai tiszta város legyen. Elmondták, hogy szétszakadtak a családok, mert a háború, a nemzetgyűlölet szétszakította. A politikusok a gyűlöletet átvitték a családokra is.

Ezeknek az asszonyoknak az otthonukat már felégették, vagy a férjüket elvitték, mindenkinek volt a családjában valami tragédia.

Csoportunk a szentélyben. Ez a hely a különböző nemzetiségű egyetemisták temploma

Előadás az egyetemen a vajdasági kisebbségekről. Tamás tolmácsol

Nem volt könnyű a szerb nőknek sem végighallgatni mindazt, amit a saját nemzetük tett a másik nemzet ellen. Viszont ez nem az ő hibájuk volt.

Azért tartottunk ilyen szemináriumokat, hogy próbáljuk otthon, saját környezetünkben elmondani, hogy a nemzetgyűlölet sehova sem vezet, szétrombolja a családokat, és halálba taszít.

Az amerikai szervezettől sok mindent megtanultunk, hisz volt, amikor két hétig is együtt voltunk, szerbek, horvátok, muszlimok, albánok és én, a magyar. Itt nem lehetett egymás szavába vágni, nem volt szabad gyűlöletről beszélni, nem volt

Melihata Juniku, a kosovói albán hölgy és én

Séta New Yorkban

szabad gyűlölködni egymásra. Meg kellett hallgatni a szerb nőknek is azt, amit a boszniai és a horvát nők elmeséltek, és azt is, amit a két albán nő elmondott.

Részt vettünk egy előadáson a monteseumi nemzetközi egyetemen, ahol felszólalhattunk. A különböző nemzetiségű fiatalok meghatódva hallgatták előadásunkat.

Beszámoltam a vajdasági kisebbségek helyzetéről, az erőszakos mobilizációról, a megaláztatásról, sőt elmondhattam azt is, hogy sajnós a háború ismétlődik, hisz én ugyanezt átéltem 1944-ben, amit most a horvátországi és a boszniai hölgyek a kilencvenes évek háborújában.

A tolmácsom Tamás volt, egy miskolci magyar fiú, aki magyarról angolra fordított, angolról pedig egy albán hölgy fordított szerbre, hogy a csoportunk minden tagja megértse az előadásokat.

Bár Kosovóban még nem volt háború, de már a szerbek éreztették az albánokkal, hogy ki is az „úr”. A két kosovói hölgy elmesélte, hogy a szerb egyetemisták vitték az utcán a transzparenszeket, melyeken nagy betűkkel ki volt írva, hogy: „Ne

Teleki Júlia

békemozgalmi tevékenysége

A minap tért haza hatnapos franciaországi békemozgalmi tanácskozásról Teleki Júlia, a VMSZ Tanácsának tagja. Az ismert békeharcos a becsei békemozgalom képviselőjeként, és Vajdaságból egyetlen vendégként vett részt a Balkáni Nők Parlamentjének ülésén, amelyre tíz ország képviselői érkeztek.

– A tanácskozás az emberi és kisebbségi jogokkal foglalkozott, valamint azzal, hogy milyenek a nők jogai a társadalomban és a politikai szerepvállalás során. A konferencia célja a szétszakított közösségek erőszakmentes kommunikációjának az elősegítése, s ennek jegyében közülünk mindenki elmondhatta, hogy közössége milyen problémákkal küszködik. Én a vajdasági magyarság nyelvhasználati problémáiról, az anyanyelvű iskolarendszer elsorvasztásáról beszéltem – hallottuk Teleki Júliától, aki azonban sajnálattal mondta el, hogy még a békemozgalmisták között is tapasztalható a más nemzet iránti türelmetlenség. Így egy belgrádi résztvevő megvádolta, hogy „ő az országuk ellen beszél”.

Teleki Júlia a napokban valószínűleg újabb békemozgalmi konferencián vesz részt: ezúttal Horvátországban, ahol egy amerikai projektum keretében a különböző nemzetek békés együttéléséről, a menekültek hazatéréséről, illetve integrálódásáról lesz szó. (K. sz.)

dajte im olovku!” [Ne adjatok nekik ceruzát!]. Ez azt jelentette, hogy a kosovói albánok ne tanulhassanak, legyenek minél többen írástudatlanok, hogy jobban el tudják a őket nyomni. Azt is elmondták, hogy Prištinában, a Grand Hotelban ki van írva: „Albánnak és kutyának tilos a bemenet!”

Hazafelé jövet egy napot New Yorkban töltöttünk, mert átszálláskor a repülön nem volt hely. Mivel nem a mi hibánkból történt, a repülőtársaság biztosított szállást számunkra. Egyik albán hölgynek a rokona New Yorkban dolgozott, eljött értünk, és bevitt a városba. Végigsétálhattam a Broadwayn és a Hudson folyó partján. Itt is a szerb hölgyek otthagytak minket, és én magam sétáltam az ismeretlenek között. Végül az egyik albán hölgy társult hozzám.

A HÁBORÚ NYOMAI BOSZNIÁBAN

Az emberi brutalitás és kegyetlenség nyomaival találkoztunk Boszniában, útban Gornji Vakuf-Uskoplje felé. Elgondolkoztató és egyben értelmetlen, hogy az ember ennyire romlott is tud lenni. Lerombolni azt, amit sok év munkájával, sokszor nélkülözéssel teremtettek az emberek, és legyilkolni egy egész település lakosságát csak azért, mert más a nemzetiségük vagy a hitük. Vajon meddig gyűlölhet egy

A sarajevoói állomás

Felgyújtott, leégetett muszlim falu

ember? Egész életen át? Rájönnek-e ezek az emberek valaha is, hogy vezetőik, politikusaik kijátszották, becsapták és elárulták őket?

Nem egyszerű emberek szították a gyűlöletet, hanem a nacionalista vezérek, akik mindenáron hatalomra akartak törni.

Bár a női parlament megalakítása nem egészen sikerült, de a világ minden táján megismerték tevékenységünket, és támogattak bennünket. Megtanultuk a toleranciát, a másság tiszteletét, ezt kellett volna átvenni, átadni a környezetünkben, különösen a többnemzetiségű környezetekben.

Ez azonban nem mindannyiunknak sikerült.

NYILVÁNOS MEGALÁZTATÁS

Bár azért jártunk a szemináriumra, hogy megtanuljuk a toleranciát, a másság tiszteletét, de ezt sajnos nem mindannyian tettük a magunkévá.

Történt egy alkalommal a határon, amikor jöttünk Magyarországról hazafelé, bejött a katonatiszt, legalábbis katonaruha volt rajta, és kérte az útleveleket. Hatan ültünk a kupében, két albán nő, három szerb nő és én egyedül magyar. Az albán nők nyújtották át először az útleveleket, mikor meglátta a katonatiszt, hogy albánok, rájuk ordított, hogy kifelé ebből a kupéből, itt nincs helyük. Ők csak megkérdezték, miért. Közben szedték a csomagjukat, és átmentek a másik kupéba. A katonatiszt még jobban ordított, hogy itt nincs keresnivalójuk, a másik kupé üres, oda menjenek.

Vártam, hogy a szerb nők majd szólnak valamit az érdekükben, hisz egy békekonferenciáról mentünk hazafelé. Ők nem szóltak semmit, akkor én megkérdeztem, hogy: „Uram, miért zavarta ki őket, hisz mi együtt utazunk.” Észrevette, hogy én sem vagyok szerb, rám ordított, hogy ki vagyok, hol lakok. „Magyar vagyok, és a vajdasági parlament képviselője vagyok” – feleltem, és felemeltem a hangom. A

Gornji Vakuf-Uskopljen megkezdődött a helyreállítás

katona rám nézett és csillapított, hogy rendben van, de azt kérdezte, hogy miért utazunk együtt a kosovói hölgyekkel, és hol voltunk? „Magyarországon voltunk, békekonferencián. Együtt utaztunk arrafelé is és visszafelé is így akarunk” – feleltem. Közben mindannyian átadtuk az útleveleket, és én tovább vártam, hogy majd kiállnak mellettem, igazat adnak nekem a szerb hölgyek, de nem így történt. Mikor a katonatiszt távozott tőlünk, akkor a niši hölgy csak annyit mondott, hogy: „Milyen nép vagyunk mi? Mi ganék vagyunk!” „Slađana, miért nem szóltál addig, míg itt volt a katonatiszt?” – kérdeztem. Ekkor a belgrádi hölgy felháborodva szólt: „Mit akartok, ez az ember a munkakötelességét teljesítette.” „Ez volt a munkakötelessége, hogy kizavarja az albán nőket?” – kérdeztem. „Holnap kizavar engem, mert magyar vagyok, holnapután meg talán Slađanát, mert próbál gondolkodni. Úgy látszik, nektek kell Kosovo, de nem kellene a lakosai. Vajon ezért járunk a szemináriumra?” – mondtam. Akkor még nem tudtam, hogy Kosovón mi fog történni. Mikor elhagytuk a határt, az albán nők visszajöttek hozzánk. Senki sem szólt. A kupénkban megfagyott a levegő.

SZEMINÁRIUM AZ ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓRÓL

Erdős Viktória, én és Jelica Rajajić

A szeminárium résztvevői Óbecsén

A háború után tíz évvel. Mellettem Nenad Čanak, mögöttem Balla Lajos Laci, a bal szélén Juhász Attila, valamint a zentai válságtörzs tagjai

APUKÁT VÁRJUK

Tizenkét óra elmúlt. A gyerekek tudják, hogy az édesapjuk nemsokára megérkezik a munkából, majd később az édesanyjuk is. Bár még nincs itt az ideje, de mi mégis kint állunk az utcán, és várjuk apukát.

A sarok felől nemsokára ismerős léptekkel közeledik egy fiatalember. „Apuka, apuka!” – kiáltozzák a gyerekek, és már szaladnak is apuka elé. Nagy örömmel és sikoltozással érnek apjukhoz. Az apuka lehajol, megcsókolja az egyik fiát, majd a másikat. Kézen fogva jönnek haza. A gyerekek arca ragyog a boldogságtól. Nem kevésbé az apukáé.

Nézem a gyerekeket és az apukát. Ez az apuka az én fiam, a gyerekek pedig az unokáim. A szívemet boldogság tölti el, amint látom, hogy a fiam lehajol és megcsókolja a gyermekeit. És ekkor a szemem tele szalad könnyel. Eszembe jut az én gyermekkorom. Mindettől a gyönyörű érzéstől engem megfosztott az élet. Nekem nem volt apukám. Elvették tőlem mikor tíz hónapos voltam, én soha nem szaladhattam édesapám elé. Engem nem vezetett kézen fogva, és nem láthattam szemében a boldogságot.

A sors nagyon kegyetlen volt hozzánk, mint ahogy kegyetlen volt több ezer másik vajdasági magyar családhoz is.

Csúrogon 1944-ben egy délelőtt puskaropogás hallatszott. A bátyám, aki tízéves volt, a lovak alól pucolta az istállót. Az udvaron volt, talicska a kezében, mikor hallotta a fegyverropogást, ledobta a talicskát, és lehajtott fejjel csak annyit mondott: „Nincs többet apa.” Erre a kegyetlen napra élete végéig összeszorult szívvel emlékezett.

Az idő minket igazolt

Beszélgetés Telesi Júliával abból az alkalomból, hogy tíz évvel ezelőtt kezdődtek meg Vajdaságban a békemozgulások

– Csúrogon születtem, ott, ahol 1944-ben a gyűlölet olyannyira nagy volt, hogy minden magyar férfit kivégeztek, az életben maradtakat pedig gyűjtőtáborba hajtották. Így tőlöttem én is nyolc hónapot a „Jógor”-ban, apám viszont megélte. Az édesanyám mégsem nemzetgyűlöltre nevelt minket. A későbbi tevékenységemet bizonyára az is meghatározta, hogy ilyen tragikusnak kezdődött az életem – vallja Telesi Júlia tartományi képviselő, a vajdasági békemozgalom egyik kezdeményezője.

A becei községhez a iródjában kicsinek bizonyul az asztal, amelyet legalább hatan ülhetnek körül, amikor Telesi Júlia kitergeti a magával hozott újságdalakat. Nem is eszda, hiszen egy évlzedet próbál meg a már sárguló lapokkal alátámasztani és dokumentálni. Tíz évvel ezelőt, 1991 augusztusában kezdődtek meg Vajdaságban a békemozgulások. Beszélgetőtársam szerint 1991. augusztus 16-a az első említésre méltó dátum, amikor Belgrádban a Honvédelmi Minisztériumban tiltakoztak.

– Felhívást tettem közzé, hogy mindazok a vajdasági szülők, akiknek a fia a tényleges katonai szolgálatát tölti, jöjjenek el, és tiltakozzunk, követeljük, hogy engedjék haza a gyermekeinket. Az én fiam akkor Kosovóban volt katoná. Igaz, a háború nem ott tört ki, mégis féltettem, hiszen bármelyik nap átvezényelhettek volna a frontra. Ebben a megmozdulásban nemcsak magyarok vettek részt, voltak ott szerbek és horvátok is. Kimondtuk, hogy nem harca neveltük és szántuk az utódainkat, nem gyilkolásra tanítottuk őket, hanem építésre. Emlékszem, én arról beszéltem, hogy senkivel sem akarunk háborúzni, hanem békét szeretnénk; ez nem a vajdasági magyarok ügye, hagyjanak ki minket belőle. Mindannyian elitteltük a háborút, de a tiltakozásunknak nem volt eredménye. Fogadtak ugyan bennünket, de erőlyesen kifejtették, mi a véleményük rólunk, és azt is a tudomásunkra hozták, hogy a haza védelméből mindenkinél ki kell vennie a részt.

A fiamnak szeptemberben kellett volna leszereznie, de nem jött haza. Kétszer mentünk el érte, de próbálkozásaink sikertelenek maradtak. Közben az idősebb fiam is behívoparancsot kapott, tartalékosnak szólították. Falról falig futkostam, ordítottam, aztán lecsillapodtam, és felhívtam a katonai ügyosztályt. Valami olyat mondtam nekik, hogy az egyik fiam katoná, a másikat nem adom, inkább öljenek meg engem. Nagyon zaklatott voltam, de végül ellenőrizték a szavaim hitelét, és a fiam itthon maradhathat. Talán az életét mentettem meg. Decemberben mégis el kellett mennie. Az unokám akkor nyolc hónapos volt. Természetesen az jutott eszembe, hogy én tíz hónapos voltam, amikor elvesztettem az édesapámat. Végül mindketten szerencsésen hazakerültek, engem viszont már senki sem állíthatt meg. Mentem, részt vettem a tiltakozásokban. Az első háborúellenes tüntetés még 1991 augusztusában megtörtént Újvidéken. Három napig tartott, vajdasági jellegű volt.

Következett Temerin, Zenta, Ada, hiszen a mozgósítás folytatódott. Nem tudtam otthon ülni, szinte mindegyiken ott voltam.

• **Abban az időben sokan nem nézték jó szemmel azokat, akik békét akartak.**

– Több olyan írásom is megjelent a Magyar Szóban, amelyekben követeltem, hogy állítsák meg a háborút, hiszen senkinek sincs joga elvenni mások életét. Egyszer telefonos fenyegetést is kaptam: hogya nem hagyom abba, felrobbantják a házamat. A megmozdulásokon viszont mindent kiabáltak ránk, fasisztáknak, árulóknak neveztek bennünket. Ez még inkább fokozta az erőmet, de hiába, az öldöklés ellen semmit sem tehettünk. Nem mi kezdtük, nem is rajtunk múltot, mikor lesz vége. Mégis azt mondom, ha a szülők többsége bátrabban ki mert volna állni, talán előbb abbahagyják. A békemozgalom képviselőjeként jártam Macedóniában, ahol szintén azt hangsúlyoztam, hogy a nőknek, az anyáknak, a feleségeknek, a nővéreknek kell felelősen lépni a szavukat. Már ott javasoltam a női parlament megalakítását, melyben nemzeti és vallási hovatartozástól függetlenül dolgozhatnak. Sajnos, ez azóta sem jött létre, de a kezdeményezők – a volt Jugoszlávia minden köztársaságából – évente találkoznak. Több olyan tanfolyamon vettem részt, melyen az erőszakmentes kommunikációt tanultuk, és azt, hogyan lehet megoldani a problémát anélkül, hogy megsértenénk a másikat, akivel nem vagyunk egy véleményen.

• **Van-e hivatalos dátuma a békemozgalom kezdetének?**

– A megalakulásunk sem volt szokványos, hiszen nem gyűlésen történt, hanem az utcán, amikor a mozgósítás ellen tünteltünk. Sajnos, a szerb szülők lassan elmaradtak, hatott rájuk a propaganda, nem bírták a fokozódó nyomást. Azt már nem tudjuk pontosan, melyik a hivatalos dátum, de őrzök egy újságkivágást, amely arról számol be, hogy 1992 decemberében sajtótájékoztatót tartottunk a Vajdasági Békemozgalom egyéves munkájáról. Ebben a tevékenységben hadd emeljem ki a becei Szukity Veronka és az adai Bozsóki János nevét. A Vajdasági Békemozgalom újvidéki központtal később megszűnt, de a becei szervezet továbbra is működik. Most tervezzük, hogy az ágazat helyett önállóvá váljunk. Mi korábban is erőlyesebbek, bátrabbak voltunk, és az idő is minket igazolt. Talán időközben már mindenki rájött, hogy a békének nincs alternatívája. Háborúval nem lehet békét teremteni. Megkérdezték tőlem, minek a békemozgalom, ha nincs háború. Vallom, a békemozgalom nem akkor kell, amikor már dőlnek a harcok.

• **Az októberi események után a jelenlegi helyzet mennyire felel meg az elvárásainak?**

– A változásokkal sem magánemberként, sem képviselőként nem vagyok megelégedve. Minden nagyon lassan halad. Vajdaság autonómiáját még nem kaptuk vissza, és továbbra is vannak olyan kollégáim, akik nehezményezik, hogy egyesek az anyanyelvükön

Telesi Júlia

akarnak beszélni. Ez rám is vonatkozik, hiszen mindig magyarul szólok fel. Emberként kellene egymáshoz viszonyulni, arról nem beszélve, hogy a vajdasági magyaroknak mekkora érdemeik vannak a rendszerváltásban.

• **Mivel foglalkozik most, amikor a békemozgalomra talán már nincs akkora szükség?**

– A béke tevékenységem sodort bele a politikába is. Igyekezem különbséget tenni a civil szervezetek és a politika között, habár mindkét helyen az emberi és kisebbségi jogokért, a békéért szállok síkra. Ezzel foglalkoztam, és ezt teszem most is a vajdasági parlamentben. A VMSZ tartományi képviselője vagyok, de egy mandátumban, 1992–96 között már végeztem ezt a tevékenységet.

Ebben az évben Becsén tartottam szerb és magyar tanító- és övönöknek előadást arról, hogyan kell élni vegyes környezetben, hogy a másik felet ne alázzuk meg, de a saját jogainkról se mondjunk le. Nekünk, magyaroknak mindig emelt fővel kell járunk, senki sem nézhet le minket csak azért, mert más nyelvet beszélünk.

A jelenlegi munkám egy másik területhez is kötődik. Először megpróbáltam felkutatni, mi is történt Csúrogon 1942 és 1945 között, beszélgettem a túlélőkkel, gyűjtöttem a vallomásokot, majd 1996-ban a Visszatekintés a múltba című könyvemben jelentettem meg. Ennek a bővített kiadása és valamiféle folytatása a Keresem az apám sírját című kötet, amelyben már azokat a zsabjai és mozsori lakosokat is megkérdeztem, akiket sikerült megtalálnom. Ez tartalmazza a kivégzettek névsorát is. Gyűjtöm az adatokat egy harmadik kiadványhoz is, amelyben Péterrére, Földvár, Becse és Mohol áldozatainak a jegyzékét tenném közzé. Ezt jövőre szeretném megjelentetni.

A vajdasági képviselőházban tagja vagyok az 1941–45 közötti eseményeket vizsgáló tényfeltáró bizottságnak. Nagyon nehéz és kényes munka, de remélem, képviselőtársaim végre ki merik mondani, hogy nemcsak '42-ben történtek véres események. Én megbocsátanék, de nincs esem, hiszen senki sem kért meg erre. De felejtani akkor sem lehet. És nem is szabad, mert az bűn volna.

TÓTH Lívia

Igaz, hogy a háborút nem tudtuk megállítani, de igazunk lett abban, hogy a sok fiatal halála nem hozta meg a kívánt eredményt, a Nagy-Szerbiát, viszont számos embert tett földönfutóvá

Nem sokkal később sírva ért a tizenhárom éves nővérem haza, aki az ebédet vitte apánknak. „Nincs többé apánk, elvitték.” Már nem kellett neki az ebéd. Elvitték, lovas kocsira dobva, mint egy állatot a többi halottal együtt. A vérük végigfolyt Csúrogy utcaán, egészen a dögtemetőig, ahol halomra dobálták őket.

Apám 37 éves volt. Csak ennyi jutott neki az életből. Élete teljében hagyott itt minket árván, édesanyámat pedig négy gyerekkel 34 évesen özvegyen.

Az évek múltak, de a sebek nehezen gyógyulnak. Nem is gyógyulhatnak soha, hisz nemcsak apánkat vették el tőlünk, hanem mindenünktől megfosztottak, megaláztak, lágerba zártak, éhezettek, kínoztak, földönfutóvá tettek. Elűzték szülőfalunkból. A házukban mások laknak. Mindent otthagytunk Csúrogyon. Otthagytuk a házunkat, a földünket, a lépteinket, a könnyeinket. A vérrel áztatott szülőfalunkat. Mindent.

Az élet mégis kárpótol. Az unokáimmal együtt örülök, mikor édesapjukat várjuk.

„Gyere, mama, várjuk apukát!” – hívnak a gyerekek. És boldogan nézem, amint a fiam lehajol, és megcsókolja a fiait. Az unokáimon keresztül próbálok átélni, milyen boldogság is lehet, lehetett volna várni egy édesapát.

MUNKA A KÉPVISELŐHÁZBAN

1992 és 1996 között, a háború ideje alatt lettem először a vajdasági parlamentben képviselő. Több alkalommal tettem fel kérdést Vajdaság pénzeléséről. Megkérdeztem, hogy mennyi pénzzel járul Vajdaság a köztársaság költségvetéséhez, és abból mennyit kap vissza. Megkérdeztem azt is, hogy a televízió-előfizetéshez

A tartománynak csak 0,36 százalék jár

Teledi Júlia a január 24-én megtartott képviselőházi ülésen a következő kérdést tette fel: – Szeretnék választ kapni arra, hogy Vajdaság milyen százalékban vesz részt a köztársasági költségvetésben, és a befizetett összegnek hány százalékát juttatják vissza a tartománynak.

A következő választ kapta: 1992. január 1-je óta a Szerb Köztársaság területén új törvényes rendelkezések érvényesek, amelynek értelmében a korábbiól eltérő módon rendezték Vajdaság autonóm tartomány illetékességét, és a kiadások és a bevételek pénzelését is. A szerbiai költségvetésről szóló törvény értelmében a köztársaságnak 4 995 500 000 dinárt irányoztak elő, ebből Vajdaságnak 17 800 000 dinár jár, ami a teljes összeg 0,36 százalékát teszi ki erre az évre.

Mivel Vajdaság többé nem pénzeli az igazságügyi, az állami és közbiztonsági szerveket és a gazdasági beavatkozásokat, ezért az összegbe csak azt foglalták bele, amelyek fedik azt a tevékenységet, amit a tartomány ellát.

hány százalékkal járul hozzá szűkebb Szerbia és hány százalékkal Vajdaság. Választ sajnos nem kaptam.

Síkraszálltam a nemzetek egyenrangúságáért, és tiltakozásomat fejeztem ki a háború ellen.

Nem volt könnyű a helyzetünk nekünk, magyaroknak. Azonban mégis ki mertem állni a magyarok érdekéért, a háború elutasításáért, a Vajdaság több nemzetiségéért.

A Tartományi Képviselőházban történt egy alkalommal, amikor a tájékoztatási bizottság ülésének szünetében a körülöttem ülő szerb férfiak a háborúról és az öldöklésről beszéltek, nem tudtam tovább szó nélkül túrni, ezért megkérdeztem: „Mondják, milyen érzés állandóan háborúzni és ölni?” Egyikük, aki a képviselőház alelnöke volt, azt válaszolta: „Fenomenális.” Más nem tudtam erre mondani, csak azt, hogy szégyen. Erre az alelnök úr figyelmeztetett, hogy hagyjam én az ilyen politikát, mert ellenkező esetben a magyaroknak köszönhetően Észak-Bácska ugyanúgy fog majd kinézni, mint jelenleg Vukovár. (Vukovárt már akkor szétlőtték.)

„Hisz nekünk nincsenek fegyvereink – mondtam. – Mi nem akarunk háborúzni! Nekem személyesen elegendő van a háborúból, hiszen Csúrogon születtem, apámat megölték, bennünket pedig kihajtottak a házunkból. Nem akarok még egy háborút!” „Te csúrogi vagy? – kérdezte a velem szemben ülő fiatalember. – Jég alá raktad a rokonaimat! Minden csúrogit ki kellett volna végezni, hogy ne maradjon belőlük egy sem!” „Ott nem is maradt – szolt a válaszom. – Akit nem végeztek ki, azt elüldözték.” „De te életben maradtál!” – ordított rám szinte veszettül mutogatva.

Ekkor felálltam, nem tudtam mást mondani, csak annyit: „Öljetek meg engem is, hogy ne maradjon egy sem!” Ezt idegségemben hangosabban mondtam. Összeszedtem a papírjaimat, és úgy éreztem, hogy nekem nincs itt mit keresnem. Közben a hangos szóváltásra odajött a bizottság elnöke, és megkérdezte, hogy mi történt. „Kérdezze meg az urat! – mondtam. – Ha lett volna neki fegyvere, lelőtt volna” – tettem hozzá. Akkor kivette a belső zsebéből a pisztolyt, és azt mondta: „Van fegyverem, de nem lőttem.” Az elnök hazaküldte az urat, én pedig maradtam. Ez a képviselő sokkal fiatalabb volt, mint én, de én sem éltem még 1942-ben, hogy a jég alá rakhattam volna a rokonait.

A családok átadják a gyűlöletet a gyerekeiknek, és soha nem lesz vége a gyűlöletnek. Egyes képviselőknek a belső zsebében volt a pisztoly, másoknak csizmaszárában a kés, és így jártak az ülésre.

A következő ülésre már átvilágító kapun léphettünk be a képviselőházba, mint a repülőgépre, hogy senkinek ne legyen alkalma fegyvert bevinni. Ezt a bizottság elnökének, Aleksandar Popovnak köszönhattük, aki rendes ember volt.

Ilyen körülmények között álltam ki az emberi és kisebbségi jogokért egyedüli magyar nőként.

Mivel nekünk, kisebbségnek meg volt adva a lehetőség, hogy magyarul beszéljünk, én mindig kihasználtam.

Annyit mondtam szerbül, hogy kérem, tegyék fel a fülhallgatót! Ahogy én elkezdtem beszélni magyarul, nagyon sokan felálltak, és kimentek a teremből. Ez számomra megalázás volt. Amikor azt mondtam, hogy Vajdaság többnemzetiségű, és remélem, az is marad, akkor zúgtak, mint a legyek. Egy darabig hallgattam, de amikor láttam, hogy felállnak, akkor odaszóltam: „Látszik, hogy milyen a politikai kultúrájuk. Ha én egész nap végig tudom hallgatni a szerb nyelvet, akkor egy pár perc magyar beszédet is végig lehet hallgatni.” Lassan leültek, és egyre kevesebben mentek ki. Éreztem, nem szabad hagyni, hogy megalázzanak.

1994 őszén írásban kértem a képviselőház elnökét, engedjék meg, hogy Csúrogon megemlékezhessünk az ötvenéves évfordulóról azon a helyen, a sintérgödörnél, ahol elföldelték ártatlanul kivégzett apáinkat. Írásban kértem a választ.

Meg is kaptam írásban, hogy nem emlékezhetünk meg, mert a történészek még nem dolgozták fel a történeteket, és nem biztos, hogy úgy van, ahogy én leírtam.

Ötven év után még mindig nem emlékezhettünk meg, mert a történészek még nem dolgozták fel.

Ekkor döntöttem úgy, hogy ha már a történészek nem tették meg, megteszem én, és elkezdtem gyűjteni a túlélők vallomásait. Sajnos az én édesanyám ekkorra már meghalt, de az emlékek, amiket addig elmondott, azok mind bennem maradtak.

Ekkor kezdtem el gyűjteni az adatokat, a túlélők vallomásait. Házról házra jártam keresve a túlélőket, felhívást tettem közzé a rádióban, az újságban, hogy keresem a csúrogi túlélőket. Lassan összejöttek a vallomások.

1996-ban megjelent első könyvem, a *Visszatekintés a múltba*, 1999-ben a *Keresem az apám sírját* és 2007-ben a *Hol vannak a sírok?* című munkáim.

A kép a könyvbemutatón készült az újvidéki városházán

A vallomások a világ minden tájáról érkeztek; Ausztráliából, Amerikából, Ausztriából, Magyarországról, Vajdaság minden részéből. Ezek az emberek nem látták egymást, de a vallomásuk egy és ugyanaz volt. Mindenki elmondta vagy leírta, hogy mi is történt 1944-ben és 1945-ben a vajdasági magyarokkal.

Tehát nem mindig az az igazság, amit a győztes történészek leírnak, hanem az, amit a túlélők, a szemtanúk elmondanak.

VÁLASZTÁS 2000-BEN

Ebben az évben vége lett Milošević korszakának. Sikerült leváltani. Számomra újabb négy év következett a tartományi képviselőházban. Ismételten alkalmam lett a magyar kisebbség érdekében kiállni.

Egyedüli nőként a képviselőtársaimmal

Az ülés szünetében

2003-ban elfogadott a vajdasági képviselőház egy deklarációt, amely kimondta, hogy nincs kollektív bűnösség.

NINCS TÖBBÉ KOLLEKTÍV BŰNÖSSÉG

A beterjesztő nevében Aleksandar Kravić részletezte a kollektív bűnösség eltörléséről szóló rezolúció javaslatát. Felszólalását azzal kezdte, hogy a kollektív bűnösséget nem szabad elismerni, s végre eljött az igazság ideje. Ezt a lépést a tartománynak már régen meg kellett volna tennie, hiszen mikor volt az már, hogy a második világháború idején és utána bizonyos törvényeket hoztak, amellyel különböző nemzeteket kollektíve megbélyegeztek. Sajnos ennek a feloldása eddig még senkinek sem jutott eszébe, ezért végső ideje, hogy ezt megtegyék. Aleksandar Kravić felkérte a képviselőket, hogy itt és most szavazzanak a rezolúcióra. A beterjesztést követően néhányan felszóltak.

Teleki Júlia rámutatott, hogy az üldöztetésnek többféle módja megtörtént itt a háború alatt és után, de különösen kiemelte a csúrogi, zsabylai és mozsori magyarok elűzését, a megtorlást és a koncentrációs táborba való internálását. Kérte a tisztelt házat, hogy az 1946-ban a magyarok kollektív bűnösségéről hozott határozatot a rezolúció elfogadásával szüntessék meg. Az ártatlanul kivégzetteket ily módon rehabilitálják, mert mint mondta, senkit sem lehet kollektív bűnösséggel vádolni, néven kell nevezni a bűnösöket és kivizsgálni a tetteiket.

Orosz Klára

(*Magyar Szó*, 2003. március 1.)

A képviselőház 71 szavazattal elfogadta a rezolúciót Sajnos a szerb kormány ezt a deklarációt nem fogadta el. Ebben a mandátumban megalakult a tényfeltáró

A szkopjei Esély a stabilitásért nemzetközi konferencia elnöklőjével

bizottság, melynek a tagja voltam. A feladatunk az volt, hogy írjuk össze a második világháborús áldozatokat. Kértem, hogy válasszuk szét a háborúban meghalt és a háború után megölt áldozatokat. Persze ezt a szerb ajkú képviselők nem fogadták el. Az áldozatok mellett a lerombolt templomokat és szobrokat, emlékműveket is össze kellett volna írni, de erre már nem volt időnk, mert lejárt a mandátumunk. Azóta senki sem beszél róla.

A tényfeltáró bizottság készített egy könyvet, ami nem tükrözi a valóságot.

Ebben a mandátumban tagja voltam a nők az egyenrangúságért bizottságnak, és több nemzetközi konferencián vettem részt.

VALLOMÁSOK

Néhány vallomás az összegyűjtött anyagomból

PATAKI KATALIN

Huszonnégy éves volt, mikor a férjét kivégezték. Két kicsi gyerekkel maradt özvegyen, addig boldog házasságban éltek, csak az idő volt rövid.

Csúrogra húsvét vasárnapján jöttek be a magyar honvédek, az egész falu, köztük én is az utcákon vártam a katonákat. A magyarok közül mindenki örült, például a Kardos családból a fiúk egymásba kapaszkodva ropták a táncot a fúvószenekar által játszott Rákóczi-indulóra. Amikor a sereg a templomhoz ért – itt volt az iskola is –, az addigi öröm hirtelen véget ért, mert az iskola padlásáról lőni kezdtek a katonákra. Mindenki menekült, ahogyan csak tudott. A nemzetőrök önvédelemből viszonozták a tüzet, majd pedig a padláson elfogták az ellenállókat, elszedték tőlük

Pataki István, Katalin férje

a fegyvereiket, kihallgatták, majd szabadon engedték őket. Ekkor a pravoszláv pap leányunokája egy virágcsokorban elrejtett pisztollyal lelőtte az egyik katonát.

A leány nagypja a családdal Dupp Bálint katolikus plébánosnál talált menedéket, a lányt azonban a helyszínen kivégezték. A szerb lakosok fegyvereiket trágýáskocsik alján menekítették ki a faluból, és elásták. Már akkor készültek valamire. Mesélték, hogy Csúrogot feltérképezték, és minden magyar házat pirossal jelölték be.

Volt egy detektoros rádiónk, 1941 decemberében az egyik este akaratlanul kihallgattam két férfi szerb nyelvű beszélgetését. Egyikük jelentette: januárban lesz a felkelés. Ez be is következett, mert a Tisza befagyását követően a partizánok átjöttek Bánátból. Ekkor a magyar hatóság bevezette a statáriumot, aki éjszaka kiment az utcára, azt lelőtték.

Később úgy látszott, minden lecsendesedik, de ez sem tartott sokáig. Ahogyan közeledett az orosz front, úgy erősödtek a partizánok. 1943 végén a szomszéd szerb lány figyelmeztetett, hogy majd meglátjuk még, kié ez az ország. 1944-ben már biztosak voltak a győzelemben, ami miatt szeptembertől kezdve sok magyar elmenekült. Az ősz esős volt. Rokonaink október 3-án mentek el, és mi is készülődtünk. Egy lovunk és egy tehenünk volt. A tehénkét a kocsi után kötöttük, kinyitottuk a kaput, és indulni akartunk, de a tehén elszakította a kötelet és elszabadult. A férjem akkor becsukta a kaput, és azt mondta: „Még a tehén sem akar menni, és miért menjek én, aki senkit sem bántott. Engem sem fog bántani senki.” Maradtunk.

Szombaton, 21-éről 22-ére virradó éjszaka nagy robbanást hallottunk. Ekkor röpitették levegőbe a gyöngyszigeti hidat. Másnap, vasárnap megkondult a harang. Azt hittük, megérkeztek az oroszok, de csak a falubeli szerbek jöttek vissza szedett-vedett ruhákban, azok, akik előzőleg valami okból elhagyták a falut. Sok ismerősünk volt közöttük. Maksimović Pajo, a földszomszédunk is megérkezett. Mindenki üdvözölte, még én is, de ő erre azt felelte, hogy egy magyarral sem fog kezdet, mert agyonütötték a fiát. Éreztem, hogy veszélyben vagyunk. Kedden bejött hozzánk két férfi. Egyikük Crnjakov Miloš, tele volt aggatva kézigránáttal. A másik Gagić Duško asztalos volt. A férjemet magukkal vitték. Többé soha nem jött haza. A községháza mellett található gabonarakárba zárták a férfiakat, ide hordtam minden nap az ennivalót – le is köpdöstek akkor a szerb asszonyok érte –, habár nem hiszem, hogy a férjem abból valaha is evett. Rengetegen voltak benn, mint a gyufaszálak a skatulyában, és borzalmasan néztek ki.

A következő hétfőn, amikor hozzá mentem, sokat kellett várnom. Láttam, hogy nadrágszíjakat és cipőfűzőket dobáltak egy kupacba, az ajtóhoz pedig egy géppuskást állítottak. Megjegyzem, előző nap megkért a férjem, szóljak Milenko szomszédnak, segítsen. Meg is tettem, de ő azt mondta, nem teheti, mert akkor neki kell helyette bemenni. Mikor megláttam az ajtóra szegezett fegyvert, mindjárt tudtam, hogy innen senki sem fog élve távozni. Másnap, kedden volt egy hete, hogy elvitték a férjemet. Nagyon rossz érzésem volt, ami be is igazolódott. Fél kilenckor kezdtek lövöldözni, ez fél egyig tartott. Ekkor csak a sarokig engedtek bennünket.

Ahogy ott állok, egyszer csak jön arról a szomszéd lány, és kérdi tőlem: „Katica kuda ideš?” [Hova mégy, Katica?] Azt még hozzátette, hogy Pistának már nem kell étel, mert lelőtte. Ez a nő egy osztályba járt velem, mivel én is szerb iskolába jártam. Jól ismertük egymást, anyósoméék mellett laktak. Megtudtam, hogy tettéért, azaz a gyilkosságért harminc pengő fizetést kapott.

Hazaérve szinte beestem az udvarba. Napokig nem ettem, nem aludtam. Nem akartam tovább élni, de a két árvám, akiknek már nem volt apjuk, erőt adtak az élethez, fel kellett nevelnem őket. Fiam akkor hatéves volt, a lányom alig múlt egy. A nagyobbiknak elmagyaráztam, bárhogy is zörgetnének, ne sírjon, maradjon csendben, mert különben minket is elvisznek. Még az utcára sem mertünk ki-menni, mert olyan is történt, hogy megölték azt, akit kihívtak. Anyósom egyedül lakott, nem merte otthagyni a házat, nehogy úgy járjon, mint akik ezt megtették, és reggel csak a csupasz falakat találták. Így éltünk három hónapig. 1945. január 22-én vagy 23-án átszólt a kerítésen Milenko: „Kató szomszédasszony, öltöztesse a gyerekeket, mert el kell hagyniuk a házat!” Mivel a ruháink egy része zsákban volt azóta, amikor el akartuk hagyni Csúrogot, csak feldobtuk a kocsira, ennivalót is tehettünk, mert két héttel előbb vágunk disznót. Feldobtuk még a dunyhát és a párnát is. A partizánok még be is zárták a kaput utánunk. Azonban már a szomszéd háza előtt jött egy másik csoport katona, és a kislánnyal együtt leszállítottak a kocsiról. A fiam a kocsin maradt. Dunyhába csavargózza hajtotta a lovakat.

A piactérre terelték a gyalogosokat, a Ratkov kocsmá előtt várakoztunk sötétedésig. Négyes sorban mentünk a vasútállomásra, ahol már vártak ránk a marhavagonok. Mielőtt beszálltunk volna, az egyik partizán magyarul káromkodott. Odamentem hozzá, és megkérdeztem, hogy mi van a fiammal, aki a kocsival maradt. Megint káromkodott, és azt mondta, jobb dolga lesz, mint nekem. Betereltek bennünket a vagonokba, annyian voltunk, mint a heringek a konzervdobozban, az ajtót pedig ránk zárták. Senki sem tudta, hova visznek bennünket. Azt hittem, meg sem állunk Szibériáig. Éjfél tájt állt meg a vonat, kinyitották a vagonokat, és volt, aki felismerte, hogy Járekon vagyunk. Nagy hó és nagyon hideg volt. Megmutatták „összkomfortos szállásunkat” Szalmával leterített és tetvekkal teli, ezt már csak másnap tudtuk meg.

Reggel megérkeztek a kocsik és a gyalogosok. A hosszú kocsisorból csak négy-öt kocsi érkezett meg, és én leírhatatlan boldogságot éreztem, mert az arcára fagyott könnyeivel a fiam is ott volt köztük. Vele volt anyósom is, aki elmesélte, hogy az úton, ahogy mentek négyesével, a fiam felismerte és lekiabált neki, hogy hajtsa most már ő a lovakat, mert fázik a keze. Óriási szerencsénk volt, mert a kocsira feltett holmit nem bántották, így pár napig volt mit ennünk.

A ruhák egy részét a földre, a többit pedig magunkra terítettük, hogy ne fázunk. Annyian voltunk a szobában, hogyha lefeküdtünk, nem lehetett járkálni, mert egymást letapostuk volna.

Másnap jöttek a partizánok, és átkutattak bennünket. Akinél még volt ékszer, attól elvették. Ha valaki nem adta szépszerével, attól erőszakkal vették el.

A kenyeret, amit adtak, csutkástul őrölt kukoricából készítették só nélkül. Evőeszközünk nem volt, a padlásokon és a szemétdombon találtunk cserépedényeket, rozsdás kést, kanalat, így állt össze a készletünk. Nekünk szerencsénk volt, mert a sógornóm hetente meglátogatott bennünket, ilyenkor enni is hozott, így megmentett bennünket az éhhaláltól. Csomagokat csak addig kaphattunk, amíg le nem cserélték a tábor parancsnokát. Az új parancsnok, egy nő megtiltotta, hogy bárki bármit is kapjon. Mindnyájan dolgoztunk is, ilyenkor a „néMBER” lóháton ellenőrizte a munkánkat.

A házban találtunk kendert, leáztattuk, kivertük, majd drótból tüt készítettünk, ennek segítségével pedig hálót. Ez a háló mindig nálunk volt. A német házak kertjeiben a krumpli el volt verelve, mi azokat megtaláltuk, és rájártunk. Egyik alkalommal az unokanővéremmel indultunk beszerző útra. Nála szakajtó volt, én pedig a hálót vittem. Rokonom megmerítette a szakajtót, majd elment, rám már nem került sor, mert odaért a partizán, és engem szabályosan a falhoz vágott, majd azzal fenyegetett, hogy lelő. Az embertelen bánásmódnak köszönhetően annyi halott volt, hogy nem fértek el a temető kriptáiban, ekkor kénytelenek voltak gödröt ásni, abba temették a hullákat.

Amikor már végképp nem volt mit ennünk, kiszöktünk, és a tábor melletti úton a munkába járó temeriniektől kéregettünk. Örökké hálával gondolok rájuk, különösen arra a börtarisznás idős bácsira, aki a gyermekeimnek egy óriás szeletet vágott le a kenyereből. Úgy is szereztünk ételmet, hogy a burgonya ültetése közben megdézsmáltuk a magkrumplit. Mindennap titokban egy-egy marékkal loptunk be a táborba.

Hónapokkal később Szépligetre (Gajdobrára) kerültünk. Valamivel jobb volt a sorsunk, a munkánkért itt pénzt is kaptunk, de az enivalóval sem fukarkodtak annyira. Itt halt meg Kovács Simon, a nagybátyám, akit már deszkából összetákolta koporsóban földeltek el. Szépligetről később elengedtek minket.

Útravalóul kaptunk egy elbocsájtó levelet, melyen az állt, hogy mindenhova mehetünk, csak haza nem.

Azóta az Isten megsegített bennünket, újra van otthonunk, és békében élünk.

GYÖRGY SÁNDOR

1944 őszén fiákkal jöttek édesapámért. Csak annyit mondtak: „Andrija, velünk kell jönnöd!” Apám a jószágot etette, de mindent otthagyt, és ment. Mivel apámnak az első világháborúban a térdje megsebesült, így nem nagyon végzett fizikai munkát. Kisbíróként dolgozott a községházán.

Ezután pár napig hordtuk neki az ebédet, de ekkor elvitték édesanyámat is azzal, hogy haza kell vezetni édesapámat, mert beteg, és nem tud járni. De édesanyám sem jött vissza többé.

Mikor bementünk apánkhoz, és megkérdeztük, hogy hol van anya, ő csak a fejét fogta, és sírva mondta: „Nem is láttam.”

Mikor az ebédet hordtam, láttam a kocsikon levő halottakat. Kinek a keze, kinek a lába lógott le a szekérről. A szekér aljából csorgott a vér. A tetején pedig trágya volt rádobálva. Borzasztó látvány volt, soha nem tudom kitörölni az emlékezetemből.

Apámnak sem kellett sokáig az ebéd. Kivégezték. Apa és anya nélkül maradtunk, árván. Később hallottam, hogy anyámat nagyon megkínozták. Kezét az ajtóhoz csukták és körmei alá tűket szurkáltak. A kínzásba halt bele.

György Sándor

VICSEKNÉ, GYÖRGY ANDRÁS LEÁNYA

Mit is mondhatnék ezekről, a szörnyű időkről? Talán annyit, hogy soha többé ne történjen meg ilyesmi.

Apámat, anyámat, férjemet kivégezték, a kislányom, aki éppen csak megszületett, koncentrációs táborba került, ahol kilenc hónapos korában meghalt.

Amikor a férjemet, Andrócki Istvánt elvitték, nem voltam odahaza. Csak egy papírt találtam, amin ez állt: „Értem jöttek. Majd jövök.” De soha többé nem jött vissza. A szerb szomszédasszony mindig azzal fenyegetett, hogy majd értem is eljönnek a partizánok. Nagyon féltem.

Emlékszem arra a kegyetlen látványra, amikor egy szerb leánynak levágták a fejét a partizánok, mert egy magyar katonával járt. Előtte a katonával is végeztek. Ekkor több szerbet is kivégeztek a partizánok, közöttük a Rodót is, a szélmalmost. Neki is levágták a fejét.

Ez idő tájt végezték ki a réten a Morotvanski-tanyánál a magyar határőröket. Bakos kisbíró valamilyen papírokat vitt ki akkor a tanyára, és nem jött vissza. Mesélték, hogy kegyetlen halállal halt meg.

Amikor kihajtottak bennünket, egy abroszba csomagoltam be mindent, amit engedélyeztek, később azonban ezt is elvették tőlem. Egyik kezemmel a fiam kezét fogtam, a másikban pedig a kislányomat tartottam, az öcsém, akinek rajtam kívül már senkije nem maradt, ő pedig a szoknyámat fogta, és így indultunk el otthonról.

A táborban nagyon rossz sorunk volt. Nem volt mit enni, így nem volt tejem, a kislányom nem tudott szopni, a melleimből már vér folyt. Mondták, hogy ne szoptassam, mert én is meghalok, de nagyon sajnáltam. Végül a kislányom nem bírta tovább, annyira legyengült, hogy éhen halt.

Később újra családot alapítottam. Férjem szintén egy sorsüldözött magyar, akivel együtt szenvedtük át azokat a kegyetlen hónapokat. Talán pont ezért nem meséltünk gyermekeinknek soha arról, milyen megalázó napokat éltünk át. Úgy gondoltuk, hogy talán jobb lesz, ha nem tudnak róla, s nem élik át a mi fájalmunkat.

Andrócki István

MADARÁSZ PÁL

Amikor bejöttek értünk a szobába, azonnal lövöldözni kezdtek. Anyámat elvitték, engem pedig hideg vízbe állítottak. Sokáig álltam a jeges vízben. Később bekísértek a kisbíró szobájába, és mindjárt puskacsövet dugtak a számba. Akkor voltam 16 éves, és soha senkit nem bántottam. A szobában, ahova bekísértek, körülbelül 300 ember lehetett. Egyeseknek leszaggatták a körmüket, másoknak a lábát verték össze puskatussal, volt, akinek a nemi szervét vágták le – ezeket mind kivégezték. A kivégzéseket a félkezű Rajkov Pajo irányította, aki ötvenéves lehetett.

Engem átkísértek a másik terembe, ahová a nőket zárták. Itt láttam egy csecsemőfejet a falhoz vágva, az agyvelő szét volt loccsanva. Nagyon sok volt a halott nő. A kínzásokba haltak bele, és ott vértócsákban feküdtek.

A kivégzés előtti napon egy szobában voltam Dupp Bálint plébánossal. Itt látott meg egy Zdravko nevű ismerős, ő intézkedett, hogy kiengedjenek. A papot a többiekkel együtt kivégezték.

Én megmenekültem a haláltól, de anyámat brutálisan ölték meg. Előtte levágták a mellét és az orrát Crnjakov Katica parancsára. Kivégezték még apám nővérének a férjét és fiát, anyám nővérét és férjét, Fehér Ferencet és fiát. Ferencnek előbb kitépték a bajszát, felhasogatták a bőrét, majd besózták. Nagyanyámat és nagyapámat is megölték. Tehát majdnem az egész rokonságot.

NÉVTELEN LEVÉLÍRÓ

Egy olyan levélírótól kaptam a levelet, aki részletesen leír mindent, hogy mi hogyan történt. Az események úgy vannak leírva, mintha az illető naplót vezetett volna, és most azt élénk tárja. Kár, hogy a nevét nem adta hozzá. Mégis köszönet a levélírónak.

1944. október 1-jén a faluban futótűzként terjedt el a hír, hogy Makó elesett. Ezen a napon még leventeoktatás volt. A vásártéri iskola előtti gyülekezőn elhangzott a parancs: Magyarok kilépni! A főparancsnok a következő szavakkal fordult a kilépőkhöz: „Makóról sok a menekült magyar. Ezeknek sürgősen segítségre van szükségük, ezért utcánként házalni fogtok és pénzadományt gyűjtetek a részükre. Továbbá, ahol kapun, kerítésen vagy házon szögesdrótot láttok, azt feljegyzitek, majd felkérítetek tulajdonosát, hogy szedje le, és vigye be a község házára! A pénzzel este hat órákor kell elszámolni.”

A gyűjtés megkezdődött. A magyar házaknál még némileg adakoztak, de sóhajtva tették hozzá, ki ad majd nekünk. A szerb házaknál különféle kimagyarázkodással odázták el az adakozást.

Az egyik utcasarkon a községi dobos a következő felszólítással fordult a lakossághoz: „Felhívatnak az összes mezőgazdasági munkálaton itthon tartózkodó szabadságos munkaszolgálatosok, hogy azonnal térjenek vissza alakulataikhoz!”

Ugyanakkor a csendőrök tanácsolták a magyar lakosságnak, hogy legalább 30 kilométeres távolságra hagyják el a falut, mert itt, a Tiszánál fel fogják venni a harcot az oroszokkal.

Ennek a két közleménynek órákon belül meglett a hatása. Zűrzavar, sűgás-bűgás. Kapkodásban, pakolásban volt az egész falu magyarsága. Este már nem volt kinek átadni a makói menekülteknek a pénzt.

A vasútállomás felé vezető út csak úgy nyüzsgött háti és kézi csomagok alatt hal-kan görnyedő menekültektől. Csak elvétve lehetett hallani halk, ismerős hangokat: „Szomszéd te is? Merre? Meddig?” A válasz leginkább vállvonogatás volt.

A lakást és a kapukat bezárták, de előzőleg a jószágokat szabadon engedték, a górékat megcsapolták, hogy legyen mit enniük. Így távoztak a bizonytalanság felé.

Ezen az estén a 19 óra körül induló, az Újvidék és Zenta között közlekedő vonatra a magyar ajkú lakosságnak mintegy 40%-a vonult ki, ami olyan 1100 személyt tett ki.

Az állomás körüli tömegben, míg a magyarok azon töprengtek, hogyan is férnek fel a vonatra, a szerb ajkú bevonuló munkaszolgálatosok csoportokba verődve magyar hazafias dalokat daloltak. A befutó vonat már zsúfolásig volt utasokkal. Megkezdődött a tolokodás és a könyék- és ökölharc a helyért. Amikor az állomásfőnök látta, hogy az utasok erre a szerelvényre képtelenek felférni, az állomáson veszteglő négy teherkocsit a szerelvényhez csatoltatta. Ez a meghosszabbodott szerelvény is megtelt néppel. Sőt, a nyitott tetők, lépcsők és ütközők is tele voltak utasokkal. Sokan a megváltott jegyekkel otthon maradtak.

A következő napokban is a jövőtől tartva egyre több család hagyta el a falut. Ki vonattal, ki fogatos szekérrel, mások kerékpáron igyekeztek.

Az utolsó vonat október 8-án hat óra körül gördült ki a csúrogi állomásról. Ezzel a szerelvényel vonultak el a közbeeső állomások hivatalnokai.

A faluban mintegy 7000 szerb és 2100 magyar maradt. Mindenki a saját sorsára várva.

A kakastollas rendőrök hírhedt szuronyos puskáit automata fegyverrel cserélték fel. A mozgósítási idézéseket csak részben volt kinek kézbesíteni.

Október 8-án az oroszok Adánál és Becsénél átjöttek a Tiszán, és így az alsó-bácskai Tisza-vidék el lett vágva az anyaországtól.

Ebben az időben egy egész szakasz magyar tábori csendőr érkezett Csúrogra. Ezek egy csoport fegyvertelen 18-20 éves Makó környéki leventét hurcoltak magukkal. Az ifjakat a leventeotthonban szállásolták el, itt várták sorsuk beteljesülését is.

Becse és Bácsföldvár között az október 8. és 22. közötti időszakban a német egységek feltartóztatták az orosz előrenyomulást. Csúrogon ez idő tájt a nyomott hangulat, az üres utcák jelezték a vihar előszelét. Az oroszok által elfoglalt területeken az elmenekült csúrogiak tapasztalva, hogy nem is olyan fekete a muszka, mint ahogy ijesztgették őket, meg aztán idegenben nincstelenül élni nehéz volt, többen visszafordultak nem érezvén magukat bűnösnek. Az orosz parancsnokságon átbocsátó igazolást (propusnicát) kaptak, amely csak Becséig szólt. A szóbeli utasítások szerint a becsei katonai parancsnokságon kellett jelentkezni, ahol, ha az út szabad, majd meghosszabbítják az igazolást.

A becsei katonai parancsnokság a város központjában található Centrál szállóban székelt. Itt kellett a hazatérő magyaroknak a meghosszabbításért jelentkezni. Ez a parancsnokság csak úgy nyüzsgött a csúrogi szerbektől, a dezertáló, visszahagyott munkaszolgálatosoktól, akik sorra tartóztatták le a hazai gyekvő magyarokat. Foglyaikat a Centrál szállóba zárták. Itt napokig kegyetlenül verték, vallatták őket, hogy vallják be, milyen részük volt a 42-es razziában. Az esti órákban az ifúságot engedték közéjük, hogy botokkal „szórakoztassák” őket. Legtöbb magyart egy csúrogi fiákeros tartóztatott le. Egy csúrogi tiszt pedig abban lelte örömét, hogy két befogott édestestvérnek a kimerültségig kellett egymást verni. Amennyiben nem találta elég erősnek az ütések, ő maga mutatta meg, hogyan kell ezt csinálni. Október utolsó napjaiban több csúrogi magyart kivégeztek Becsén. Mivel a Becsén letartóztatott csúrogiakról hozzátartozóik nem tudták, hol vannak, így egyesek napokig, sőt az utolsó transzportban kivégzettek 12 napig nem kaptak enni. A holttesteket a vásártéri, téglafallal bekerített öreg temetőben hantolták el.

Az orosz partizánhaderő vasárnap, október 22-én megtörte a német ellenállást a becsei réten. A csúrogi csendőrőrs és a helyi rendőrök lóháton 22-én, a hajnali órákban Gospodinci (Boldogasszonyfalva) irányába hagyták el a falut. Danilo Kekić Daka partizánosztagával az út menti kukoricásból szemlélte az elvonulást.

Tudva a helyzetet, hogy úgyszincs egerútjuk, nem bocsátkozott harcba velük, így akarta osztagát megvédeni a veszteségtől.

Kilenc óra körül a faluban működő aktivisták Dakát értesítették, hogy tiszta a levegő, a magyar fegyveresek elvonultak. Daka mint az osztag parancsnoka tíz órakor vezette be csapatát a faluba. Miközben megállt saját háza előtt, a szerb lakosság örömujjongva körülfogta, és törölközőkkel díszítette fel hátsólovát. Így vonult végig a falu másfél kilométer hosszú főutcáján nagy taps és éljenzés közepette. A központban beszédet mondott az egybegyűlteknek, amelyet így fejezett be: „Most pedig igyekezzetek, hogy a bűnösök el ne meneküljenek!” Ezután a község házára vonult, ahol felállították a népbizottságot, amely népkonyhát hozott létre, ez pedig egy nagyobb mészárszékben kapott helyet.

A délután folyamán Daka egységével mint felszabadító bevonult Zsablyára. A központban tartott beszéd után, felfoghatatlan, hogy miként, de egy óra alatt annyi partizán volt fegyver alatt, hogy előzönlöttek az egész falut.

Megkezdődtek a letartóztatások. Szemmel látható volt, hogy az 1942-es kölcson adódik vissza. Szemet szemért, fogat fogért, papot papért. Az első letartóztatottak között volt Horváth Péter is, akit becsületes nevén nem is ismerték a faluban, csak ragadványnevééről, Hazug Péternek hívta mindenki. Ezt az alias embert a partizánok etették, itatták, és koronatanúnak használták. A letartóztatott magyarokra sorra rámondta, hogy vele együtt garázdálkodtak a razziában, és szászámra irtották a szerbeket. Az ilyen tanúskodás elég volt ahhoz, hogy a letartóztatott mögött örökre bezáruljon a község háza melletti magtár vagy a szemközti iskolaépület ajtaja, ahová terelték őket.

Az első kivégzéseket már a következő napokban végrehajtották. Az áldozatok a Makó környékéről otthagytott leventék voltak. Őket a partizánok a leventeotthonban meztelenre vetkőztették, majd kezeiket dróttal szoroson összekötötték. Ezután mintegy két utcahossznyt kellett futólépésben megtenniük a község háza udvaráig. Itt, a vécc és a magtár közötti részen lettek kivégezve. A vétkük az volt, hogy magyarok voltak.

Míg a kivégzés előkészületei folytak, addig egy csoport fegyveres a falu északi részéről, a mintegy 300 lakost számláló Gödrök településről, amelynek területén volt a téglagyár és a gypmestertelep (sintérház), összeterelte a magyar férfiakat, és négy 4 m × 4 m × 2 m-es gödröt ásatott velük a sintérháznál. Amikor a gödrök elkészültek, a magyarokat hazaengedték kettő kivételével, akiket még a gödörben lelőttek. A leventék holttesteit a beidézett magyar parasztok kocsijára dobálták, és erős fegyveres fedezettel a sintérházhoz szállították. Itt a kocsisoknak kellett a tetemeket a gödörbe dobálniuk. A visszahajtott kocsikat, a kivégzés színhelyét a már újabban befogott magyarokkal mosatták meg a vértől.

Október utolsó napjaiban Becséről is hoztak haza magyarokat. Az embereket kocsilócshöz kötve vonszolták, míg kísérőik a kocsin ülve botokkal biztatták őket. E tájban jelentek meg a faluban az „Éljen a testvéri együttműködés Becse községgel!” és hasonló szövegű feliratok.

A csúrogi fegyveresek nemcsak helyben garázdálkodtak, láthatók voltak Temerinben, Becsén, Péterrévén, Moholon, Szenttamáson, sőt még Magyarországon is a szűkebb határövezetben.

A letartóztatások még novemberben is folytak. A letartóztatott férfiakat és nőket a magtárban kegyetlenül verték. A nagy bajszú férfiak díszét kicsupálták, a nők hosszú haját felcsavarták a kezükre, és úgy forgatták őket. Esténként itt is a botokkal felszerelt fiatalságot eresztették a foglyok közé, hogy verjék őket. Délben a letartóztatottak ebédet kaphattak. Ilyenkor az őr kinyitotta az ajtót, és hangosan feltette a kérdést: „Bántottak-e, vertek-e benneteket?” A foglyoknak pedig kórusban kellett felelniük: „Nem! Jól vagyunk.” Pedig az arcuk csupa kék, a bajszuk helye pedig vérfolt volt. Az ebédet négy-öt napnál tovább nem kellett hordani. Ilyenkor már elhangzott a magyarázat, hogy elmentek munkára. A hozzátartozók ekkor már tudták, hogy ezentúl egy tányér felesleges lesz az asztalon.

A gödrösi magyarokat és cigányokat még két ízben hajtották ki gödröt ásni. A kiásott vermek méretei mindig egyformák voltak.

Az első fegyverropogás éjjelen a hangok a magtár felől hallatszottak, majd 17 szekéren szállították a halottakat a sintérház felé. A vásártéren áthaladó göröngyös úton egy meztelen test leesett, és négykézláb mászott volna a gödrösi település felé, azonban hóhérajai észrevették, utána eredtek, majd puskatusokkal agyonverték. Ezután az egyik kocsit odairányították, és a holttestet a többi tetemre dobták.

A következő kivégzés volt a legtömegesebb. Ekkor 19 kocsi szállította a holttesteket, amelyeket nem földeltek el mindjárt, mint az előzőeket. A cigányokkal rájuk hordatták a községháza, az iskola és a nagykocsmá vécéinek a tartalmát, hogy gyorsabban végbe menjen a bomlás, majd utána lett elsimítva a föld felettük. Ezzel a csoporttal végezték ki Hazug Pétert is.

A későbbiekben már csak egyéni, szadista gyilkosságok voltak. F. Lászlót saját udvarában, kiskorú fia szeme láttára verték agyon. J. Szilvesztert betegen a kemence melletti kiságyon verték agyon, testvéréhez, Jánoshoz a szerb szomszédja a kerítésen átdobta a fegyverét, majd cinkosával megjelentek nála fegyvert keresni. Miután „megtalálták” azt, Jánost a helyszínen agyonverték. A hitközség tanyáján alkalmazott cseléd megkísérelte a szökést, kísérei vadászpuskából lőttek rá, majd amikor a sörétektől megrogyant, agyonverték. K. András kövér embernek a hasán ugráltak, így oltották ki az életét. W. Imre a megrongált telefonhálózatot javította, amikor értesült arról, hogy milyen kínhalált szántak neki. Aznap éjjel borotvával felmetszette ereit és átvágta saját torkát. Dupp Bálint katolikus plébános nem akarta elhagyni a falut. Azt mondta, hogy a pásztnak a nyáj között a helye. Le is tartóztatták, majd feltételeken szabadon engedték napi többszörös jelentkezésre kötelezve. November derekán elhurcolták, majd Csúrogon, Zsablyán és Újvidéken nagyon megkínózták. Végül a hadbíróóság nyilvános, golyó általi halálra ítélte. Decemberben negyedmagával a központi iskola déli, templom felőli oldalán kivégezték. A valamikori 90 kilós lelkipásztor alig volt 40 kg-nál több.

Amikor a kivégzést vezénylő tiszt felolvasta a vádiratot és az ítéletet, fejét a templom felé fordította, a vádpontokra tagadólag ingatta a fejét. Idős édesanyja sosem tudta meg, mi történt vele, a lágerban állandóan azt várta, mikor jön érte a fia.

A helyi magyarságnak meg kellett tanulnia, hogy ki az úr a háznál. Felszólították őket a fegyverek és a rádiók beszolgáltatására, az idegenek és a visszatérő menekültek feljelentésére, emellett a 15–60 évesek kötelesek voltak mindennap munkára jelentkezni a megjelölt tereken. A munkabeosztás, persze fegyveresek kíséretében, a következő volt: asszonyok a főzésnél és a mosogatásnál segédkeztek a népkonyhán. A férfiak fát vágtak, valamint az elmenekültek házaiból hordták be az élelmet és a jószágot, egyes csoportok az ágyneműt gyűjtötték a partizánkórház részére, mások a megrongált telefonhálózatot hozták rendbe, voltak olyanok, akik a nádaljai orosz repülőtéren hóvédőket építettek a repülők részére, de legtöbben és leghuzamosabb ideig a kukorica törésével voltak elfoglalva. Ha valamelyik szerb földtulajdonosnak még leszedetlen volt a kukoricája, csak jelentenie kellett a népbizottságnak, és a magyarok reggeli sorakozójáról az őr annyi munkást kísért a földjére, amennyit csak kívánt. Természetesen mindennemű bér és élelem nélkül.

Az egyik Katicé-tanyán, ahol már huzamosabb ideje folyt a kukoricatörés, a gazdasszony disznópaprikást főzetett vacsorára a kukoricaszedő asszonyoknak. Ők jól bevacsoráztak, és az istállóban leterített szalmán nyugovóra tértek. Eközben a gazdasszony és az őr az addigiaktól eltérően a borjú nagyságú ebeket az istálló ajtójához kötötték. Éjjel mindenkinél gyomorgörcs keletkezett, de mivel a kutyáktól nem mehettek ki a vécére, összepingálták az egész istállót. Virradatkor a gazdasszony elégedetten távolította el a vérebeket az ajtóból. A szégyenkezve kivonuló magyar asszonyok ekkor vették észre, hogy a trágyadomb oldaláról hiányzik az előző nap még ott látott, elpusztult disznó. Ezt főzette meg a „jószerű” Katicéné vacsorára.

1945 januárjában, ahogy hidegebbre fordult az idő, a kényszermunkák is mind ritkábbak lettek. A szerbek egyre hangosabban hangoztatták, hogy nem élhetnek együtt a magyarokkal. Éjnek idején kihívóan kopogtattak be a magyar házakba, aki pedig erre kijött, azt jól elverték tekintet nélkül arra, hogy férfi vagy nő az illető. Panaszra senki sem mert menni.

Január 21-én mintegy 40 cm vastagságú hó esett. A rákövetkező éjjelen csikorogó fagy volt. Az alvó magyarok nem is sejtették, hogy az éj leple alatt fegyveres partizángyűrű fogta körül a falut. A madarakon kívül a gyűrűn se ki, se be nem juthatott senki. Reggel kilenc óra körül minden utcát fegyveres helyi szerbek leptek el. Az utcák egyik végétől a másikig sorra terelték ki a magyarokat, előzőleg azonban minden létező fiók tartalmát a szoba közepére szórták azt állítva, hogy fegyver után kutatnak. A vegyes házasságban élőket nem bolygatták. Az, hogy ki és mit vihetett magával, a kiterelést végrehajtó egyénektől függött. Ahol ezek az emberek enyhébbek voltak, a száműzöttek szánkón, kocsin élelmet is vihettek magukkal. Más utcában a szalvétába kötött karéj kenyeret is kivették a kezekből,

és a kapu tetején át hajították vissza az udvarba. Egy idős férfit, aki a kis, karon ülő unokája részére pár kockacukrot tett a zsebébe, az őr recés tenyérmorzsolóval úgy vágta pofon, hogy fél arcáról lehúzta a bőrt.

Az összegyűjtött népet a piactérre terelték. Itt kezdték el a szelektálást. Az aszszonyok a gyerekek és az idős férfiak erős fegyveres őrséggel körülvéve a piactéren maradtak. A fiatalabb férfiakat a katolikus templom kertjébe kísérték. Megkezdődött az idegtépő várakozás. Egy bizottság Zsablyán ülésezett, tagjainak kellett dönteniük a magyarok sorsáról. Délután bevonták a falut körülkerítő alakulatot. Egy magyarul tudó tiszt afelől érdeklődött, hogy igaz-e hogy a magyarok fellázadtak. A tagadó válasza nagyot káromkodott, amiért megfázították őket.

A magyarok zsebeinek megkönnyítése céljából a piactér délkeleti oldalán egy asztalt helyeztek el, amely mellett kellett a családoknak elvonulniuk, és halálbüntetés terhe mellett leadniuk a náluk lévő értékeket. Igyekeztek nagylelkűnek lenni, ugyanis mindenkinek visszaadtak 20-20 pengőt, így az is kapott pénzt, akinek nem sikerült otthonról egy fillért sem magával hozni. Az asztalon maradt halom pénzt megszámlálatlanul egy bőr iskolástáskába gyömösölték, majd átadták a kíséző partizánalakulat futárjának.

Már erősen alkonyodott, amikor Zsablya felől két szánon meleg subába burkolózva hivatalos személyek érkeztek. Kiadták a parancsot, hogy négyes sorokban irány Zsablya felé. Az öröknek oldalt 15 méter távolságból kellett készenlétben tartott fegyverrel kísérenni a menetet úgy, hogy löniük kellett volna, ha bárki szökést kísérel meg. A menet élén haladt a vezető őr, utána hét-nyolc szekéren a betegek és az apró gyerekek, majd a többiek. A csecsemők és a betegek egy részét vonaton szállították. A térdig érő hóban nagyon lassan haladt a menet. Akik csomagokkal felpakolva jöttek a piactérre, azokat fokozatosan elhagyták az út mentén.

Az örök sem voltak irigylésre méltó helyzetben, hiszen nekik saját maguk részére kellett utat taposniuk. Nem sokkal az indulás után belátták, hogy a „szállítmány” nem veszélyes, és elvegyültek a menetben. Gyaloglás közben elárulták, hogy Járek lesz a végállomás.

A férfiakat erőltetett menetben, a szántóföldeken keresztül toronyiránt kísérték Újvidékre. Ott a dohánygyárban szállásolták el őket. Mire odaértek, már szinte senkinél nem volt csomag, elhagyták az úton. Aki nem bírta az iramot, azt az örök puskatussal biztatták.

Az első haláleset Zsablya és Járek között következett be. V. Péter három hónapos kislánya megfagyott édesanyja karján. A gyermek eltemetését a futárra bízta. A zsablyai temetőnél a puskáját egy fiúnak adta, és a tetemmel és a pénzes táskával bement intézkedni. A visszatérése után feltűnő volt, hogy a pénzes táskája nagyon lesoványodott.

Amikor Zsablya központján haladt át a menet, ott éppen arról gyűléseztek, hogy miként toloncolják ki az ottani magyarokat is. Az átvonuló magyarok hírére a kárörvendő, kíváncsi szerb emberek kivonultak az utcára, szidalmazták, köpdös-

ték és hógolyókkal dobálták a meggyötört embereket. A kísérő őrcök alig tudták visszatartani őket a fizikai bántalmazástól.

Temerinen keresztül észrevétlenül és nagyon fáradtan vonult át a menet, Járekra január 24-én, hajnali három órakor érkeztek meg a csúrogi magyarok.

Itt a központtól a vasút felé vezető utcarészen adták át a kísérők áldozataikat a járeki lógor (koncentrációs tábor) őrségének. A tábor őrsége, hogy megmutassa, ki az úr a háznál, nagy lövöldözésbe kezdett. Habár csak a levegőbe lövöldöztek, a megrémült magyarok úgy összebújtak a kocsiút közepén, mint birkanyáj a zivatar idején. Amikor az őrcök kiélvezték magukat a jövevények félelmén, megkezdődött az elszállásolás. Az őrség parancsnokának helyettese, Z. Živko a házak előtt állva bement egy számot, pl. ide ötvenet, akkor az őrcök oda betuszkolták az embereket, többet is, mint ötvenet.

A termekben már előzőleg lehettek elszállásoltak, úgy tűnt, közvetlenül a magyarok megérkezése előtt lettek kiürítve. Ez abból látszott, hogy a leszórt szalma, amire az elfáradt emberek lefeküdtek, keményre volt döngölve. Virradatkor titkos vakaródzás közben szemlélték, kikkel is vannak együtt. Az idős asszonyok sorsukat siratták. B. István bádogos rémületében a nyitott kútba ugrott. Ő volt a tábor első halottja.

Pár nappal később megérkeztek a csúrogi és a gyöngyszigeti tanyákon összefogdosott magyarok is, majd őket követték a Zsablyáról kihajtottak. Ezek a tanyasiak hozták a hírt, hogy odahaza a szerbek a magyar házakból mindent széthúztak.

Kora tavasszal ideszállították a mozsori magyarokat is. Járekot, a valamikori gazdag német kisközséget koncentrációs táborra alakították át. A falut tüskés drót övezte, és külső őrséggel gátolták meg a szökéseket. A parancsnokság a központban székelt: a parancsnok, a helyettese, az írnök, egy közigazdász és a táborlakók által Kölyöknek nevezett partizán alkották.

Az embereket munkára kísérő őrség a csúrogiak és zsablyaiak közötti épületben tanyázott. Összesen nyolcan voltak. Parancsnok és a helyettesek, egyik kátyi, a másik földvári, rajtuk kívül pedig két szabadkai, egy újvidéki és két Petrőc környéki szlovák volt az őrség tagja.

Az első három nap tétlenséggel, éhen és a tetvek vadászatával telt el. Ezután kezdtek munkára járni, és találkozhattak a tábor többi lakóival, akik a másik épületekben voltak elszállásolva.

A koncentrációs tábor lakóinak sorsa nagyon nehéz volt. Egyszóval nem emberi.

A CSÚROGI ÁLDOZATOK NÉVSORA

Sor- szám	Név	Életkor	Foglalkozás	Családi állapot
1.	Adamkó Mátyás	kb. 40	munkás	nős, 2 család
2.	Adamkó Mihály	kb. 35	munkás	nőtlen
3.	Agócs Júlia	?	leány	
4.	Andrócki István	kb. 35	munkás	nős, 1 család
5.	Andrócki János	35	munkás	nős, 3 család
6.	Apró Pál	?	földműves	nős, 2 család
7.	B. Pataki Vera, Lajos felesége	?	háziasszony	
8.	Bába Antal	kb. 50	földműves	nős, 2 család
9.	Bába Ferenc	?	munkás	nős, 3 család
10.	Bába Ilka, Antal felesége	kb. 50	háziasszony	
11.	Bába István, Antal fia	kb. 25	munkás	nős, 1 család
12.	Bába Viktória	kb. 45	háziasszony	
13.	Bachman Dániel, János fia	?		
14.	Bachman János	?		
15.	Bajai bácsi	?		
16.	Bajai Lajos	?		
17.	Bajusz István	30	ács (látogatóban volt)	
18.	Bajusz István	?		
19.	Bakos ?	?	kisbíró	
20.	Bakos Eszter	kb. 65	háziasszony	
21.	Bakos Ferenc	44	földműves	nős, 8 család
22.	Bakos Ferenc, István fia	15		
23.	Bakos István, Ferenc testvére	kb. 50	földműves	nős, 3 család
24.	Bakos József, István fia	21		nőtlen
25.	Bakos Pál, István fia	25		nőtlen
26.	Balázs István	kb. 35	szabó	nős, 3 család
27.	Balázs János	30		
28.	Bálizs Géza	?	földműves	
29.	Balog Ferenc	43	földműves	
30.	Balog István	?		
31.	Balog Pál	?		
32.	Banka János	?		
33.	Banka Lajos	22	asztalos	nőtlen
34.	Bankó József	kb. 40		

35.	Bankó József	kb. 40		
36.	Baranyai József	34		
37.	Barbara András	?		
38.	Bellai János	kb. 40		nős, 2 család
39.	Bence Pál	?	szabó	
40.	Bencsik Ferenc	?		
41.	Bercsényi Ferenc	40	földműves	
42.	Berec János	39	kisbíró	nős
43.	Berec Lajos	?	szolgabíró	nős, 3 család
44.	Berki József	kb. 40		nős, 3 család
45.	Berki Mihály	kb. 30		nős, 2 család
46.	Berta Mihály	15	cipészinas	
47.	Berta Rozália	?		
48.	Bevacsek Anna	?		
49.	Bicskei István	kb. 50	földműves	nős, 3 család
50.	Bicskei József	62	földműves	nős, 3 család
51.	Boba István	?		
52.	Börcsök Péter	50	bíró	nős, 2 család
53.	Brasnyó András	kb. 35	földműves	nős, 3 család
54.	Brasnyó András	30	gépész	nős 1 család
55.	Brasnyó Ignác	?		
56.	Brasnyó Imre	?		
57.	Brasnyó Lajos, András testvére	kb. 32	kereskedő	nős, 1 család
58.	Brasnyó Pál	?	ács	
59.	Brasnyó Pál	50	tűzoltó	nős, 6 család
60.	Brasnyó Péter, András testvére	kb. 35	kocsmáros	
61.	Budai Mihály	?		
62.	Buru Mátyás	?		
63.	Celik Boldizsár	?		
64.	Celik Lajos, Boldizsár testvére	?		
65.	Celik Tamás, Boldizsár testvére	?		
66.	Cipó Márton	kb. 45	földműves	nős, 2 család
67.	Cvitkó Mátyás	?	rendőr	
68.	Csábi Ferenc, Piros fia	?		
69.	Csábi Gábor	?		nős, 1 család
70.	Csábi Gábor, Gábor fia	?		
71.	Csábi József	?		

72.	Csábi Pál	40	földműves	nős, 3 család
73.	Csábi Piros	?	háziasszony	
74.	Csábi Réti Erzsébet, G. felesége	?	háziasszony	
75.	Csábi Verona, Pál felesége	40	háziasszony	
76.	Csáki István	kb. 40		nős 2 család
77.	Csáki Viktória, István felesége	?	háziasszony	
78.	Csányi György	35	szabó	
79.	Csányi György	43	harangozó	nős, 2 család
80.	Csányi Imre	kb. 50	munkás	
81.	Csányi István	26	munkás	nős, 1 család
82.	Csányi József	48	kertész, földműves	nős, 6 család
83.	Csikós György	?	rendőr	
84.	Csikós Mátyás	?		
85.	Csipak Pál	?		
86.	Csizmár István	kb. 70	földműves	nős, 2 család
87.	Csizmár Sándor, István fia	kb. 40	földműves	nős, 2 család
88.	Csóti István	kb. 70	földműves	
89.	Csöke János	kb. 45	földműves	
90.	Dancsó Imre	31	földműves	nős, 2 család
91.	Deli Imre	kb. 50	földműves	
92.	Dér Antal	37	munkás	
93.	Dér János	?	cipész	
94.	Domró Imre	?	kovács	
95.	Dózsa Mihály	?		
96.	Döme Etel	?	háziasszony	
97.	Dömjén György	?	földműves	nős, 2 család
98.	Dömjén Viktor	?		
99.	Dömöndi József	35	földműves	nős, 4 család
100.	Dudás Imre	kb. 60	földműves	nős, 3 család
101.	Dudás János	kb. 40	földműves	nős, 4 család
102.	Dudás Lajos	kb. 38	földműves	nős, 3 család
103.	Dudás Pál	kb. 40	földműves	
104.	Dukai Lajos	kb. 60		nős, 3 család
105.	Dupp Bálint	kb. 50	csúrogi plébános	
106.	Egri Ferenc	35	földműves	nős, 2 család
107.	Erdélyi Pál	36	földműves	nős, 2 család
108.	Ernyesi Ferenc	44	paprikaárus	nős, 4 család

109.	Fábián Lajos	kb. 45	kovács	
110.	Faragó Imre	?		
111.	Farkas Ádám	?		
112.	Farkas Imre	40	munkás	nős, 2 család
113.	Fehér Ferenc	73	hentes	nős, családos
114.	Fehér József, Ferenc fia	?		
115.	Fehér Verona, Ferenc felesége	72	háziasszony	
116.	Fejes János	?		
117.	Fekete János	?		
118.	Fidrikné ?	?	malmos	
119.	Fleis ?	kb. 40	földműves	
120.	Fodor István	?		
121.	Fodor Julianna	kb. 40	háziasszony	
122.	Futó István	?		
123.	Futó István, István fia	?		
124.	Füstös Ferenc	kb. 65		
125.	Füstös József	kb. 62	bíró	nős, 4 család
126.	Füstös Lajos	?	kocsmáros	nős, 3 család
127.	Galambos Ferenc, József fia	20		
128.	Galambos József	kb. 50	munkás	nős, 2 család
129.	Galambos Sándor, József fia	18		
130.	Gerbács Lajos	?		nős
131.	Gerbácsné Sóti Franciska	?	háziasszony	
132.	Gömör Ferenc (púpos)	39		
133.	Gregus Mátyás	42	aljegyző	nős, 5 család
134.	Gulyás Ferenc	kb. 35	munkás	
135.	Gulyás János	kb. 30	munkás	
136.	Gyantár Mihály	kb. 50	földműves	nős, 7 család
137.	Gyantár Mihály, Mihály fia	kb. 25	földműves	nős
138.	Gyökér ? (gyerek)	?		
139.	György András	48	kisbíró	nős, 3 család
140.	Györgyné Vativity Etel	44	háziasszony	
141.	Hanák Ignác	kb. 60	képviselő	nős, 4 család
142.	Hatala Károly	kb. 40	répaátvevő	
143.	Hegedús (Hanák) Mihály	kb. 40	kisbíró	nős, családos
144.	Hegedús H. Imre, Mihály fia	kb. 20	hentes	nőtlen

145.	Hermec Dezső	?		
146.	Hernyák Ferenc, Sándor fia	17		
147.	Hernyák István	?	kereskedő	
148.	Hernyák Sándor	60		nős, 4 család
149.	Hóg (?) Mihály	?		
150.	Horgász János	kb. 30		nős, 2 család
151.	Hornyk István	?		
152.	Horti István	20		
153.	Horti Klára	?		
154.	Horti Péter	kb. 25		
155.	Horti Vince	60	földműves	nős, családos
156.	Horvát István, József testvére	?		
157.	Horvát József,	?		
158.	Horváth Fábíán	51	földműves	nős, 3 család
159.	Horváth István	60	munkás	nős
160.	Horváth István, István fia	?		
161.	Horváth Istvánné	57	háziasszony	
162.	Horváth János	kb. 40	munkás	nős, 6 család
163.	Horváth József, István fia	?		
164.	Horváth Péter	kb. 60		
165.	Horváth Rozália	?		
166.	Hulala János	kb. 40	utcaseprő	nős
167.	Igrácski?	?		
168.	Igrácski felesége	?		
169.	Ilka?	?	az útkaparó felesége	
170.	Istenes István, Istvánné fia	20		
171.	Istenes Istvánné	60	háziasszony	családos
172.	Istenes János, Istvánné fia	18		
173.	Iván Ferenc	?	földműves	nős, 3 család
174.	Iván István	20		
175.	Iván János	48	kovács	nős, 4 család
176.	Iván János	50		
177.	Jánosi András	53	földműves	nős
178.	Jánosi János, András testvére	?		nőtlen
179.	Jánosi Szilveszter, András testvére	?	nőtlen	
180.	Jóba Ferenc	65	földműves	nős

181.	Jóba István, id.	?		
182.	Jóba Rózsa	25		
183.	Jóba Sándor	58		
184.	Jóbáné Igrácski Anna	60	háziasszony	
185.	Jonda Éva	?		
186.	Józsa György	?		
187.	Józsa Péter, György testvére	kb. 35		
188.	Juhász József	?		
189.	Juhász Miklós	kb. 45	munkás	nős, családós
190.	Juhász Miklós, Miklós fia	17		nőtlen
191.	Jurca András	?		
192.	Kajári Ferenc	25		nős
193.	Kalmár József	?		
194.	Kancsár Joakim	?		
195.	Kántor András	60		
196.	Kántor Pál	20		
197.	Kardos Sándor	kb. 25		nőtlen
198.	Kása János	?		
199.	Kasza Antal	?		
200.	Kasza Antal felesége	?		
201.	Kasza Antal, Antal fia	?		
202.	Kasza Etel	?		
203.	Kasza István	?	tárogatózott	
204.	Kasza Teréz, Antal lánya	?		
205.	Kelemen Sándor	?		
206.	Kern Tibor	26		
207.	Kezeki (?) István	?		
208.	Kinkáné Jóba Ilona	35	háziasszony	
209.	Kiss (Trajszik) Lajos	45	munkás	nős, 1 család
210.	Kiss Ferenc	kb. 30		
211.	Kiss István	kb. 40	kocsmáros	nős, 1 család
212.	Kiss István	kb. 40	telepes földműves	nős, 4 család
213.	Kiss József	?		
214.	Kiss Lajos	?		
215.	Knecht ?	kb. 55	kereskedő	
216.	Knecht ?	?	asztalos	nős, családós
217.	Knecht ?, az asztalos fia	?		
218.	Korpás István	43	földműves	nős, 7 család

219.	Korpás János	34	munkás	nős, 1 család
220.	Kósa János	?		
221.	Kósa József	50	földműves	nős, 5 család
222.	Kovács Csinos Antal	42		nős 2 család
223.	Kovács Kinka József	40		
224.	Kovács Némegyi Mihály	kb. 55		
225.	Kovács Tamásfi András	kb. 60		
226.	Kovács Tuba György	kb. 55	kocsmáros	nős, 1 család
227.	Kovács Elek	kb. 40	munkás	nős, 4 család
228.	Kovács Erzsébet édesanyja	?		
229.	Kovács Erzsébet édesapja	?		
230.	Kovács Erzsébet, Antal felesége	37	háziasszony	
231.	Kovács György	32		
232.	Kovács Imre	22		
233.	Kovács István	?	géplakatos	
234.	Kovács János	?	gépész	
235.	Kovács Julianna	53	háziasszony	
236.	Kovács Lajos	kb. 40	közsegházi munkás	
237.	Kovács Lajos	?	tanyasi földműves	
238.	Kovács Mihály	?		
239.	Kovács N. Ferenc, Mihály fia	31		
240.	Kovács T. István, György testvére	?	földműves	
241.	Kovács Verona	54	háziasszony	
242.	Kovács T. Mihály, András testvére	53		nős, 1 család
243.	Kovácsné Nagy Teréz	kb. 45	háziasszony	
244.	Kozsóki István	kb. 25	munkás	nős
245.	Kremes András	kb. 60	vásári kupec	
246.	Kucsera Sándor	41	munkás	nős, 3 család
247.	Lapu Pál	?		
248.	Lázár Dömötör	24		
249.	Letonai István	?		
250.	Letonai János, István testvére	?		
251.	Lukács Antal	48	földműves	nős

252.	Lukács Ferenc	41	munkás	
253.	Lukács Gábor, Ferenc testvére	44	munkás	nős, 2 család
254.	Lukács Luca, Antal felesége	39	háziasszony	
255.	Madarász István	32		nős, 2 család
256.	Madarász István	kb. 25		
257.	Madarász Mátyás	kb. 60		
258.	Madarászné Csóti Mária	42		4 család
259.	Madarász Sípos József	?	földműves	
260.	Maksa Márcel Pál felesége	37	háziasszony	
261.	Maksa Pál	40	földműves	nős
262.	Maksó István	kb. 25	nős	
263.	Mallár (Mellár?) István	42	munkás	nős, 2 család
264.	Mallár Sándor	40	géplakatos	nős, 2 család
265.	Malustyik György	?		
266.	Mándity István	kb. 40	földműves	nős, 2 család
267.	Mándity József	kb. 65	földműves	nős, 2 család
268.	Mándity Lajos	?		
269.	Maráci Mihály	?	földműves	
270.	Márkus István	kb. 40	munkás	nős, 3 család
271.	Mecinger Mátyás	?		
272.	Medve Klári férje	kb. 35	földműves	
273.	Medve Péter	?		
274.	Meller Imre	?		
275.	Ménesi György	kb. 30	gátőr	nős, 3 család
276.	Mengyán Ferenc	kb. 55		nős
277.	Mengyán Ferencné Teréz	?		
278.	Mészáros Ferenc	?		
279.	Mészáros Sándor	kb. 35	munkás	nős, 2 család
280.	Mikus Árgyél	36		nős, 3 család
281.	Milinszki János	?		
282.	Molnár Hegyesi Ferenc	35	földműves	nős, 2 család
283.	Molnár Hegyesi Péter	38	kosárfonó	nős 2 család
284.	Molnár Konc Pál	kb. 30	rendőr	nős
285.	Molnár György	35	földműves	nős 2 család
286.	Molnár István	?		
287.	Móra Péter	kb. 50	munkás	nős, 2 család
288.	Nagy Böce Mihály	?	földműves	
289.	Nagy Antal	?		

290.	Nagy József	?	tanyasi földműves	nős
291.	Nagy Vince, József fia	21		
292.	Nemesné Szremkó Ilona	25	háziasszony	terhes
293.	Német Ferenc	?	fényképész	
294.	Novák Menyhért	?		
295.	Oroszi Illés	?		
296.	Oroszi István	33	földműves, vadász	nős, 3 család
297.	Pakai András	42		nős, 4 család
298.	Pakai György	kb. 35		nős, 1 család
299.	Pálfi András	kb. 40		
300.	Pálfi Imre	kb. 80		családos
301.	Pálfi István, Imre fia	kb. 60		
302.	Pálfi Julianna	?		
303.	Palócz János	39		nős, 2 család
304.	Palócz Mihály, János testvére	35		nős, 3 család
305.	Palócz Sándor, János testvére	?		
306.	Pap Lajos, Péter fia	37	földműves	
307.	Pap Péter	68	földműves	nős, családos
308.	Paragi György	?		
309.	Paragi Mihály	kb. 30		
310.	Paraginé Tóth Erzsébet	?		1 család
311.	Pataki András	40	földműves	
312.	Pataki István	29	földműves	nős, 2 család
313.	Pegács Imre	?	állatorvos	
314.	Péter Julianna (Balogné)?			
315.	Pityi János	kb. 45	munkás	nős, 4 család
316.	Rajt István	?		
317.	Rohacsek Imre	kb. 40	földműves	nős, 2 család
318.	Rohacsek István, Imre testvére	kb. 50	irodai munkás	nős
319.	Rohacsek Istvánné	?		
320.	Rohacsek János, Imre testvére	kb. 45	cséplőgépgazda	nős
321.	Rohacsek Jánosné	?		
322.	Rohacsek Mihály	kb. 60	földműves	
323.	Rohacsekne Kurányi Mária	kb. 34	háziasszony	

324.	Romoda József	kb. 40	tanyasi munkás	nős
325.	Rózsa Ignác	?	földműves	
326.	Rudics Ferenc	43	munkás	nős, 1 család
327.	Rudicsné Nagy Ilona	39	háziasszony	
328.	Sági Mihály	44		
329.	Sági Mihály	?	szabóinas	
330.	Sándor Sándor	36	nős, 1 család	
331.	Sándor Sándor, Sándor fia	18		
332.	Sápi József	?		
333.	Schöner Ádám	kb. 40	géplakatos	nős, 1 család
334.	Schöner István	?	nagygazda	nős
335.	Serfőző György	38	földműves	nős, 2 család
336.	Serfőző István	?		
337.	Shöner István felesége	?	háziasszony	
338.	Siflis ?	?		
339.	Sípos Madarász József	kb. 70		nős
340.	Sípos István	kb. 45	munkás	nős, 1 család
341.	Sípos István Pisti, István fia	kb. 20		
342.	Sípos János	kb. 75	földműves	nős 4 család
343.	Sípos József	?	földműves	
344.	Síposné Madarász Klára	?	háziasszony	
345.	Sleis ?	?	kisbíró	
346.	Soós Antal			
347.	Sóti (Sóthi?) György	?	jómódú földműves	nős
348.	Sóti György felesége	?	háziasszony	
349.	Stéh Ferenc	kb. 60	földműves	nős, 2 család
350.	Surján József	kb. 40	munkás	nős, 1 család
351.	Szabó Capár György	?		
352.	Szabó Ferenc, Teleki Júlia édesapja	37	földműves	nős, 4 család
353.	Szabó István	?	földműves	
354.	Szabó István	42		
355.	Szabó János	?	borbély	
356.	Szalai Lajos	21		
357.	Szénási Sándor	?		
358.	Szénási Sándor felesége	?		
359.	Szerda István	?		
360.	Szerda János	?	kovács	nős, 3 család

361.	Szerda János	?	hentes	nős
362.	Szerda Jánosné	?	háziasszony	
363.	Szilágyi Pál	40	kosárfonó	
364.	Szobor János	?		
365.	Szollár János	?		
366.	Szonka Pál	?		
367.	Szremkó Ferenc, József fia	34	földműves	nős, 2 család
368.	Szremkó József	64	földműves	nős 1 család
369.	Szremkó Józsefné Mária	61	háziasszony	
370.	Szremkó Mátyás, József testvére	54	földműves	nős, 3 család
371.	Tomik Ferenc	kb. 40	munkás	nős, 5 család
372.	Tóth Annuska	?	fordító	
373.	Tóth Ferenc	32	tanyás gazda	nős, 2 család
374.	Tóth József	73	földműves	nős
375.	Tóth Mátyás	34		
376.	Tóth Mihály, József fia	48	földműves	
377.	Uborka György	?		
378.	Uglik József	30		nős
379.	Uglikné Bakos Mária	?		
380.	Újvári László	?	gépész	
381.	Újvári László	35	ékszerész	nős, 1 család
382.	Urbán Sándor	?		
383.	Ürmös István	?		
384.	Varga András	kb. 35		
385.	Varga Anna, Ferenc felesége	kb. 50	háziasszony	
386.	Varga Ferenc	kb. 50	kereskedő	nős
387.	Varga István	43	földműves	
388.	Varga János	kb. 40	kocsmáros	nős, 1 család
389.	Varga János	64	földműves	nős, 2 család
390.	Varga János, János fia	41	papucsos, rendőr	nős, 3 család
391.	Varga József	50	kocsmáros	nős, 1 család
392.	Varga József	19		nőtlen
393.	Varga József	?	kanász	
394.	Varga Vince	?	kanász	
395.	Vargáné Gulyás Teréz	44	háziasszony	
396.	Vastag János			
397.	Vicsek Imre	19	munkás	nőtlen

398.	Vida Mihály			
399.	Vigh Lajos	27		
400.	Virág Mihály	?	földműves	
401.	Virág Péter	?		
402.	Visnyei ?	kb. 55	földműves	nős, 1 család
403.	Visnyei József, Visnyei fia	20	postás	
404.	Visnyeiné Viktória	kb. 50	háziasszony	
405.	Vranya István	kb. 60		
406.	Vreckó Ferenc	kb. 35		
407.	Vreckó János, Ferenc testvére	kb. 45	géplakatos	
408.	Weis Henrik (Imre)	kb. 45	villanyszerelő	
409.	Weis István	55		
410.	Zaják András, József testvére	29	szabó	nős, 3 család
411.	Zaják József	37	munkás	nős, 5 család
412.	Zavarkó István	36	földműves	nős, 3 család
413.	Derkovics István B. Földvári	39	villanyszerelő	nős, 3 család
414.	Légyvári Sándor	33	munkás	nős, 3 család

**A CSÚROGI ÁLDOZATOK NÉVSORA A VAJDASÁGI MŰZEUM
ARCHÍVUMÁBÓL**

„Lelt. szám. K-3034
Fotószám 85”

Sorszám	Név		
415.	Apró Rózsa	448.	Dudás Lajos
416.	Bába Anna	449.	Egri Márton
417.	Bába Antal	450.	Fábián Imre
418.	Babić Jelica	451.	Fábián Mihály
419.	Bakai Mária	452.	Farkas Julis
420.	Bakos Etelka	453.	Fodor György
421.	Bakos József	454.	Futó István
422.	Bakos József	455.	Gadnjajev Janko
423.	Bakos Mátyás felesége	456.	Gavrilović Milivoj
424.	Bakos Verka	457.	Gulyás Lajos
425.	Balázs Anna	458.	Gulyás Lajos, ifj.
426.	Balázs János	459.	Halápi János
427.	Belak János felesége	460.	Hanák Mihály
428.	Bellai János, ifj.	461.	Hegedűs István
429.	Berta János	462.	Honker Klára
430.	Berta Rózsa, özv.	463.	Horvát Ágnes
431.	Bognár Éva	464.	Horvát Fábián
432.	Brasnyó József	465.	Irmes István
433.	Cseke Pál	466.	Irmes Mátyás
434.	Csikós Mátyás, ifj.	467.	Ivánity Ádám
435.	Dér Antal	468.	Ivánity Viktória
436.	Dér István	469.	Jámbor István
437.	Dér István, ifj.	470.	Jenei Pál
438.	Ditrih Danilo	471.	Kirti Erzsó
439.	Ditrih Franciska	472.	Kis Illés
440.	Döme András	473.	Kis János
441.	Döme Márton	474.	Kis Krisztina
442.	Döményi Antal	475.	Komáromi János
443.	Döményi Gergely	476.	Komáromi József
444.	Döményi István, Mihály fia	477.	Kopasz István
445.	Döményi József	478.	Korpás János
446.	Döményi Mihály	479.	Kovács Sándor
447.	Döményi Viktória	480.	Kőrösi Péter

481.	Krekuska Rózsa	517.	Szabó József
482.	Kremer Julianna	518.	Szabó József
483.	Ladok Imre	519.	Szabó Pál
484.	Landovity István	520.	Szabó Péter
485.	Lapu Ferenc	521.	Szabó Pista
486.	Lapu Palika	522.	Szanka József
487.	Linbokter István	523.	Szanka Pál
488.	Lubscsik Nándor Kubov?	524.	Szénási Juliska
489.	Madarász Teréz	525.	Szercsák András
490.	Major Péter	526.	Szercsák Rózsa
491.	Majtan Mihály	527.	Szercsák Sándor
492.	Majtan Mihály	528.	Szilágyi Lajos
493.	Mándity Pál	529.	Szőke József
494.	Mellár Pista	530.	Tandi János
495.	Mészáros Mihály	531.	Tandi Péter
496.	Mikus Tóni	532.	Tandi Petronka
497.	Nacsa Ferenc	533.	Tas János
498.	Nacsa Menyhárt	534.	Teleki Péter
499.	Nacsa Péter	535.	Topolcsányi Mária
500.	Nagy András	536.	Torma Ferenc
501.	Nemes Ilona szül.Szremkó	537.	Torma Károly
502.	Nemes Pál, id.	538.	Torma Péter
503.	Novoszel János	539.	Tót János Morvai
504.	Opert Ilona	540.	Tót Mátyás
505.	Paragi Erzsó	541.	Tóth Anna
506.	Paragi István	542.	Újvári Antal
507.	Paragi Sándor	543.	Újvári József
508.	Pici János	544.	Urbán Erzsó
509.	Polakovity János, id.	545.	Urbán János
510.	Póner Boldizsár	546.	Urbán Mihály
511.	Rohacsek Katica	547.	Urbán Verka
512.	Sági Katica	548.	Varga Géza
513.	Slajsz Mihály	549.	Varga Istenes Rózsa
514.	Sóti József	550.	Varga Teréz
515.	Szabó Antal	551.	Vicsek Imre
516.	Szabó Capár Katalin	552.	Vig Rózsa

Lista a levéltárból, ők még nem szerepeltek a korábbi névsorban

Sorszám	Név	Sorszám	Név
553.	Andrócki Mihály	589.	Csizmadia Jelisaveta, apja Vince
554.	Apró Katalin, apja József	590.	Csizmár Mária, apja Mihály
555.	Apró Teréz, apja Márton	591.	Dér István, ifj.
556.	Bábó István	592.	Dobos János
557.	Bachman János	593.	Dokosity Gyurica
558.	Bachman Angela, apja Péter	594.	Domró Imre
559.	Bakai Mária, apja István	595.	Döményi Margit
560.	Bakos István, apja József	596.	Dukai Karlo, apja György
561.	Bakos Mátyás	597.	Fábián István
562.	Balai András	598.	Faragó Viktória, apja Antal
563.	Balázs András	599.	Farkas András
564.	Bálizs Géza, id.	600.	Farkas Sándor
565.	Balog János, apja János	601.	Fuskó Ferenc, apja Sándor
566.	Balog Julianna	602.	Füstös István
567.	Balog Sándor	603.	Gál Mária, apja József
568.	Banko Ludevik, apja Imre	604.	Gion Mihály, apja Nikola
569.	Baranyi Ilona, apja György	605.	Gulyás Erzsébet, apja Lajos
570.	Baranyi Mihály	606.	Gulyás Erzsébet, apja Mátyás
571.	Baráti István	607.	Gulyás Péter
572.	Bende Vilma	608.	Gyantár Ferenc
573.	Bercsek Péter	609.	Gyantár Péter
574.	Berec Ferenc	610.	Hatala Mária, apja Pál
575.	Berec Verona, apja János	611.	Havar Sándor
576.	Berko Stevan István, apja István	612.	Hinkl Károly
577.	Bocsák Rudolf	613.	Horváth Ágnes, apja István
578.	Brasnyó István	614.	Horváth Antal, apja István
579.	Braun István, apja Filip	615.	Horváth Karlo, apja Peter
580.	Budai József	616.	Horváth Viktória, apja Pál
581.	Bújdosó Ferenc	617.	Horváth Vince, ifj., apja Vince
582.	Bújdosó Ferenc, ifj.	618.	Hucl István, apja József
583.	Buru József	619.	Hucl Mária, apja Karlo
584.	Cegin Julis, apja Gábor	620.	Ivanity Ádám, id.
585.	Celik József	621.	Jóba Anna
586.	Csámbor István	622.	Józsa Sándor
587.	Cselik Vince, apja András	623.	Kasza József
588.	Csikó Mária, apja Gábor	624.	Kaszás Flórián
		625.	Keserű István

626.	Kirti János	667.	Mondom Verona
627.	Kiss Erzsébet, apja István	668.	Monostori János, apja József
628.	Kiss Jenő	669.	Móra Katalin, apja Péter
629.	Kiss József	670.	Móra Péter
630.	Kiss József, apja József	671.	Móra Péter, ifj.
631.	Kiss Lajos, apja István	672.	Muhari Antun
632.	Kókai Rozália	673.	Muhari Júlia
633.	Kokán István	674.	Nagybali István, apja János
634.	Komáromi Lázár	675.	Nemes Pál
635.	Konc Pál	676.	Nihalsbaher Ferenc, apja Antal
636.	Koncsár Joakim	677.	Novosel Szilveszter Mihály
637.	Kósa István	678.	Ors. András Imre
638.	Kotmán István	679.	Pálfi Erzsébet, apja András
639.	Kovács Gábor	680.	Pálinkás Gábor, apja Gábor
640.	Kovács Ilona	681.	Prágai Antal, apja János
641.	Kremer András	682.	Prágai Sándor
642.	Ladaki Imre	683.	Rác István
643.	Landovity Mária	684.	Rajda Ilona
644.	Lapu János	685.	Rapity József, apja Mátyás
645.	Lapu János, ifj.	686.	Réti Ferenc
646.	Madaras István	687.	Réti János
647.	Magyaros István	688.	Riller Julianna
648.	Maráci Mihály	689.	Riszler Katalin, apja János
649.	Markovity Zsivorad	690.	Rohacsek Ilona
650.	Markut Veronika, apja Péter	691.	Rohacsek Mária
651.	Másity Julia, apja Mihály	692.	Samu Ilona
652.	Mellár István	693.	Seregi Julianna
653.	Mellár János	694.	Serer Etel
654.	Mellár Sándor	695.	Sétáló László, apja Antal
655.	Ménesi György	696.	Silák Sándor
656.	Mengyán Verona	697.	Siller Mária, apja Fülöp
657.	Mészáros Illés	698.	Somor Ferenc
658.	Miller Mátyás	699.	Sonka Pál
659.	Mohácsi Sarolta	700.	Sos Erzsébet
660.	Molnár András	701.	Sóti György
661.	Molnár Gyula	702.	Sóti Mária
662.	Molnár Ilonka	703.	Surján Sándor
663.	Molnár Mátyás	704.	Szabados Vince
664.	Molnár Pál, apja Mátyás	705.	Szabó Capár András
665.	Molnár Pál, apja Pál	706.	Szabó Capár Katica
666.	Molnár Róza, apja István	707.	Szekeres Julia

708.	Szénási Juliska	721.	Újvári József, apja János
709.	Szénási Sándor	722.	Varga Elek János
710.	Szobor János	723.	Varga Ferenc
711.	Szomor Ferenc	724.	Varga Ferenc, ifj.
712.	Tamási József, apja Mihály	725.	Varga Mária
713.	Tomik Rozália	726.	Varga Márton
714.	Tóth Gyura	727.	Varga Mihajlo
715.	Tóth József, apja Antal	728.	Vicsek Ferenc
716.	Tóth József, apja Mátyás	729.	Vicsek Mihály
717.	Tóth Krisztina	730.	Virág Ferenc
718.	Tóth Pál, apja Pál	731.	Vraga József
719.	Udvari Antal	732.	Weis Mária, apja Jakab
720.	Újfalvi Lajos		

A JÁREKI HALÁLTÁBORBAN ELHUNYT CSÚROGI MAGYAROK LISTÁJA (NEM TELJES)

Sor- szám	Név	Életkor	Foglalkozás	Elhalálozás napja
1.	Apró Katalin, özv.	53	háziasszony	1945. 05. 24.
2.	Barta Mária	34	háziasszony	1945. 03.25.
3.	Berec Ferenc	73	földműves	1945. 02. 28.
4.	Bocsák Rudolf	97	nap számos	1945. 03. 16.
5.	Brasnyó István	kb. 50	földműves	?
6.	Braun István	45	bádogos	1945. 02. 05.
7.	Buru József	63	földműves	1945. 05. 15.
8.	Faragó János	80	?	1945. 01.24.
9.	Faragó Viktor	79	?	1945. 01. 24.
10.	Gulyás Julianna, özv.	71	háziasszony	1945. 04. 17.
11.	Gulyás Péter	26	földműves	1945. 05. 20.
12.	Hinkl Károly	kb. 80	módos gazda	?
13.	Hoffman Károlyné Julianna	kb. 80	háziasszony	?
14.	Horváth Júlia	?	?	?
15.	Horváth Kató	?	?	?
16.	Horváth Péter	82	földműves	1945. 03. 29.
17.	Horváth Viktória	71	háziasszony	1945. 02. 26.
18.	Hutcl Stefan	76	kalaposmester	?
19.	Hutcl Stefan felesége	73	háziasszony	?
20.	Kiss Erzsébet, özv.	26	háziasszony	1945. 06. 03.
21.	Kókai Rozália	84	háziasszony	1945. 05. 27.

22.	Komáromi Lázár	69	földműves	1945. 04. 10.
23.	Kovai István	59	napszámos	1945. 03. 16.
24.	Kucsera József	?	?	?
25.	Madboli István	76	földműves	1945. 02. 26.
26.	Lénárd Katalin, özv.	82	háziasszony	1945. 03. 03.
27.	Monostori János	53	napszámos	1945. 03. 06.
28.	Novoszel Szilveszter	75	cipész	1945. 05. 21.
29.	Pálfi Erzsébet, özv.	71	háziasszony	1945. 04. 11.
30.	Pálfi Imre	87	napszámos	1945. 04. 30.
31.	Pálinkás Gábor	kb. 75	?	?
32.	Paragi Sándor	59	földműves	1945. 04. 17.
33.	Prágai Antal	63	földműves	1945. 03. 02.
34.	Seregi Julianna	67	háziasszony	1945. 03. 27.
35.	Siller Julianna	?	?	?
36.	Siller Katalin	?	?	?
37.	Simon Rozália, özv.	80	háziasszony	1945. 04. 17.
38.	Tóth András	70	földműves	1945. 05. 15.
39.	Tóth József	61	napszámos	1945. 04. 30.
40.	Tóth József	85	napszámos	1945. 05. 27.
41.	Tóth Krisztina	70	háziasszony	1945. 03. 01.
42.	Tóth Pál	70	napszámos	1945. 04. 17.
43.	Varga Mihály	77	napszámos	1945. 05. 21.
44.	Weis Helén	?	?	?
45.	Weis Mária	?	?	?

**CSORBA BÉLÁTÓL KAPOTT NEVEK
A JÁREKI HALOTTI ANYAKÖNYVI KIVONATBÓL**

Sor- szám	Név	Életkor	Foglalkozás	Elhalálozás napja
46.	Apró szül. Fodor Terézia	79		1945. 02. 27.
47.	Bahman szül. Szabó Angéla, özv.	65		1945. 02. 20.
48.	Bende Domonkos Vilma	47		1945. 03. 24.
49.	Berec Ferenc	73	földműves	1945. 02. 28.
50.	Bocsák Rudolf	97	földműves	1945. 03. 16.
51.	Borza (Barta) Mária	34		1945. 03. 25.
52.	Braun István	45	bádogos	1945. 01. 30.
53.	Bukta szül. Horvát Anna, özv.	71		1945. 04. 14.
54.	Buru József	63	földműves	1945. 05. 19.

55.	Cegin (Csegu) szül. Gajak Julis	33		1945. 05. 06.
56.	Csizmár szül. Szrenkó Mária	40		1945. 03. 02.
57.	Csonka István	72	földműves	1945. 04. 25.
58.	Faragó szül. Sági Viktória	80		1945. 01. 24.
59.	Gál szül. Hora Mária	74		1945. 02. 17.
60.	Gulyás Péter	26	földműves	1945. 05. 20.
61.	Gulyás szül. Molnár Erzsébet	84		1945. 02. 27.
62.	Gulyás szül. Szekeres Julis, özv.	82		1945. 04. 15.
63.	Hatala szül. Oláh Mária, özv.	67		1945. 03. 09.
64.	Horvát Péter	82	földműves	1945. 03. 29.
65.	Horváth József, anyja Erzsébet	56	földműves	1945. 04. 13.
66.	Horváth József, anyja Teréz	61	napszámos	1945. 05. 29.
67.	Horváth szül. Szabó Viktória	72		1945. 02. 25.
68.	Kókai Rozália	84		1945. 05. 28.
69.	Komáromi Lázár	69	földműves	1945. 04. 10..
70.	Kovács (Kovai) István	59	földműves	1945. 03. 24.
71.	Mengyán Verona	37		1945. 02. 14.
72.	Monostori János	53	napszámos	1945. 03. 06.
73.	Nagybali (Madboli) István	76	földműves	1945. 02. 26.
74.	Orosz András Imre			1945. 06. 30.
75.	Páfi Erzsébet, özv.	71		1945. 04. 11.
76.	Pálfí Imre	87	napszámos	1945. 04. 30.
77.	Prágai (Paragi) Sándor	59	földműves	1945. 04. 17.
78.	Samu (Soma) szül. Gulyás Ilona	50		1945. 02. 20.
79.	Sípos szül. Pálfí Klára, özv.	82		1945. 02. 22.
80.	Sőregi Julianna (Seregi)	67		1945. 03. 27.
81.	Szekeres szül. Kiss Júlia, özv.	80		1945. 02. 07.
82.	Tomik szül. Iván Rozália	82		1945. 04. 06.
83.	Tóth József	75	napszámos	1945. 05. 28.

84.	Tóth Pál	70	napszamos	1945. 04. 14.
85.	Tóth szül. Huszág Krisztina	70		1945. 03. 02.
86.	Újfalvi Lajos	77	földműves	1945. 03. 25.
87.	Varga Mihály	77	napszamos	1945. 05. 21.

**A JÁREKI HALÁLTÁBORBAN ELHUNYT GYERMEKEK LISTÁJA
(NEM TELJES)**

Sor- szám	Név	Életkor	Szülők neve	A halál ideje
1.	Andrócki Margitka	9 hónap	István és György Rozália	1945. ?
2.	Bakos ? (kislány)	pólyás	?	?
3.	Balog Gizella	7 hónap	Újvidéken született	1945. ?
4.	Bankó Lajos	23 hónap	Imre és Balog Julianna	1945. 04. 20.
5.	Baranyi Ilona	5 hónap	György és Kosaras Piroska	1945. 05. 24.
6.	Barna Erzsébet	1 hónap	József és Verona	1945. 05. 31.
7.	Berkó István	16 hónap	István és Bocskai Erzsébet	1945. 05. 09.
8.	Csányi Verona	17 év	Mihály és Viktória	1945. 05. 10.
9.	Csikós Mária	7 év	Gábor és Rekecki Ilona	1945. 02. 10.
10.	Csikós Rozália	22 nap	Mátyás és Rozália	1945. 05. 31.
11.	Fehér József	21 hónap	Bukinban született	1945. ?
12.	Fuszkó Ferenc	6 hónap	Sándor és Kósa Verona	1945. 02. 10.
13.	Galambo György	12 hónap	Pál és Szabó Matild	1945. 05. 12.
14.	Gálík István	2 hónap	?	1945. ?
15.	Gálík Juliska	2 hónap	Péter és Serfőző Ilona	1945. 01. 30.
16.	Gyantár Ferenc	4 év	Ferenc és Dudás Julianna	1945. 05. 29.
17.	Holló Ilona	6 hónap	József és Borbála	1945. 04. 19.
18.	Horváth Antal	17 hónap	István és Vécsi Mária	1945. 02. 06.
19.	Horváth István	8 hónap	Horváth Margit	1945. 04. 02.
20.	Horváth Károly	19 hónap	Péter és Julianna	1945. 05. 01.
21.	Józsa Sándor	8 hónap	György és Julianna	1945. 02. 15.
22.	Kállai Borbála	5 hónap	István	1945. 05. 15.

23.	Káló Ilona	8 hónap	István és Szabó Erzsébet	1945. 05. 19.
24.	Kasza József	8 hónap	Kasza Teréz	1945. 03. 23.
25.	Kiss János	3 hónap	János és Erzsébet	1945. 06. 02.
26.	Kovács Károly	6 hónap	István és Magló Margit	1945. 04. 23.
27.	Makra Júlia	2 hónap	Péter és Julianna	1945. 05. 31.
28.	Mándity Ilona	7 hónap	Mihály és Varga Krisztina	1945. 04. 02.
29.	Márkus Veronka	5 hónap	Péter és Julianna	1945. 05. 26.
30.	Mihalek Júlia	13 hónap	János és Piroška	1945. 04. 09.
31.	Mohfej Sarolta	8 hónap	József és Apró Sarolta	1945. 02. 25.
32.	Molnár Ilonka	7 hónap	István és Radó Erzsébet	1945. 04. 21.
33.	Molnár Palika	pólyás	?	?
34.	Mondom Verona	6 hónap	Mondom Verona	1945. 03. 09.
35.	Móra Katalin	7 hónap	Péter és Csikós Mária	1945. 05. 31.
36.	Muhari Antal	4 hónap	Sándor és Lívia	1945. 04. 18.
37.	Muhari Julianna	18 év	Sándor és Teréz	1945. 05. 30.
38.	Rajda Ilona	7 hónap	József és Katalin	1945. 04. 11.
39.	Sétáló László	10 hónap	Antal és Varga Erzsébet	1945. 05. 15.
40.	Soós Erzsébet	7 hónap	Antal	1945. 05. 01.
41.	Szilágy László	3 év	Pál és Szabó Margit	1945. 04. 20.
42.	Tamás József	1 hónap	Mihály és Bábi Márta	1945. 01. 25.
43.	Varga Mária	3 hónap	Péter és Mándity Mária	1945. 01. 23.
44.	Vicsek Ferenc	16 hónap	Ferenc és Vörös Teréz	1945. 05. 15.

Az adatok nagyobb része dr. Mészáros Sándor által az elhalálozási könyvből kiírt nevek.

Dr. Mészáros Sándor megjegyzése az adatokhoz:

Egyes még élő tanúk, akik túlélték a járeki meghurcoltatást, hajlandóak voltak nyilatkozni, és leghatározottabban állítják, hogy az odahurcolt csúrogi, zsablyai és mozsori magyarok közül jóval többen haláloztak el, és teljesen kizártnak tartják, hogy minden halálesetet bejegyeztek.

**A GAJDOBRAI (SZÉPLIGET) HALÁLTÁBORBAN ELHUNYT
CSÚROGIAK NÉVSORA (NEM TELJES)**

Sor- szám	Név	Életkor	Szülők neve	A halál ideje
1.	Baranyi József	5 év	György és Piroska	1945. 07. 05.
2.	Bodor Julianna	75 év	Pataki István özvegye	1945. 06. 26.
3.	Csányi Mátyás	16 hónap	György és Suti Veronika	1945. 06. 24.
4.	Dudás István	75 év	?	1945. 07. 13.
5.	Gyantár Lajos	22 hónap	Mihály és Demjén Katalin	1945. 07. 19.
6.	Horváth Imre	2 év	Péter és Miklós Viktória	1945. 06. 28.
7.	Kasza István	9 hónap	István és Bobek Mária	1945. 07. 16.
8.	Kasza Mariska	14 hónap	Pál és Fekete Mária	1945. 06. 08.
9.	Kasza Márta	2 év	István és Bobek Mária	1945. 07. 06.
10.	Kiss Ferenc	15 hónap	Ferenc és Erzsébet	1945. 06. 14.
11.	Nacsa Viktória	60 év	Banka Iván felesége	1945. 08. 18.
12.	Pakai Erzsébet	5 hónap	György és Kiss Ilona	1945. 06. 09.
13.	Sípos Júlia	34 év	Nádi Mihály felesége	1945. 09. 10.
14.	Vicsik Ilona	24 év	Komáromi Ádám felesége	1945. 06. 11.
15.	Kovács Simon	kb. 80 év	Teleki Júlia nagypajja	1945. 07. ?

**Szépligeti (Gajdobra) anyakönyv, melyből hiányoznak a táborban elhunyt
áldozatok nevei**

AZ ÁLDOZATOK FÉLELME

Sokan nem merték nevüket adni vallomásukhoz. Ezt meg is értem, hisz találkoztam olyan túlélővel, aki látta édesanyja kivégzését és annak gyilkosát, miután előzőleg kivégezték az édesapját. Most egy faluban él az édesanyja gyilkosával.

Milyen furcsa az élet! Kér, hogy ne írjam meg a nevét, mert fél, habár soha nem bántott senkit.

Kilenc-tíz éves lehetett, amikor kivégezték az édesapját, majd utána bevitték az édesanyját is. Ő utánament, és felmászott a falra, hogy megnézzze, hova viszik az édesanyját. Az asszonyt a falhoz állították, neki háttal, viszont a katona, aki meghúzta a ravaszt, az vele szemben állt. Gyerekfejjel ijedten véste az eszébe ezt az arcot akaratlanul is.

Az idő múlt, és a gyerek lassan levante lett. Földváron katonai kiképzésen vettek részt. Mikor hazafelé indult, az egyik oktató odahívta, és megkérte, hogy – mivel Földváron él – vigye haza egy másik oktatónak a katonakönyvét, amit otffejejtett. A fiatal levante csak kíváncsiságból kinyitotta a katonakönyvet, és megdermedt. Annak a katonának az arca bámult vissza rá, aki kivégezte az édesanyját.

Megállt, mert nem tudta, hogy mit tegyen. Menjen el az illető oktatóhoz, és mondja meg neki, hogy „Te ölted meg az édesanyámat”, vagy csak csendben adja át a katonakönyvet?

Végül nem szól semmit, mert félt. Az áldozat fél, a gyilkos pedig szabadon sétál, minden lelkiismeret-furdalás nélkül, büntetlenül éli világát. Eddig senki sem fogta felelősségre.

A gyilkos nem fél, az áldozat viszont nem mer beszélni, és ha mégis elmond valamit, akkor arra kér, hogy a nevét ne említsem. Vajon meddig kell még félni? Az akkori kisgyermek már öregedő férfi, mégis fél. A gyilkos, aki boldogan élte, éli az életét, nem fél. Nem is kell, hogy féljen, hiszen nekünk nem áll szándékunkban, nincs is jogunk felelősségre vonni. Ez nem a mi dolgunk. Azonban a gyilkosoknak felelniük kell a tetteikért, ha előbb nem, akkor az „örök bíró” előtt, a haláluk napján. Mi, a túlélők csak annyit tehetünk, hogy segítünk az igazság felderítésében, hogy ne kelljen még öregkorunkban is félnünk.

Egy asszony, aki fiatalkorában a csúrogi téglagyárban dolgozott, elmesélte, hogy a csúrogi sintérháznál a gödrök, ahova az áldozatokat temették, üresek. Ugyanis az ötvenes évek elején, mikor ott dolgoztak, ott is aludtak a „munkásszállón”, barakkban. Egyik éjjel nem tudtak aludni, kamionzúgásra ébredtek. Kinézett, és látta a teherautókat, amint a sintérháznál állnak, miközben rakodnak rájuk valamit.

Reggel, mikor felkelt, mielőtt munkába indult volna, titokban megnézte a gödröket, amik már üresek voltak. A gödrök szélén látott néhány koponyát és lábszárcsontot. Megtudta, hogy a csontokat állítólag a külai bőrgyárba vitték „feldolgozásra.”

A bizonyítékokat meg lehet semmisíteni, de a csúrogi sintérház melletti óriás területet, ahol a nyolc nagy és négy kisebb gödör volt, nem lehet lebetonozni, ott nem lehet házat vagy autóbusz-állomást építeni. Nem lehet mindenhol töltést emelni, mint ahogyan ezt tették több településen. A tömegsírokat nem lehet eltakarni, eltitkolni a világ szeme elől, akkor sem, ha a csontokat eltüntették, mert minden gaztettnek, bűnténynek megvan a túlélő szemtanúja.

Ha ez így történt, akkor nemcsak az élőkön, de a holtakon is genocídiumot hajtottak végre.

KERESEM AZ APÁM SÍRJÁT

*Keresek egy sírt, egy eldugott temetőt,
ahol nincs fejfá, ahol nem nyílik virág.
Valahol ott, nem messze innen,
nyugszik az édesapám.*

*Vajon hány árva mondja ezt,
és hány anyának fáj?
Hisz környékünkön, negyvennégy őszén
úr volt a gyűlölet, és aratott a halál.*

*Annyi ember, annyi fiatal,
ki nem ölni, csak dolgozni
és élni akart,
meghalt csak azért,
mert nemzetisége magyar.*

*Talán egyszer nem lesz majd gyűlölet,
helyette győz az ember iránti szeretet.
Talán eljön az idő,
mikor feltárul minden eldugott temető,
és ég majd gyertya, nyílik majd virág,
apáink eldugott sírján.*

SORSTÁRSOK TALÁLKOZÓJA

Ötven év után, 1995 januárjában először találkoztak Óbecsén azok a sorsüldözött magyarok, akiket 1945-ben kiűztek otthonukból, és mindenüktől megfosztva gyűjtőtáborba hajtottak. Csúrogi, zsablyai és mozsori túlélő magyarok jöttek el a meghívásomra Becsére.

A találkozót egy perc néma felállással kezdtük, így adóztunk azoknak az emléke előtt, akiket 1944-ben ártatlanul kivégeztek, és akik nem éltek túl a kegyetlen gyűjtőtáborot és a kényszermunkát. Előzőleg koszorút helyeztünk a belvárosi temetőben a kopjafára.

Szívszorító érzés volt látni és hallani a köszöntő és bevezető közben az elfojtott sírást. Nők és férfiak egyaránt könnyeztek. A becsei Csiraj együttes tagjai segítettek meghittebbé tenni gyönyörű énekükkel a nem mindennapi találkozót.

Voltak közöttünk, akik ötven év óta itt találkoztak először. Mozsoron szomszédok voltak, és itt egymás mellett ültek. Nem ismerték egymást, csak a bemutatkozáson néztek egymásra: Te vagy, élsz még? Hol élsz? A szemünk tele lett könnyel. Visszafojtott sírás, fájdalmas sóhajok után egyenként tört fel a fájó emlék.

Egy fiatalasszony, aki akkor egyéves volt, elmesélte, hogy egy piaci kosárban csempészték ki a koncentrációs táborból (lágerból). Így maradt életben, hisz már csak a bőr fogta össze csontjait. Egy fiatalember azt mesélte, hogyan szökött ki édesanyja a lágerból, és egy marék krumplis tésztával tért vissza.

A Kúláról jött csúrogi fiatalember könnyes szemmel mesélte, hogy mennyire szerette édesapját, akit elvittek. Napokon át imádkozott, mert azt mondták, hogyha sokat imádkozik, visszajön az édesapja. Sajnos nem jött vissza. Kivégezték. Utána sokáig még imádkozni sem tudott. A hitét is elvesztette.

Az idősebbek az éhségre, a sótlan kukoricalisztre, ami csutkástól volt megdarálva, a megaláztatásra emlékeztek.

Talán végső ideje volt, hogy az 1942-es áldozatok mellett megemlékezzünk az 1944–45-ös ártatlan áldozatokról is.

Megköszöntem mindenkinek, aki eljött, és annak is, aki szeretett volna eljönni, de nem tehetett. Mindenkinek, aki nem felejt el szomorú sorsát, aki saját erejével próbál rámutatni, hogy mit jelent a bosszú, mit jelent a nemzetgyűlölet. Nekünk mindannyiunknak kötelessége, hogy ezekre mint elrettentő példákra mutassunk rá. Hisz mi tudjuk legjobban, hány ártatlan ember életét követelte a bosszú.

Tudom, hogy mindannyiunknak egy az óhaja, mégpedig, hogy *ez soha többé ne történjen meg! Mindannyian békében akarunk élni, egyforma állampolgárként.*

Azt akarjuk, hogy gyermekeink és unokáink soha ne éljék át, amit mi.

Az első találkozón részt vettek: Szabadkáról, Kúláról, Pacsérről, Budiszaváról, Zmajevórol, Beocsinból, Temerinből, Zentáról, Adáról és Óbecséről. Valamennyien sorsüldözött csúrogi, zsablyai és mozsori magyarok voltak.

MEGEMLÉKEZÉSEK

A vajdasági parlamentben előadott kérésre, hogy engedjék meg, hogy megemlékezhessünk az ötvenéves szomorú évfordulóról, azt a feleletet kaptam, hogy nem lehet, ennek ellenére mi mégis elmentünk. Az a nap mindannyiunknak, akik ott voltunk, felejthetetlen volt.

CSÚROG 1944–1994

Az első kereszt, az első gyertya és az első koszorú

Ötven év után helyeztük el az első koszorút arra a helyre, ahova 1944-ben hordták a halottainkat. Ez a hely a téglagyár melletti sintérgödör volt.

Azt az érzést nem lehet leírni. Azt érezni kellett.

Szorongó szívvel, teli félelemmel közeledett a kis csapatunk Csúrog felé. Azt hiszem, mindannyiunk szíve gyorsabban dobogott, amikor a csúrogi szélalmot elhagytuk, és a téglagyár melletti sintérgödörhöz értünk. Életemben először jöttem (ha nem is volt szabad, de jöttem) erre a szomorú helyre. Kiszálltunk a kocsiból, és álltunk ott, néztük a fűvel benőtt gödröket, dombokat. Talán épp azon a helyen, ahol álltam vagy ahol végigmentem, nyugodott (ha még ott nyugodott) édesapám, akit soha nem ismertem.

Csak álltunk mindannyian némán, szemünk tele volt könnyel, és néztünk, néztünk a semmibe.

Leástuk a keresztet. Rajta csak ez állt: Édesapáinknak.

Meggyújtottuk gyertyáinkat, elhelyeztük koszorúinkat. Imádkoztunk és sírtunk.

Telegi Júlia és Légvári Sándor az első keresztnél 1994-ben

Végül egyszerre tört ki mindenkiből az a szomorú, fájó emlék, a megtörtént kegyetlenség. Az idősebbek a napot emlegették, amikor utoljára látták férjüket, édesapjukat. Mindenki sírt, és csak néztünk a falu felé. Lelki szemeinkkel kerestük a házunkat, az otthonunkat, ahonnan kiűztek bennünket, és most valaki másé az az otthon.

Valaki megszólalt közülünk: „Valami hiányzik a szerb templom mellől!” Igen, hiányzik. Ötven évvel ezelőtt két torony látszott, a pravoszláv és a katolikus templomé, de a magyar templomot ledöntötték, a magyar temetőt felszántották. Semmi sem maradt, ami magyar.

Megemlékezés 1995-ben. Kevesen, de ott voltunk

Megemlékezés 1997-ben. Egy kicsit többen voltunk

Most ott áll a szerb templomtorony magányosan, mintha bizonyítékként a világba kiáltana: ez volt az igazi gyűlölet, az igazi bosszú! De ne legyen gyűlölet soha többé! Sem itt, sem máshol. A két templom mindaddig nagyon jól megfért egymás mellett, amíg az egyiket le nem döntötte a bosszú. A templom műemlék, kincs. A templom Isten háza, amely senkit sem bánt. Itt mégis lerombolták.

Megbűnhődte már-e nép...

Évről évre többen voltunk

Álltunk és néztünk hol a falu felé, hol az előttünk elterülő füves, meszes göd-
rökre. Néztük az égő gyertyákat, miközben – azt hiszem – mindannyiunk gondo-
lata egy volt: *soha többé ne történjen meg!* Nem éreztem a szívemben gyűlöletet,
hiszem, hogy a többiek sem, csak keserűséget, fájdalmat és leírhatatlan vágyat a
békeségért, a *békéért*.

Mielőtt hazaindultunk volna, egy idős hölgy, aki Magyarországról jött gyerme-
keivel az elvesztett szülőfaluba, aki itt vesztette el fiatal férjét, gyermekei édesapját,
lehajolt a földre, majd egy műanyag tasakba földet rakott. Ezután odafordult
gyermekeihez, s mindannyiunk előtt arra kérte őket, ha meghal, ezt a maréknyi
szülőföldet dobják majd a koporsójára.

Kőből készült emléktábla 2002-ben

Egy hét után ledöntötték

A szétvert síremlék

Talán ez a kevés föld jelenti számára a múltat, az itt eltöltött éveket, a fiatalságát és a férjét, akit oly fiatalon vettek el tőle. Ki tudja?

Mindannyian megfogadtuk, hogy ezután minden évben eljövünk, elhelyezzük virágainkat, és gyertyát gyújtunk. Ötven év után először Szabadkáról, Újvidékről, Bácsföldvárról, Temerinből, Szenttamásról, Szekszárdról és Óbecséről érkezett ez a kis elszánt csapat félelmét legyőzve.

Szomorúan, könnyes szemmel, de megkönnyebbülve indultunk hazafelé. Ha ötven év után is, de égtek a gyertyák apáink sírján.

Sajnos a kereszt nem sokáig állt a helyén. Valaki vagy valakik mindig tönkretették. Eljött a másik mindenszentek, és mi újat állítottunk. Majd ez is eltűnt, és ismét újat kellett állítani. Légvári Sándor faragta a keresztet minden évben. Tizenhét alkalommal tették tönkre a keresztünket, és gyalázták meg a halottaink

**Dr. Becsey Zsolt európai parlamenti képviselő
az összetört emlékműnél**

„Hiszek egy...”

**A sintérgödör, ahová az összekötött kezű
áldozatainkat dobálták**

Kőbe vésett fájdalom

**„Ha kell, a szívüinkből ácsolunk keresztet” – Pásztor
István, a VMSZ elnöke 2007-ben leteszi a koszorút**

emlékét, és gyaláztak meg minket is azzal, hogy a szeméten keresztül kellett oda mennünk, hogy letegyük a keresztet és a virágot.

Újra felállítottuk az emléktáblát, és megtartottuk a megemlékezést. Első alkalom volt, hogy a vajdasági képviselőház szerb ajkú alelnöke, Mrnustik Miroslav részt vett a megemlékezésen. Azt gondoltuk, hogy ezután mindig így lesz.

A megemlékezés után három nappal az emléktáblát újra ledöntötték, és kalapáccsal szétverték, hogy soha többé ne tudjuk felállítani.

ÉVRŐL ÉVRE ÚJ A KERESZT, ÉN ISTENEM, MIÉRT TŰRÖD EZT?

„Ez a föld a tiéd, ha elmész, visszavár” – áll a kereszten. Igen, ez a föld a miénk, az apáinké, hisz ide lettek elföldelve.

Néhány mondatom a szomorú megemlékezésről

Ezen a napon emlékezünk meg halottainkról, akiket kivégeztek. A község-háza udvarát belepte a vér. A község-háza udvarából egymás után fordultak ki a halotthordó kocsik, a kocsikról a halottak keze-lába lógott, és a kocsik aljából csorgott a vér, apáink vére.

A magyar házakba beköltözött a gyász. Mennyi gyalázat, mennyi fájdalom! Ezeket az embereket itt földelték el összekötött kézzel, mint az állatokat.

Lehet-e fájdalom és keserűség nélkül élni? Lehet-e felejteni mindazt, amit a csúrgi magyarokkal tettek? El lehet-e felejteni, hogy megölték apáinkat, minket pedig koncentrációs táborba zártak?

2008-ban: „Ez a föld a tiéd, ha elmész, visszavár”

Lehet-e felejteni, hogy mindenünket elvették, kifosztottak minket? Lehet-e megbocsájtani? Talán igen, ha bocsánatot kérnek. Felejteni soha nem lehet, nem szabad! Ezek az emberek nemcsak a mi áldozataink, hanem a magyar nemzet áldozatai.

Annyi ígéretet kaptam már, de már nem kell ígéret nekünk, tett kell, valami maradandó, egy út, hogy ne a szeméten menjünk keresztül, egy maradandó emléktábla.

Zaják Júlia és fia, Endre hazajöttek Ausztriából a megemlékezésre

**Légyvári Sándor, a keresztfaragó 2009-ben a keresztnél mintha valóban kérdezné:
„Istenem, miért tűröd ezt?”**

Kérem a képviselőasszonyt és Korsós Tamás főkonzult, hogy ha hazamennek, mondják el otthon, hogy a Vajdaság szívében még mindig van olyan hely, ahol a szeméten keresztül megyünk, ahol meggyaláznak bennünket, ahol meggyalázzák halottainkat is.

Kérem a képviselőház elnökét, tegyen valamit, mert nem igaz, hogy ha a politika mellénk állt volna, akkor nem lehetett volna már valamit elérni. Nem igaz, hogy ha mindenki mellénk állt volna, nem lehetne itt egy maradandó emléktábla vagy egy kőtömb, amit már csak robbantani lehet. Nem igaz, hogy nem lehetett volna valamit elérni.

Kérem a képviselőinket is, hogy alkalomadtán mondják meg azt is, hogy a csúrogi magyarok nagyon várják a bocsánatkérést, azt is várják, hogy a mindenkori szerb kormány mondja ki nyilvánosan, hogy 1944 őszén nagyon sok ártatlan magyart kivégeztek. Ha már nincs anyagi kártérítés, nekünk erkölcsi kártérítés is elég lenne. Sajnos mindig kevesebben vagyunk, talán azt is várják, hogy mindannyian meghaljunk, hogy ne legyen kinek visszaadni, amit elvettek. Az életem céljaul tettem fel azt, hogy megérjem, itt egy maradandó emléktábla legyen, hogy ne a szeméten menjünk keresztül. De már nem kell ígéret!

Sorstársaimmal, Gál Ilonkával és Szremkó Lacival, akinek megölték az édesapját, nagyapját és nagyanyját, aki megkönnyezett minden megemlékezést, aki gyerekkorában már imádkozni sem tudott, mert azt mondták neki, ha imádkozol, hazajön édesapád. De édesapja sosem jött haza. Kivégezték

A Magyar Köztársaság szabadkai főkonzulja szerint Csúrog szimbólum, a kegyetlenségnek, az engesztelhetetlenségnek és a megbékélés hiányának a jelképe. A főkonzul emlékeztetett arra, hogy a „halott katona többé nem ellenség”, így az ártatlanul kivégzett civil sem lehet az.

Korsós Tamás főkonzul, a háttérben Légyvári Sándor 2010-ben

Egeresi Sándor meghajol az áldozataink előtt

Részlet a főkonzul beszédéből:

Korábban nem is tudhattunk az 1944–45-ös eseményekről, sem itt, sem Magyarországon nem beszélhettünk róluk, így nőttünk fel. Ma már többnyire ismerjük az áldozatok nevét, tudjuk, hogy ártatlanul kínozták és gyilkolták meg őket, tudjuk azt is, hogy ezt mások is tudják. Azok is, akik az adott esetben annak az országnak, népnek a képviselői vagy a gyilkosok hozzátartozói – mondta, majd ismertette a feladatát, amely a múlt lezárását, a megbékélés elősegítését jelenti.

A magyar atrocitások kivizsgálása megtörtént. Magyarország vállalta, elismerte a bűnöket, feldolgozta és bocsánatot kért. A számháború nem lehet cél, nem vitatkozhatunk arról, hogy melyikünk gazemberei öltek meg több ártatlan embert. Az a célunk, hogy emelt fővel gyászolhassuk ártatlan halottjainkat, ez alapvető emberi jog – mondta Korsós Tamás hozzáfűzvé, hogy a magyar nemzeti összetartozás még sohasem volt annyira erős, mint most.

ÉGETT A CSÚROGI KERESZT

Mi történt Csúrogon? Takarítás vagy keresztégetés? Kedden voltunk Csúrogon, és már messziről gyanús volt, hogy nem látjuk a keresztet, ami még a múlt hétig ott állt, bár mésszel le volt öntve, de ott volt. A csúrogi sintérgödör le van égetve, vele együtt a kereszt is.

1994 óta minden évben letesszük a keresztet, de még egy évben sem várta meg a következő évi megemlékezést. Valaki mindig eldobja vagy összetöri, most pedig másodszor gyújtották föl. Ott tátognak a nagy üres gödrök, ahova elföldelték az áldozatainkat, majd a csontokat kiszedték és a külai börtgyárba vitték.

Csonkig égetett kereszt a kőtábla mellett

A szablyai önkormányzat azt tervezi, hogy ott, azon a helyen rekreációs központot fognak létesíteni. Egy kereszt nem maradhat ott, viszont szórakozóhely apáink sírhelyén igen?

A 2008-ban állított keresztet ez állt: „Ez a föld a tiéd, ha elmész, visszavár”.

Igen, azt a földet az apáink vére áztatta, és a lelkük minket visszavár, és mi visszajárunk, és követeljük, hogy legalább azt a darab földet adják nekünk vissza, ha már mindenünket elvették. Adják vissza, hogy halottainkról méltóképpen megemlékezhesünk! Ne teheneket legeltessenek rajtuk, és ne hordják rájuk a szemetet! Az a hely a hozzátartozók számára szent hely. Ezt illene megbecsülni. A Tisza-parton ott áll az emlékmű a szerb áldozatok emlékére, és senki sem bántja. Miért bántják a mi szerény kis keresztünket? Egyszer megkérdeztek tőlem, hogy nem unjuk meg, hogy minden évben odajárunk, a szemétkébe.

Nem unjuk meg! Ez kötelességünk. Az ottlakóknak és a társadalomnak is kötelessége lenne tiszteletben tartani a halottak emlékét nemzetiségtől függetlenül.

ISMÉT MEGGYALÁZTÁK A CSÚROGI EMLÉKMŰVET

Ellopták az egyik fakeresztet – Teleki Júlia: Kegyhelyé szeretnének nyilváníttatni a területet

Ismeretlen tettesek ismételten megrongálták az 1944–45-ös vérengzések magyar áldozatainak csúrogi emlékművét. Teleki Júlia, a délvidéki magyarelles atrocitások kutatója lapunknak nyilatkozva megerősítette, hogy a dögtemető melletti keresztet szétzúzták, valamint ellopták az egyik kereszt felső, feliratos részét.

– Két kereszt állt ott: a tavalyelőtti, amelyet a kidöntése után visszaállítottunk, és a tavaly emelt. Mindkettőt szétverték. Amióta 1994-ben az első keresztet felállítottuk, minden évben megrongálják őket. A fából készült keresztet felgyújtják, a kőből készültet kidöntik vagy szétverik. Egyes emberekben akkora a gyűlölet

Ezen a szeméten keresztül mentünk, hogy letegyük a keresztet, a virágainkat és koszorúinkat. Így néz ki apáink sírhelye

Csúrogon, hogy nem maradhat ott tartósan a magyarok emléktáblája – nyilatkozta Teleki Júlia.

Január 23-án volt az újvidéki razzia emléknapja, valamint pontosan 66 éve üzték ki Csúrogon a magyarokat otthonaikból. Mint megjegyezte, nem tudná megmondani, hogy van-e összefüggés a rongálás és az emléknapok között, az emlékműveket azonban rendszerint valamely jeles napot vagy fontos eseményt követően rongálják meg. Például a rehabilitációs törvény meghozása utáni napon is megrongálták az emlékművet.

– Azt szeretnénk, ha már mindent elvettek tőlünk, hogy legalább az a hely, ahol apáinkat eltemették, kegyhely lehessen. Ha ennyit nem érdemlünk meg, akkor minek a történelmi bizottság, minek a tényfeltárás?! Nem a csontokat kell megszámolni, hanem el kell ismerni és tisztelni kell a halottakat – szögezte le Teleki Júlia.

Szavai szerint többször megpróbálta kiharcolni, hogy a terület kegyhely legyen, a hivatalos szervek azonban rendszerint ok nélkül elutasították. A terület a zsablyai községhez tartozik, a községnek kellene engedélyeznie a terület kegyhellyé nyilvánítását.

– Minden évben engedély nélkül állítjuk fel a keresztet. Volt, amikor azzal indokolták az engedélyek kiadásának elutasítását, hogy a történészek nem dolgozták fel a történeteket, de már kaptam olyan választ is, miszerint még nem jött el az idő, hogy beszéljünk róluk. Ha 66 év után nem jött el az idő rá, akkor mikor fog eljönni? – tette fel a kérdést Teleki Júlia.

Mint megjegyezte, a helyszínre érkező rendőrök is megerősítették, hogy a kereszt korábban sértetlen volt, szerintük valószínűleg romák rongálták meg az emlékkeresztet.

A helyszínre látogatott Egeresi Sándor, a Tartományi Képviselőház elnöke és Stevan Krstić, az újvidéki rendőrség parancsnokhelyettese is. A tartományi tájékoztatási titkárság közleménye szerint a vajdasági parlament elnökét a rendőrség értesítette az emlékműgyalázásról. A házelnök közleményében szegyeteljesnek nevezte a történeteket.

– Ezeket az incidenseket nem minősíthetjük csupán magyar, szerb, roma vagy szlovák nemzetiségű polgárok elleni támadásnak, hanem a vajdasági polgárok elleni támadásként kell minősítenünk őket. A Belügyminisztérium és a tartományi szervek közötti eredményes együttműködés miatt bízom abban, hogy gyorsan megtalálják és felelősségre vonják az elkövetőket – idézik a képviselőház elnökét a közleményben.

A zsablyai rendőrség hétfőn megerősítette, hogy bejelentés érkezett hozzájuk arról, hogy az 1944–45-ös történések magyar áldozatainak emléket állító egyik csúrogi emlékkeresztet valaki ellopta, a másikat pedig megrongálta. Az illetékes ügyészség a történeteket sírgyalázásnak minősítette, a rendőrség nagy erővel nyomoz a tettesek után.

Diósi Árpád – Szeli Balázs
(*Magyar Szó*, 2011. január 25.)

KERESZTÁLLÍTÁS 2011. MÁJUS 16-ÁN

„Vérrel, könnyel szentelt hely ez,/ tanúsítja ez a kereszt! / 1944–2011” olvashatjuk a 18. fakeresztten, amelyet, mint minden eddigit, Légvári Sándor, az 1944–45-ös csúrogi megtorlások egyik túlélője ácsolt az ártatlanul kivégzett szeretteik emlékére, és amelyet vasárnap (május 15-én) állítottak fel Csúrog határában, az egykori sintérgödörknél, ahol a kivégzetteket elföldelték. Teleki Júlia és a Légvári házaspár szervezésében 1994 óta mindenszentekkor, halottak napján emlékeznek meg szervezeten a tömegsír helyszínén a megtorlások mártírjairól, mintegy 3000 csúrogi és környékbeli magyarról. Tavaly (mint írtunk róla) először történt meg, hogy egy évig helyén maradt a kereszt. Január végén azonban ismét eltűnt. Biztatóan hatott, hogy a rendőrség ezúttal gyorsan fényt derített az ügyre. Közleményük szerint a kegyhely meggyalázását két kiskorú fiú követte el. Az akkor elkezdődött, tartományi szinten kezdeményezett hivatalos megbeszélések a csúrogi emlékpark létrehozásáról és az emlékműállításról azonban megrekedtek. Az idős túlélők, a

hozzátartozók és támogatóik úgy vélik, hogy nincs mire várniuk, cselekedniük kell, hogy még életükben méltón megemlékezessenek mártírjaikról.

A vasárnap felállított kereszt felkiáltójel és figyelmeztetés is egyben: A múltat bevállalva válhat békévé az emlékezés, s még inkább, a jövőendő. A túlélők, a hozzátartozók elszánt törekvéseit sokan támogatják határon innen és túl. A vasárnapi megemlékezésre Budapestről szervezett zárandokutat a Délvidéki Mártírium 1944–45 Alapítvány. Szomorúan kellett tudomásul vennünk, hogy az eddigi megemlékezésektől eltérően sem a hazai egyházi, sem a világi méltóságok nem jelentek meg. Még nem fordult elő, hogy lelkipásztor ne mondott volna imát mártírjaink lelki üdvéért, vagy ne szentelte volna meg a felállított keresztet. Árnyékot vetett ez, sajnos, az egész megemlékezésre. De, hogy nem szabad a küzdelmet feladni, bizonyították azok, akik eljöttek a megemlékezésre. Teleki Júlia a szervezők nevében köszöntött minden kegyeletadót, köztük Répás Zsuzsanna államtitkárhelyettes asszonyt, Ékes Ilona képviselőt, Korsós Tamás főkonzult Szabadkáról, Kapronczai Pétert, a Belgrádi Magyar Nagykövetség titkárát, Magyar Annát, a Csongrád megyei közgyűlés elnökét, Zakár Péter történészt Szegedről, Cseresnyés Magdolnát, a mártírium alapítvány kuratóriumi titkárát és Matuska Márton publicistát. Mint mondta: „Mindent meg kell tennünk, hogy méltó kegyhellyé váljon ez a terület, ahol a tömegsírok vannak. A halottakat megilleti a végső tisztelet, az élőket pedig a méltóságteljes megemlékezés. Ha nem kapunk segítséget, megcsináljuk mi magunk, csak engedélyezze a hatalom.”

Emlékezni jöttünk a csúrogi magyarokra, az 1944–45-ös tragédia ártatlan magyar áldozataira – emelte ki beszédének kezdetén Répás Zsuzsanna. – Fájdalmukban osztozva hoztam magammal a Magyar Kormány, a Nemzetpolitikai

Államtitkárság és az egész magyar nemzet együttérzését. Feladatom, hogy közvetítem: az Önök gyásza a nemzet gyásza is egyben. Az áldozatok szenvedése, és a hozzátartozók árvasága az egész magyar nemzetet ért tragédia és megpróbáltatás. A Magyar Kormány kitzűzött célja, hogy a Csúrogon és Délvidéken 1944–45-ben történetekkel kapcsolatban a történelmi igazság kimondassék. Ezért is támogatjuk és szorgalmazzuk a történelmi tényfeltáró bizottság munkáját. Ezért kell, hogy történelemkönyveinknek is része legyen az évtizedekig elhallgatott csúrogi és vajdasági borzalom.

A kollektív bűnössé nyilvánítás ideológiája a legsúlyosabb téveszmék egyike. Meg kell tanulnia ezt az egész világnak végérvényesen a huszadik század borzalmait, köztük a csúrogiakat, a vajdasági magyarok és a németek 44–45-ös tragédiája alapján. A kollektív bűnösség pecsétje nyitott kaput az aljas embertelenségek sorának, melyet az ártatlan lakosság ellen alkalmaztak.

És mit tegyünk mi, akik elköteleztük magunkat az Élet mellett, s arra szegődünk, hogy áldássá legyünk embertársaink számára?

Tisztelegjünk a nemzetükért életüket adó hősök emléke előtt, és gyászoljuk meg együtt az ártatlan áldozatokat. Magyarokat, németeket, zsidókat, horvátokat és szerbeket. Akiknek vére a miénkkel egy. Akik ugyanabból a teremtésből származnak, mint mi.

Vigasztalni, sebeket gyógyítani csak emberi méltóságukat őrző emberek tudnak, s a gyógyulás így sem könnyű. Az áldozatoknak csak azt a tiszteletet, békét és igazságot tudjuk felkínálni, amiben mi, itt élő emberek egymást részesítjük. Magyarok, szerbek vagy mások anélkül, hogy egymást nemzeti vagy bármi más alapon osztályoznánk. Így jöhet el a bűn megvallása, így lehetséges megbocsátás, tisztelet, béke és igazságosság.

Stanyó Tóth Gizella
(*Hét Nap*, 2011. május 18.)

REHABILITÁCIÓ

A Szerb Kormány hozott egy döntést 2006-ban, hogy lehet kérni a rehabilitációt mindazoknak, akiket háborús bűnösöknek nyilvánítottak.

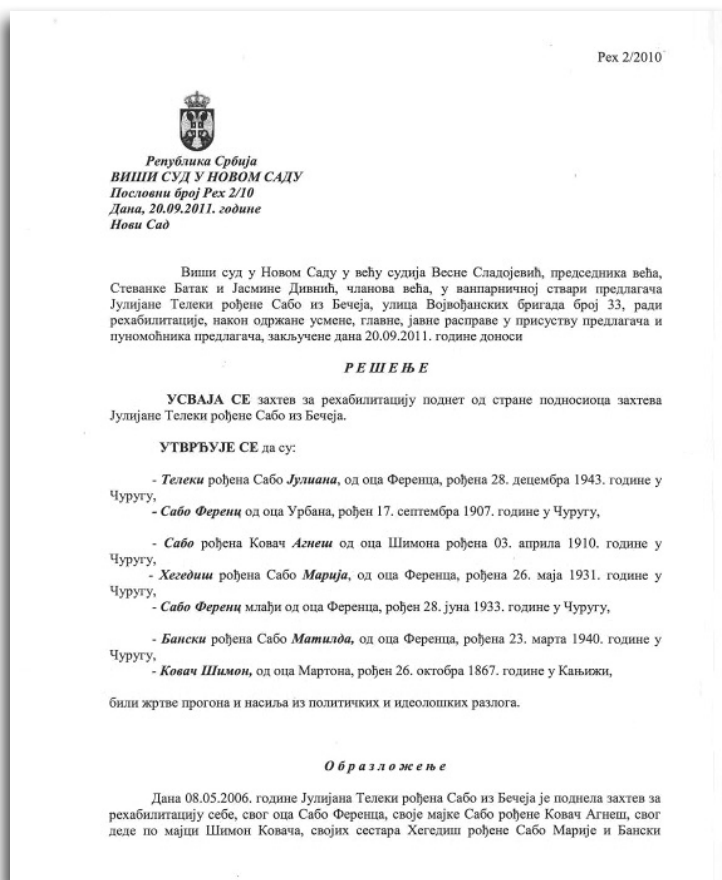
2006 májusában beadtam a kérelmet a családnak minden tagjáért az Újvidéki Kerületi Bíróságra, hogy vegyék le rólunk a kollektív bűnösség terhét, hisz ártatlanul végezték ki az apámat, aki nem volt bűnös, és nem volt bűnös a nagyapám, aki a koncentrációs táborban meghalt. Nem volt bűnös sem édesanyám, sem testvéreim, sem én egyévesen. Mégis kollektív bűnösnek nyilvánítottak mindannyiunkat a többi csúrogi magyarral együtt.

Hat évig vártam a végzésre, végül három tárgyalás után megkaptam a végzést.

A végzésben jóváhagyták a kérelmemet, és kimondták, hogy politikai és ideológiai áldozatok voltunk.

Bár nem találták az apámat bűnösnek, amit úgyis tudtam, de most írásban is megkaptam. Örülnöm kellett volna, de sírt a lelkem. Hisz mire megkaptam a végzést, már nem éltek sem édesanyám, sem a testvéreim, akik mindig féltettek engem. Nem volt kivel megosztanom az örömöm, de valóban minnek is örülhettem volna? Annak, hogy kimondták, egyévesen ideológiailag fosztottak meg a szabadságomtól? És annak, hogy elismerték ennyi év után, hogy ártatlanul végeztek ki az apámat? Nem tudtam örülni, csak sírni.

Вéгзéс а реабилитáциóро́л

A hírt, hogy Teleki Júlia született Szabó családját felmentették a kollektív bűnösség alól lehozta a sajtó, magyar nyelven is és szerb nyelven is, bár én senkinek nem adtam le.

Azért kimentem Csúrogra a sintérgödörhöz, hogy elmondjam apámnak, hogy már írás is van róla, hogy ártatlanul végezték ki.

Volt mit látnom Csúrogon! A keresztet leöntötték vörös festékkel. Talán tudtomra, tudunkra akarták adni, hogy nincs okunk az öröme, illetve nincs mit keresnünk Csúrogon. A kereszt úgy nézett ki, mintha vér folyt volna rajta. Nagyon rossz érzés fogott el. Nem tudtam, hogy ezzel mit akartak kifejezni, talán újra vér fog folyni?

MÁR NEM VAGY BŪNÖS, APÁM

*Apám, már nem vagy bűnös
De nem is voltál, jól tudom.
Nem volt bűnös sem anyám,
Sem bátyám, sem nővérem.
Nem volt bűnös a
Nagyapám, a nagyanyám
És nem voltam bűnös én sem
Egyévesen, árván.
Te mégis életeddel fizettél,
„Mert magyar voltál, ezért”.*

*Minket megkínóztak,
Megaláztak, kifosztottak,
Elüldöztek, hontalanná tettek
Majd hatvanhét év után felmentettek.
Mondd, apám!
Mennyit ér egy emberélet, ha magyar?
Erre nincs szó, nincs felelet.
A jóisten adjon neked
Örök megnyugvást,
Nekünk pedig megbocsájtást.
De lesz-e bocsánatkérés, apám?*

Vér a fakereszten

Az újvidéki bíróság rehabilitálta a délvidéki Teleki Juliát és családját. Az asszony egyike azon magyar tízezreknek, akik hozzátartozójukat veszítették el az 1944 végén, 1945 elején lefolytatott bosszúhadjáratban.

ABLONCZY BÁLINT
| aheth@hetivalasz.hu

■ **Őn és családja „politikai és ideológiai okokból elkövetett üldözés áldozata”. Hogyan fogadta a rehabilitálásról szóló ítéletet?**

■ Nagy örömmel és megkönnyebbüléssel. Ötévés procedúra után jutottunk el idáig, halottá kellett például nyilvánítani 1944-ben magyarsága miatt ártatlanul meggyilkolt édesapámat. Örömetem beárnyékolja, hogy a Szabó családból (én a férjem után vagyok *Teleki*) senki nem érthette meg a kollektív bűnösség alól felmentő ítéletet. Az igaz rehabilitáció persze az lenne, ha a szerb kormányk elismernék a tömeggyilkosságokat. De még mindig minket tartanak kollektív bűnösnek. A napokban öntötték le a vörös festékkel azt a keresztet, amelyet az édesapámat is rejtő tömegsír fölött található szeméttelen állítottunk. Megdöbbentő látvány volt, mintha vér csorgott volna végig a fán...

■ **Az ön példáján felbuzdulva mások is az igazságszolgáltatáshoz fordulnak majd?**

■ Hosszú eljárásról van szó, melyet sokan nem vállalnak. Nekik, nekünk nincs időnk kivárni, hogy a szerb-magyar történésbizottság az egyeztetések, levéltári doku-

mentumok böngészése után, évek múlva tudományos igényvel leírja az eseményeket. Nem a szerbség érzékenységét, hanem az áldozatok emlékének tiszteletét kellene szem előtt tartani, és a legmagasabb szinten elítélni az akkori történéseket.

■ **Mennyire van tisztában a szerb közvélemény az 1944–1945-ben magyarok és németek ellen elkövetett népirtással?**

■ Keveset tudnak az akkori eseményekről. A magyarok évtizedek óta elismerik az újvidéki hideg napokat; szeretném, ha hasonló folyamat a szerb közvéleményben is lejátszódna. De nem csak idehaza nagy az ismerethiány. Sok előadást tartok Magyarországon, és még az is előfordult, hogy egy fiatal lány megkérdezte: hol tanultam meg ilyen szépen magyarul.

■ **Az imént a kollektív bűnösséget említette. Nemrég a belgrádi parlament úgy döntött, nem vehetnek részt a kárpótlásban azok, akiknek felmenői „megszálló csapatokban” teljesítettek szolgálatot. Márpedig mivel a délvidéki területek 1941 és 1944 között Magyarországhoz tartoztak, a férfiak a honvédségben szolgáltak.**

■ A döntés felháborított. Nem teljesen helytálló a hasonlat, de képzeljük el: miként reagálnának a többségi nemzethez tartozók, ha a szerb katonák és milicisták által a kilencvenes években elkövetett bűnök miatt az egész szerb nemzetet kollektíven bűnösnek nyilvánítanának. Remélem, a Vajdasági Magyar Szövetségnek és Magyarországnak is lesz elég

Telegy Julián

1943-ban született.

- » Alig múlt egyéves, amikor jugoszláv partizánok megölték édesapáját, a családot pedig táborbá hurocolták.
- » Géprónóként dolgozott.
- » Nyugdíjasként az 1944–1945-ös népiértékelés kutatja, több könyve jelent meg a témában.

ereje ahhoz, hogy az eljárás ellen minden lehetséges eszközzel tiltakozzon.

■ **Gondolom, a mostani bírósági határozattal nem zárult le az emlékeztetésért vívott küzdelem. Mi a következő lépés?**

■ A folytatáshoz nagy erőt ad, hogy szeptember óta jogi értelemben befogadott a nemzet, melyhez mindig is tartoztam. Nem szégyellem, elírtam magam a szekszárdi állampolgári eskütételkor. Édesapámat megölték, családunkat deportálták, falunkba soha nem térhettünk vissza, csak azért, mert magyarok vagyunk. Addig nem nyugszom, amíg a csurogi szemét alól nem ássuk ki az áldozatokat, és nem tehetek le egy szál virágot édesapám sírjára. De hogy ez nem lesz egyszerű, jól mutatja a tény: bár fizettem volna érte, nem vehettünk meg egy csurogi földdarabot. Pusztán azért, mert az áldozatok emlékének szentelt kis emlékparkot tervezünk oda. ■

Helyreigazítás: nem az áldozatokat akarom kiásni, hisz már nincsenek is ott, mert az ötvenes években elvitték a csontokat. Azt szeretném, ha nem borítaná szemét az áldozataink sírhelyét, hanem ott egy emlékpark lenne

KEGYELETADÁS CSÚROGON

Májusban felállítottuk a keresztet, és utána nemsokára leöntötték vörös festékkel. Amikor megláttam, szörnyű érzés fogott el. Féltem rágondolni, hogy mit is akartak ezzel a tudunkra adni. Talán azt, hogy vér fog folyni?

Korsós Tamás, Magyarország főkonzulja alkalmi beszédében Budapestnek és Belgrádnak címzett világos üzenetét fogalmazta meg, és követelte a bűnösök megnevezését.

Magyarország Szerbiával jó kapcsolatok ápolására törekszik, s arra, hogy déli szomszédunk előbb-utóbb részese legyen az európai struktúrának és értékrendnek. Ugyanakkor a magyar kormány szinte hihetetlen nemzeti egységet felmutató

**A szemet eltakarítása a megemlékezés előtt,
hogy legyen hol megállni**

támogatással egyértelművé tette: az olyan törvények közegében, mint amilyen a vagyon-visszaszármaztatási törvény, amely újfent rögzíti a magyarok kollektív bűnösségét, az Európai Tanács decemberi szavazásakor nem tudja támogatni Szerbiának még a tagjelölt státusát sem. Voltaképpen alig működnek a létrejött akadémiai bizottságok. Mind a mai napig nem tudhatjuk, hogy név szerint kik voltak e szörnytetek elkövetői.

Mina Jurišin, az 1942-es csúrogi razzia emlékét ápoló civil szervezet titkára is szólt az emlékezőkhöz.

Egyesületünk két éve alakult meg azzal a céllal, hogy megőrizzük az 1942 januárjában bekövetkezett sajkásvidéki, újvidéki, óbecszei és szenttamási razzia ártatlan áldozatainak emlékét. Emellett mi küzdünk az összes ártatlan áldozat

Korsós Tamás szabadkai főkonzul

Mira Jurišin és Milan Radomir

**Ékes Ilona képviselőasszony
a Magyar Országgyűlésből**

jogaiért, megbecsülésükért, valamint a rájuk való méltóságteljes megemlékezésre való jog biztosításáért. Azért vagyunk most itt önökkel, hogy egyetlen ártatlan áldozat se legyen elfeledve, hogy soha ne ismétlődjenek meg az 1942-es, 1944-es és 1945-ös események – fogalmazott Mina Jurišin.

Mina Jurišin és Milan Radomir, a Razzia 1942 Emlékbizottság elnöke és titkára először vettek részt a megemlékezésen.

A pécsi Hunyadi Rend tagjai a keresztnél

**Magyarországi zarándokok Schmitt Pálné
Makray Katicával 2012-ben**

Szeretnénk mindent megtenni, hogy minél előbb nyugvópontra kerüljön a csúrogi emlékmű helyzete is, és hogy méltó körülmények között tudjunk itt megemlékezni halottainkról. Heves indulatokat ébreszthetnek bennünk az itt történtek, mégis azt gondolom, azonkívül, hogy fontos tenni a dolgunkat, szívósan, kitartóan, nem megalkuvón, a végső szónak a szeretetnek kell lenni – mondta Ékes Ilona magyar parlamenti képviselő.

Újvidék, 2012. október 29., hétfő

KÖZÉLETI NAPILAP

A magyar nemzet gyásza

Tizenkilencedik alkalommal koszorúztak Csúrogon a '44/45-ös magyar áldozatok emlékhelyén

Idén is Csúrogon, a sintérgödőnél emlékeztek meg először az 1944/45-ös partizán megtorlások magyar áldozatairól. Mintegy százan rótták le kegyeletüket a „semmi közepén” föllállított, piros festékkel leöntött fakereszt és a darabokra tört márványtábla előtt, a csúrogi ártatlan áldozatok megbecsületén-tett emlékhelyén.

Telesi Júlia, aki édesapját vesztette el a megtorlások idején, köszöntőjében ismételten a méltatlan körülményekre hívta fel a figyelmet. Mint mondta, 19. éve koszorúznak ezen a helyen, de még ma is pontosan ugyanolyan siralmas állapot fogadja őket, mint a kezdetekkor. Mind a mai napig nem kaptak engedélyt arra, hogy egy maradandó emléktáblát állítsanak ezen a helyen, mondta Telesi.

– Bízok benne, hogy egyszer eljön az a nap, amikor valóban itt áll majd az az emléktábla, hogy ne csak mi, hozzátartozók, hanem a mi unokáink is eljöhessenek ide. Mert ez nem csak a mi gyászunk, hanem a magyar nemzet gyásza. Ezek az emberek vértanúk voltak, akik azért haltak meg, mert magyarok voltak. Nem hősök, hanem áldozatok – mondta Telesi Júlia.

A megemlékezésen beszédet mondott **Csallóközi Zoltán**, Semjén Zsolt magyar miniszterelnök-helyettes kabi-

netfőnöke, **Varga-Haszonits Zoltán**, a belgrádi Magyar Nagykövetség misszióvezető-helyettese és **Milan Radomir**, az 1942-es Razzia Emlékegyesület képviselője.

– Azért vagyunk itt az idén is, hogy kifejezzük: nekünk sem mindegy. És nem lesz mindegy, amíg minden olyan tettet, amelynek ártatlan emberek voltak az áldozatai, nem nyilvánítanak büntetnek. Azért vagyunk itt, hogy emlékezzünk és kimutassuk tiszteletünket minden ártatlan áldozat iránt, függetlenül annak nemzeti, vallási vagy politikai hovatartozásától – mondta Radomir.

A beszédek és alkalmi versek elhangzása, a kereszt felszentelése után az emlékezők elhelyezték a kegyelet

virágait. Koszorút helyezett el **Légyvári Sándor**, az emlékkereszt készítője és Telesi Júlia – mindketten édesapjukat vesztették el a megtorlásokban –, majd **Pásztor István**, **Kovács Elvira** és **Pál Károly** a Vajdasági Magyar Szövetség, **Zsoldos Ferenc** a Magyar Nemzeti Tanács, **Csallóközi Zoltán** a magyar kormány, **Magyar Anna** a Csongrád Megyei Képviselőház, **Varga-Haszonits Zoltán** a Magyar Nagykövetség, **Zakar Péter** és **Forró Lajos** a Délvidéki Kutatóközpont, **Gyurgyevity Nemanya** a Magyar Remény Mozgalom, **Csonka Áron** a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, valamint **Szmieskó Zoltán** és **Romoda Ferenc** a Magyar Egység Párt nevében.

■ -p-

A SÁNDOR-PALOTA ELŐTT

Budapesten átadtunk egy petíciót Sólyom László elnöknek azzal a céllal, hogy legyen egy nap, amikor méltóan emlékezünk meg azokról, akiket magyarságuk miatt végeztek ki.

Dobák Lászlóné Margó, a Csodaszarvas civil szervezet elnöke, Nagy Abonyi Attila és dr. Becsey Zsolt EP-képviselővel együtt adtuk át.

Dr. Becsey Zsolt EP-képviselő is megígérte, hogy ezt a kérdést napirenden tartja az európai parlamenti üléseken is. A petíciót a Sándor-palotában 2008. december 5-én adtuk át, bár nem személyesen Sólyom László elnöknek, mert nem az elnök úr fogadott bennünket. Később kaptam választ a Köztársasági Elnöki Hivatalból, hogy az elnök úr „ismerkedik” a kérésünkkel.

AZ ELSŐ MEGEMLÉKEZÉS A MAGYAR NÉPIRTÁSRÓL

Újszegeden a Rendezvényházban tartottuk meg az első megemlékezést

Mint egy igazi temetés

Ennél méltóbb sírhalom már nem is lehet

A MAGYAR NÉPIRTÁSRA EMLÉKEZTÜNK 2012-BEN SZEGEDEN

Ezt a megemlékezést is Újszegeden, a Rendezvényházban tartottuk. A megemlékezést Dobák Lászlóné Margó szervezte a Csongrád Megyei Önkormányzattal és a Délvidéki Kutatóközponttal együtt.

**Szomorúan emlékeztünk arra a napra, amikor kiűztek
otthonunkból**

A terem zsúfolásig megtelt

Kiállítás – áldozataink, köztük édesapám

XIV. KÁRPÁT-MEDENCEI NAPOK BUDAPESTEN, MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

2009. szeptember 25–27.

GÁSPÁR ATTILA: ÍROTT SZÓVAL A MEGMARADÁSÉRT

A rendezvény felhívása minden olyan magyart megszólított, hogy vegyen részt a könyvbemutatón, az irodalmi kávéházban, akik fontosnak tartják anyanyelvünk és nemzeti hovatartozásunk megőrzését, szülőföldünkön való megmaradásunkat.

A rendezvényen több folyóiratot és könyvet mutattak be.

Teleki Júlia könyvének bemutatására

A könyvbemutatók közül legmegrázóbb, lelegondolkoztatóbb Teleki Júlia *Hol vannak a sírok?* című dokumentumgyűjteménye volt.

Hihetetlen, hogy milyen szörnyűségek történtek a Vajdaságban, szülőfalujukban a magyarokkal. Hihetetlen, hogy az akkoriban tíz hónaposan árván maradt szerzőnek és a hozzá hasonlóan árvaságban felnőtt mai vajdaságiaknak még csak annyi sem adatik meg, hogy a házaikból elüldözöttekként, mindenükből kisémmizett földönfutókká váltakként ma, 2009-ben legalább egy emlékkeresztet állíthassanak meggyilkolt szüleiknek. Sőt, a hatalom ottani birtokosai kimondják, hogy ott, szüleik elkobzott földjein nem kívánatos személyek, és hogy inkább szabadidőközpontot létesítenek a sírok felett. Ahányszor kereszttel jelölték eddig a tömegsírokat, annyiszor törték össze „ismeretlen tettesek” 2009-ben Európában!

Annyira megrázó volt Teleki Júlia – saját költségén összegyűjtött, szerkesztett, kinyomtatott, terjesztett – könyve, hogy Konc Gábor ott helyben megígérte, hogy az MKA költségén lefordíttatja franciára, és az Európai Parlamentben még ebben a mandátumban minden egyes képviselőnek eljuttatja, hogy megismerjék a délvidéki magyarok irtásának történetét, kortársak, szemtanúk, szenvedő alanyok emlékeiből, évtizedekig féltve rejtgetett jegyzeteiből, fényképeiből összeállított dokumentumát. Az már szinte természetes következménye volt a szerző adatgyűjtésének, hogy többször is megfenyegették.

Az előadás után szinte senki sem tudott szólni, csak Konc Gábor javaslatára elénekeltük a zsoltárt: *Tebenned bízunk, Istenem.*

Konc Gábor igazgató megrendülten hallgatta a bemutatót

ELŐADÁSOK, KÖNYVBEMUTATÓK

Nagyon sok helyre kaptam meghívást, előadásra és könyvbemutatóra. Szívesen tettem eleget a meghívásoknak. Nagyon megható élményekben volt részem, amikor a fiataloknak, középiskolásoknak és egyetemistáknak tartottam előadást. Könnyes szemmel figyeltek. Látszott, hogy nem ismerték a történeteket. Csak a végén kérdezték meg, hogy ez igaz-e.

Igen, ebből látszik, hogy sem Vajdaságban, sem Magyarországon nem tanították a kommunista időszakban, hogy mi is történt a valóságban. Nem ismerik teljes egészében a történelmet. Nagyon sok pótolni való van még az oktatásban, a történelemtanításban.

Tartottam előadást egyetemistáknak, főiskolásoknak Budapesten, Szekszárdon, Pécsen, Dunaújvárosban, Szegeden, Hódmezővásárhelyen.

Ugyanígy tartottam könyvbemutatót is több magyarországi városban: Dabason, Budapesten, Mohácson, Pécsen, Szekszárdon, Szombathelyen, Vasváron, Sárváron, Dunaújvárosban, Debrecenben, Békéscsabán, Kecskeméten, Pakson, Solymáron és még több helyen. Bemutattam a könyvem Németországban, Stuttgartban, Münchenben és Svédország több városában és természetesen itthon, Vajdaságban.

SVÉDORSZÁG

Berentei László és Piroska, a kedves vendéglátóink

Malmöben és Halmstadban tartottam előadást. Sokan élnek itt Erdélyből és 1956-ban emigrált magyarországi magyarok. Malmöben az 56-os forradalomról és az 1944-es délvidéki eseményről együtt emlékeztünk meg. Nagyon megható emlékezés volt.

Előadás Malmöben

A közönség

Lakatos Júliával Malmö központjában

**Malmöi torony
a tengerparton**

LUND

Prof. dr. Békássy N. Albert

Stanyó Tóth Gizi interjút készít a professzorral

HALMSTAD

Harmat László, a Wass Albert magyar klub elnöke

A fiataloknak nagyon sok kérdésük volt

NÉMETORSZÁG

Egy kedves, ismeretlen házaspártól kaptam meghívást Németországba, hogy tartsak előadást az 1944–45-ös délvidéki vérengzésekről. Örömmel tettem eleget. Velem jött a *Magyar Szó* újságírónöje. A deggingeni házaspár, Szegi Oszkár és Hajnalka kedvesen fogadott bennünket. Az ő közbenjárásukkal megismertem Tempfli Imre atyát, aki megígérte, hogy gyászmisét fog tartani az 1944-ben ártatlanul kivégzett magyarokért a stuttgarti katolikus templomban. Nagyon sok magyar embert megismertem, akik szerte a világból élnek Stuttgartban és a környékén.

STUTTGART ÉS MÜNCHEN

A német városokban is megemlékeztünk az 1944–45-ös ártatlanul kivégzett délvidéki magyar áldozatokról. Tempfli Imre atya a stuttgarti Szent Gellért püspöktemplomban celebrálta a szentmisét az ártatlanul kivégzett magyarokért.

Mise után a templomban kb. 200 hívő előtt könyvbemutatót és képekkel illusztrált előadást tartottam a csúrogi sintérgödörről, ahol apáink el lettek földelve.

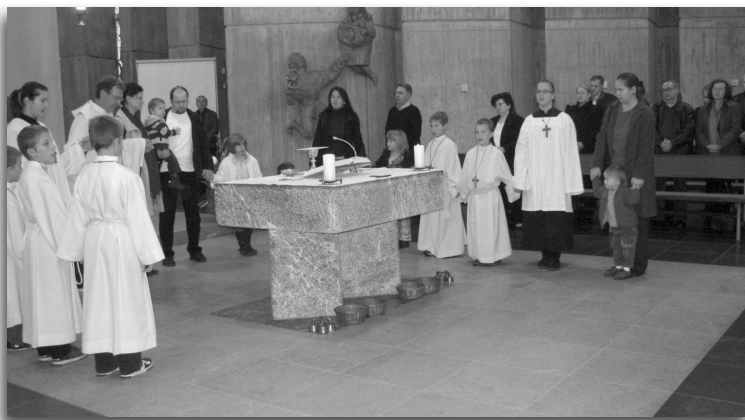
Az atya beszéde és imája után el-elcsukló hangon próbáltam elmondani, hogy mi is történt velünk, magyarokkal Csúrogon, de nemcsak Csúrogon, hanem az egész Délvidéken. 66 év után sem lehet fájdalom nélkül elmondani mindazt, ami 1944-ben történt Délvidéken. Különösen a csúrogi, zsablyai és mozsori magyarokkal, hisz e három község magyar lakosságát háborús bűnösnek nyilvánították csecsemőktől az aggastyánokig. Az életerős magyar férfiakat 1944 őszén kivégezték. Köztük volt az édesapám is. Az életben maradt magyarokat pedig 1945. január

Mellettem Szegi Oszkár, a vendéglátóm

23-án kihajtották Csúrogról, 29-én pedig Zsablyáról, majd tavasszal a mozsori. (mošorini) magyarok is erre a sorsra jutottak. Mindannyian ott sínylődtek a járeki koncentrációs táborban öt hónapig, majd még három hónapig Gajdobrán (Szépligetén), ahol nagyon sokan meghaltak, közöttük az én nagyapám is. 1945 szeptemberében szabadon engedték a megalázott, csontig lesoványodott embereket, asszonyokat és gyerekeket, kezükben egy szál papírral, hogy bárhova mehetnek Csúrog, Zsablya és Mozsor kivételével. Így váltunk, váltak földönfutóvá, hontalanná kisémmizve a csúrogi, zsablyai és mozsori magyarok.

Könnyes szemmel hallgatták végig az előadásomat. Volt, aki most hallott először ezekről a szörnyű eseményekről. A hívők között voltak erdélyi, magyarországi és délvidéki magyarok is.

Szentmise az áldozatokért. Nagyon megható mise volt

Az előadás után levetítettük Forró Lajos *Jelöletlen tömegsírok* című filmjét. A film igazolta az elmondottakat. Láthatták az emberek mindazt a szörnyűséget, amit a partizánok elkövettek. Az előadás végén Tempfli atya idézett a versemből:

*Talán egyszer nem lesz majd gyűlölet.
Helyette győz az emberi szeretet...*

Felejthetetlen emlék marad ez a szentmise és a kedves emberek, akiket megismertünk.

A mise után előadást, könyvbemutatót tartottam

DEGGINGEN

Stanyó Tóth Gizivel, háttérben a gyönyörű Deggingen

Szegi Oszkár és Hajnalka házigazdánknak köszönöm, hogy itt lehettünk

MAGYARORSZÁG Vas megye

Kovács Jenő meghívására Szombathelyre érkeztünk. Bemutattam a könyvet Szombathelyen és Sárváron. Hálás vagyok azért, hogy meghívott, nem különben Balla Lajos Lacinak, az akkori magyarkanizsai polgármesternek, aki elvitt kocsijával.

Vas megyében, a megyeházi hivatalban

A vasvári önkormányzat hivatalában. Balról mellettem Kovács Jenő

Balla Lajos Laci, Gróf István, Sárvár polgármestere, Kovács Jenő és én

A FÁJDALOM AZ EGÉSZ MAGYARSÁGÉ

Két fiatal szerző írása

A Pécsi Tudományegyetemen – bölcsészhallgatók kezdeményezésére – 2009 óta folyamatosan foglalkozunk a határon túli magyarok történetével és az őket érintő tragikus nemzeti sorskérdésekkel. Szemeszterenkénti előadásokon mutatjuk be az elcsatolt területek különböző történelmi sajátosságait és az ott élő magyarság napi életmódját, gondjait. Tavaly márciusban ennek a kezdeményezésnek a keretében jutott el egyetemünkre Teleki Júlia, aki előadásával óriási hatást gyakorolt az egyetemista közönségre. A siker megkoronázásaként közbenjárásunkra Pécs után Paksra is eljuthatott az író, aki ismételten nagyszerű előadást tartott a szépszámú érdeklődő előtt. A csapat (2010 októberében) az egyetemen elhatározta a magyar nemzetstratégiával foglalkozó Simon Péter Tudományos Társaság és Kárpát-medencei Nemzetközi Szövetség létrehozását, mely ma a bölcsészkar legnagyobb egyetemista önképzőköre Pécsen, s mely már a kezdeti időszakban kiemelten kezelte a délvidéki magyarok ügyét, talán a földrajzi közelség miatt is. A társaság és támogatói elhatározták, hogy Teleki Júlia író, a lehetőségekhez mérten minél több településre eljuttatják, hogy elmesélhesse azokat a borzalmatokat, melyet a Bácskában élők a második világháború után elszenvedtek, s melyek hatása mind a mai napig rányomja bélyegét a magyarok mindennapjaira. Az ifjú, lelkes egyetemistáinkat az sem riasztotta vissza, hogy néhol önköltségükön kell állniuk az előadásokhoz szükséges anyagiakat, hisz nemzetünk tragédiájának megismertetése a magyar lakossággal nem lehet pénzkérdés, s mert azt szeretnénk, ha tudnák a Délvidéken is, hogy a pécsi magyar egyetemisták teljes vállszélességgel

kiállnak mellettük, hisz az 1944-es események az egész magyarság tragédiája. Így kerülhetett sor az előző heti rendezvényre.

Teleki Júlia vajdasági közíró, volt tartományi képviselő, délvidéki helytörténet-kutató május 16-án 13.30 perctől előadást tartott a dunajvárosi Intercisa Múzeumban az 1944–45-ös délvidéki népiirtásról, mely a magyarság viharos XX. századi történetének egy rendkívül sötét időszakáról szolgált – személyes emberi sorsokat bemutató és generációk tudatát átható – fontos megállapításokkal. A programot nagy érdeklődés kísérte, az előadóterem sorai gyorsan megteltek. Jó volt látni a sok fiatal arcot, a gimnazistákat, akik fokozott figyelemmel hallgatták Teleki Júliának, valamint a Terror Háza Múzeum történészének, Stella Szonjának az előadását. Az érdekes történeti felvezetést – mely jól rávilágított a történelmi összefüggésekre, ugyanakkor a múltidézés során több, a múlt rendszerben „megkövesedett” téveszmét is eloszlatozott – egy személyesebb hangvételű, hétköznapi emberi sorsokat bemutató beszámoló következett, mely szemmel láthatóan mélyen megérintette az ifjú hallgatóságot. Az előadó szavai nyomán az „élő történelem” szólított meg mindenkit, a személyes élmények, a keserű tapasztalatok hangja. De ez a hang kitartást és reményt is sugárzott, amint magunk előtt láthattuk a kivetítőn a megrongált, ledöntött, majd évről évre újraemelt emlékművet. Szimbolikus látvány volt. Egy egész nép élni akarását és azon vágyát jelképezte, hogy kegyelettel emlékezessen a jelöletlen tömegsírokban elföldelt halottjaira. A képek önmagukért beszéltek, szinte interpretációra sem lett volna szükség ahhoz, hogy kiértsük a lényegét, átérezzük a tragédia súlyát és az ebből fakadó, a jelenkorra háruló kötelezettségeket. Az üzenet célba ért, a szavak visszhangoztak a fülekben. Szavak... Milyen nehéz is szavakat találni azokra a bestiális tettekre, melyekkel ártatlan emberek ezreit küldték halálba. Kórkép ez: az elhatalmasodott düh, a féktelen gyűlölet embertelen arca. Hallgatva az elmondottakat Ady sorai juthattak eszünkbe, hogy „sohse volt még kisebb az ember”... S valóban: szinte lehetetlen megérteni, mily gyilkos ösztön, az emberi lélek mely sötét oldala képes elérni, hogy egyszerű emberek kivetkőzve magukból kárhozzanak, vadakká törpüljenek. Olyan idők ezek, amikor a szellem fénye pislákol, amikor elhagyatnak igazak és jók, amikor minden hit, remény szertefoszlik, s amikor az ember egy felfordult, bomlott világban a szerettei és önmaga pusztá fennmaradásáért küzd. Sokan feladják, sokakat elveszejtenek. Szétzilált, derékba tört emberi sorsok mindenütt. Csend és néma gyász, melyről évtizedekig nem lehet beszélni. Jelöletlen sírok, döghalmokba dült emberek. Mindezekről a szörnyűségekről beszélni kell, mert az igazság, az emberség hangja nem maradhat néma, még az elnyomás évtizedeinek és a jelenkor cinkos hallgatásának súlya alatt sem. *Historia est magistra vitae*. Mindannyiunknak ismernünk kell nemzetünk nagy tragédiáit, okulni a múlt vétkeiből és hibáiból, s úgy élni, hogy méltóvá legyünk felmenőink, honfitársaink, testvéreink áldozatához. A nagy történelmi tragédiák, társadalmi kataklizmák képesek a leginkább rávilágítani, mily aprók vagyunk és

esendők, s hogy életünket mennyire átfogja, áthatja az a sorsközösség, melyet a szeretet, a szolidaritás és kegyelem láncai fűznek össze. Sokat tanultunk Teleki Júliától: mindannyian útravalót kaptunk, amit nem feledünk, ami elkísér minket, s ami mementóul szolgál majd számunkra, bármerre is sodorjon minket a sors viharos tengerárja. Az elkezdett munkát folytatni kívánjuk és Isten segédelmével a jövőben új helyszíneken is hallható lesz XX. századi történelmünk e semmihez sem fogható szörnyűsége.

Szerzők:

Kovács János joghallgató (ELTE) és végzett politikai szakértő (PTE)

Barkóczy Csaba politológiai szakos hallgató (PTE)

ELŐADÁS PÉCSETT

A Pécsi Tudományegyetemen tartottam előadást Barkóczy Csaba és Kedves Richárd politológushallgató meghívására. A fiatalok figyelmesen hallgatták előadásomat. Jó volt tudni, hogy érdeklődnek a múlt iránt. Nyílt történelemóra volt tele kérdésekkel.

Előadás Pécsen, a közgazdasági egyetemen

Az egyetemisták figyelmesen hallgatták az előadást

„Visszatekintés a múltba”

Pécsre látogatott Teleki Júlia

Teleki Júlia, a közismert délvidéki helytörténeti kutató március 3-án ellátogatott a Pécsi Tudományegyetemre, s Visszatekintés a múltba címmel előadást tartott a magyarság történetének egyik legelborzasztóbb tragédiájáról, a második világháborút követő délvidéki vérengzésről, melyet ő maga személyesen is átélt.

Az előadás megtartását mi, az egyetem hallgatói kezdeményeztük, abból az alaklombból, hogy ezen a télen volt a 65. évfordulója a hírhedt bácskai vérbosszúnak. Az előadás lebonyolítását Kedves Richárd, az egyetem politológia tanszékének a demonstrátora vállalta magára, aki mind az anyagi problémák, mind ellenvélemények dacára sikeresen létre hozta a rendezvényt. Az előadásra az egyetem Bölcsészettudományi Karának Politikai Tanulmányok tanszékén került sor, ahol bölcsész, valamint természettudományokkal foglalkozó hallgatók várták Teleki Juliát. Jóllehet több egyetemi óra és a szakdolgozat-leadás határidejének közeledte is hallgatókat vont el az eseményről, megtelt a terem az irónó érkezéséig.

Félórával az előadás előtt már többen vártak a folyosón, mint amennyire számítottunk. Az egyik konzervatív egyetemi lap interjút készített az irónóval, majd Pozsár Vilmos, a földrajz tanszék nagyra becsült, délvidéki származású oktatója is bemutatkozott Teleki Juliának. Csak ezután vette kezdetét a rendezvény.

A beszélgetést Molnár Balázs, a politológia tanszék doktorandusz hallgatója (a Határon túli magyar érdekképviselő c. óra oktatója) vezette le, s a hallgató-ság is kérdezhetett az irónótól.

Az előadást Barkóczy Csaba vezette fel 25 percben, a téma aktualitásának okait, a Trianoni béke előzményeitől az 1944/45-ös események lezajlásáig ismertette, kitért a 20-as évek magyarellenes intézkedéseire, valamint az újdéki hideg napokra is.

Teleki Júlia nagy szuggesztivitással tudta átadni a hallgatóságnak az átélteket. Fontos, hogy ne csak azok hallassák a hangjukat, akik a magyar honvédség túlkapasáiról és az újdéki hideg napokról beszélnek, hanem a bácskai vérbosszú híre is eljusson az emberekig, mondta. Júlia asszony magyarként szólt. De nem vádolt, csak emlékezett és emlékeztetett. És vannak, akiknek ez fájhat. Szavait csönd és döbbenet követte. A személyes és közvetlen hangvételű előadás hatása nem maradt el. A közönség vastappal jutalmazta őt. A siker bizonyítéka az is, hogy a rendezvény zárultával a magával hozott könyvek mindegyike elkelt.

Teleki Júlia személyében egy igaz és különleges embert ismerhettünk meg. Rendkívüli bátorság és kitartás kell ahhoz, hogy ma valaki kiálljon és a világ szeme elé tárja azokat a szörnyűséges dolgokat, melyeket a Szerbia területén élő magyar lakosság ellen elkövettek – akiknek az egyetlen „bűnük” az volt, hogy magyarnak születtek. Ő megtette, megteszi és reméljük, a jövőben is meg fogja tenni, hogy kiáll értünk, és elmondja az igazat.

Kedves Teleki Júlia, nagyon nagy megtisztelés számunkra, hogy vendégül láthattuk egyetemünkön, a jövőben is bármikor szívesen látjuk. Még egyszer hadd köszönjük meg nyilvánosan is, hogy eljött.

**Barkóczy Csaba, Kedves Richárd
politológushallgatók (PTE-BTK)**

2010. március 24.

21

DEBRECENI KÖNYVBEMUTATÓ

Meghívást kaptam Zsengellér Tibortól, akinek az édesanyja Zsablyán született. Számára az 1944–45-ös esemény nem volt teljesen ismeretlen. Talán pont ezért hívott meg, ezért rendeltek meg könyveket és osztották szét az egyetemeken, hogy a debreceni fiatalok is megismerjék azt, amit a történelemből még nem tanulhattak. Mindezért hálás vagyok a Zsengellér családnak.

Zsengellér Tibor a térkép előtt

Sok fiatal részt vett a bemutatón. A bemutató után száz könyvet vettek meg az egyetemek részére

KÖNYVBEMUTATÓ BÉKÉSCSABÁN

Az arcokon ott volt a döbbenet

KÖNYVBEMUTATÓ ÉS ELŐADÁS BUDAPESTEN

DABAS

Kőszegi Zoltán polgármesterrel

RÁKÓCZI MAGYARSÁGISMERETI MOZGÓTÁBOR

Meghívást kaptunk Pécsre a Rákóczi Szövetségtől, hogy tartsunk előadást a Kárpát-medencei magyar fiataloknak az 1944–45-ös délvidéki magyar atrocitásokról a 70 éves szomorú évforduló kapcsán. Ezek a középiskolás fiatalok Kárpátaljáról, Felvidékről, Délvidékről és Erdélyből jöttek, és volt velük két csángó kislány is. Öröm volt látni, hogy pár nap alatt milyen nagy barátság szövődött közöttük.

Megismerhették Magyarország szépségét és egymást, bár országuk különböző, de anyanyelvük, nemzetiségük egy. A táborban lehetőségük volt a fiataloknak az önbizalmuk és a magyarságuk erősítésére.

A Rákóczi Magyarságismereti Mozgótábor együttműködik a kanadai Rákóczi Ferenc Alapítvánnyal. Ez a tábor volt a huszadik.

Korom Mária meghívására érkezünk Matuska Mártonnal és Forró Lajossal a táborba, és tartottuk meg előadásunkat. A fiatalok a nagy melegben is csendben végignézték Forró Lajos *Az utolsó percig* című filmjét, és hallgatták meg a mi előadásunkat a magyarok elleni 1944–45-ös atrocitásokról.

Egy fiú Felvidékről azt írta: „Szeretem a tábort, mert tanulhatok, ismerkedhetek és magyar lehetek minden következmény nélkül.”

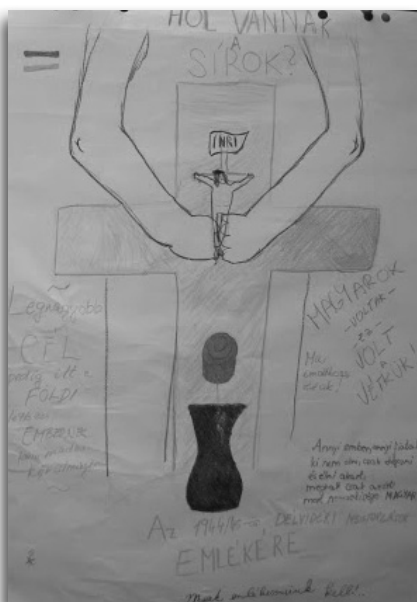
Úgy vélem, sokan gondolták így.

Köszönjük a Rákóczi Mozgótábor és a kanadai Rákóczi Ferenc Alapítvány vezetőinek, hogy részt vehettünk mi is a tábor munkájában. Köszönjük a fiataloknak, hogy meghallgattak bennünket.

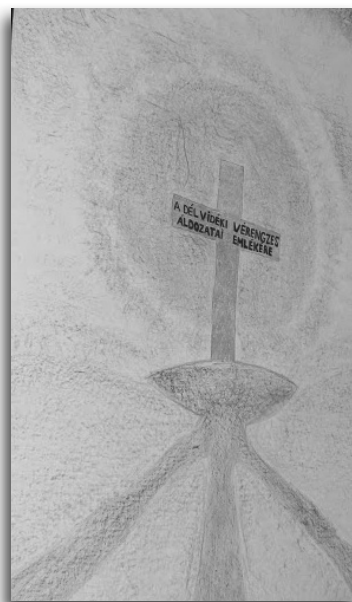

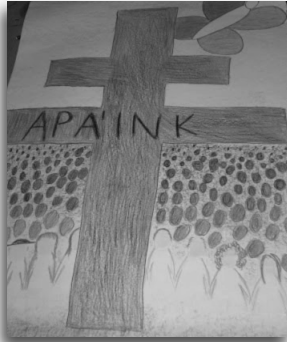
A rendezők vizet osztottak a résztvevőknek

„Hol vannak a sírok?”

A délvidéki vérengzések áldozatainak emlékére

A diákoknak az volt a feladatuk, hogy előadás után rajzolják le érzéseiket

DÉLVIDÉKI MAGYAR TRAGÉDIA

Kiállítás a Terror Házában 2011-ben Mert magyar voltál, ezért címmel

A képek percről percre váltakoztak, és egyszer csak megjelent édesapám arcképe

Szabó Ferenc földműves (1907-1944). Ő volt az édesapám

A KOMMUNIZMUS ÁLDOZATAINAK EMLÉKNAPJÁN
2011. FEBRUÁR 25-ÉN BUDAPESTEN
AZ ORSZÁGHÁZ DELEGÁCIÓS TERMÉBEN
A délvidéki vérengzés áldozatai előtt tisztelegve

RÉSZLET KÖVÉR LÁSZLÓ HÁZELNÖK BESZÉDÉBŐL

*„Ha a jövőre vagy kíváncsi, képzelj el egy csizmát,
amint egy emberi arcba tapos, és ott is marad.”*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ma itt a kommunizmus történetének egyik epizódját idézzük fel. Egy borzalmas, rettenetes brutális pillanatot. Nincs könnyű dolgunk, tisztelt Hölgyeim és Uraim, amikor ebben a fényes és jól fűtött teremben megpróbálunk behatolni mindabba, amit a délvidéki magyarok 1944–45-ben átéltek. Képek és sorsok peregnek majd előttünk.

Elvesztegetett életek, földre hullott könnyek, kiontott vér. A temető, amelyet beszántottak, a sokszázados templom, az Isten háza, amelyet ledöntöttek. A sintértelep, ahová 3000 bestiálisan lemészárolt embert kapartak el. A szögesdrót, amely védekezésre képtelen, kiszolgáltatott embereket zárt közre. A hó, amellyel betakarták a csecsemőt, aki megfagyott anyja karján, és eltemetni sem lehetett. A szomszédok, akik egy együtt leélt élet után gyilkoltak. Az átforrósodott puskacsövek, a véres ólmos botok, az alkalmi mészárló szerszámok. Elképzелhetetlen keserű, fekete gyász, feneketlen gyűlölet, megroppant gerincek és hallgatás.

Hallgatás.

Miért történt ez? Az eszme nevében? Azért, mert voltak, akik elhitték, hogyha fegyvertelenekeket mészárolnak, ha nemzeti faji vagy osztályalapon gyilkolnak, akkor eljöhét a szép új világ? Akkor bármi jobb lehet?

Miért történt ez? Talán bosszú volt? Bosszú, amelyet a háború embertelen logikája, életre hívott erőszak idézett fel? Az a háborús büntett, amelyben a magyar honvéd mocskolta be zászlaját a délvidéki polgári lakosság körében elkövetett gyilkosságokkal?

De mi köze volt ehhez a nőknek, gyermekeknek, öregeknek és betegeknek?

És miért nem tárták fel eddig az igazságot? Mert a kommunista Jugoszlávia ebben a vérengzésben fogant? Mert éltek, élnek még a tettesek? De miért gyalázzák meg most is a délvidéki emlékműveket? A történelem bebizonyította: etnikai tisztogatásokra nem lehet országot és nem lehet hazát építeni. Gyűlölet nem teremt sem szabadságot, sem nyugalmat.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A szerb és a magyar nemzet sokszázados közös története két szomszéd nemzet közös története. Az 1100 esztendő alatt harcoltunk egymással és harcoltunk egy-

másért. Küzdöttünk ama bizonyos két pogány között a megmaradásért. Ha együtt harcoltunk, volt esélyünk – ha egymás ellen, végünk volt.

Mégis az a legfontosabb része közös történelmünknek, amit együtt jártunk be békeidőben. A szabadkai és a szentendrei hársorok, a ráckevei és a nagybecskereki templomok mind azt hirdetik, hogy összetartozunk.

Ékes Ilona képviselő nyitotta meg az emlékezést

Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke szólt először az emlékezőkhöz

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ezt a házat, ahol most vagyunk, a nemzet egy boldogabb korszakában építették. Nem mintha akkoriban nem lett volna éhség és nyomor, vagy minden rendben lett volna a szabadságjogok körül. Mégis egy fejlődő gyarapodó Magyarország emelte ezt az ország és a nemzet szolgálatára szánt fényes palotát. Olyat, amiben minden magyarnak benne van a keze munkája itt a Kárpát-medencében. Olyat, amelyet méltónak gondoltak a jövő számára.

Azóta átkeltünk a rettenetes XX. századon, magunk mögött hagytuk az orweli jövőt.

A létező szocializmusnak becézett kommunizmus csizmája lekerült Közép-Európa és a Balkán nemzeteinek arcáról.

Soha nem látott lehetőséget kaptunk a Gondviseléstől, hogy újjáépítsük az egymáshoz vezető utakat. Esélyt kaptunk, hogy újra legyen közös életünk. Legyen közös életünk Európában. Legyen közös élete a Kárpát-medence minden magyarjának és minden nemzetének. Be kell járnunk a kiengesztelődés útjait. Ez nagyon sok türelmet, állhatatosságot, kitartást, elfogadást kíván tőlünk. El kell beszélnünk elmondhatatlan történeteinket, végig kell hallgatnunk egymást, a múltat – ahogy mondani szoktuk – be kell vallani, hogy semmit sem feledve eljuthassunk az őszinte kibékülésig, megbékülésig.

Ezért emlékeznünk kell. Meg kell gyűjtanunk és magasra kell emelnünk az emlékezés mécseseit. Valahogy úgy, ahogy minden esztendőben lángra lobbannak most a délvidéki magyar közösségekben. Az ő történetük az egész nemzet története. Mindannyiunknak meg kell ismernünk! Emlékeznünk kell azokra, akik közülünk azért haltak meg, mert hozzánk tartoztak. Emlékeznünk kell, hogy soha többé ne történhessen meg velünk mindez.

Köszönöm, hogy ma eljöttetek ide, és itt vannak velünk, hogy közösen emlékezzünk!

Ebben a házban, az ország házában méltó helye van az emlékezésnek.

TUDJÁK-E ÖNÖK, MIT JELENT CSÚROGI MAGYARNAK LENNI?

Délvidéki magyar holokauszt

Ebben a két szóban benne van a halál, az özvegység, az árvaság, a meghurcoltatás. 1944 októberében, a magyar katonaság visszavonulása után bejöttek a szerb partizánok, és összeszedték az életerős magyar férfiakat. Két hét kegyetlen kínzás után kivégezték őket. Köztük az én édesapámat is. Édesapámnak a nővérem hordta az ebédet, míg azt nem mondták, hogy – apád már nem éhes. A nővérem látta, amint kocsik fordulnak ki a községháza udvarából, a kocsikról kezek, lábak lógtak, és a kocsik aljából csorgott a vér. Ezeket az embereket a falu szélén lévő dögtemetőben földelték el.

Miért a dögtemetőben? Azért, hogy még holtukban is meggyalázzák őket. Ezeknek az embereknek a mai napig nincs fejfájuk, nincs sírhalmuk, nincs temetőjük, rájuk hordják a szemetet. Meggyalázzák az emléküket, és meggyaláznak minket is azzal, hogy azon a szeméten keresztül megyünk oda minden évben, hogy letegyük a keresztet és a virágot, amit utána minden évben eldobnak.

A kőből készült emléktáblát kalapáccsal szétverték, a fából készült keresztet meggyújtották. Tudunkra adják azt, hogy nincs mit keresnünk azon a helyen.

Kutatásom során egy szemtanú elmondta, hogy már nincsenek ott a csontok, mert az ötvenes években az éj leple alatt elvitték a kúlai börtgyárba, hogy feldolgozzák. Tehát, amennyiben ez igaz, nemcsak az élőkön, hanem a holtakon is genocídiumot hajtottak végre.

Most ott vannak az üres gödrök, látszik, hogy ki vannak ürítve. Bár a csontok nincsenek ott, de apáinknak nemcsak csontja volt, hanem szíve is és vére is, és az mégis azon a helyen porladt el. Azért szeretnénk felállítani ott egy emléktáblát, egy emlékparkot létesíteni, hogy méltóképpen emlékezhessünk meg halottainkról, akiket ártatlanul kivégeztek. Nem volt semmilyen bírósági eljárás, mindenféle bírósági végzés nélkül végezték ki őket.

Azok az emberek nemcsak a mi áldozataink, a hozzátartozóké, hanem a magyar nemzet áldozatai, az önöké is.

Azokra az áldozatokra mindig emlékezni kell!

Sokan megkérdezték, meg tudnék-e bocsájtani. És megbocsátok-e? Talán igen, de sajnós a mai napig senki sem kért bocsánatot mindazért, amit elkövettek ellenünk, hogy apáinkat kivégezték, minket pedig ártatlanul meghurcoltak.

Ezért még a mai napig senki sem kért bocsánatot.

A gyilkosoknak még nem volt elég, hogy apáinkat kivégezték, hanem 1945. január 23-án reggel kilenc órakor bejött hozzánk egy 15 éves szerb fiú puskával a kezében – akit édesanyám ismert is –, és felszólította édesanyámat, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házunkat. „Öljetek meg engem is, ha még nem volt elég, nem megyek sehova!” – mondta édesanyám. Akkor a két idősebb testvérem elkezdett sírni: „Anya, gyerünk, anya, gyerünk!” Befogták a lovakat, felpakoltak a kocsira meleg ruhát és ételmezt, de öltöztetni már nem volt idő.

Két sarkot mentünk kocsival, majd lezavartak a kocsiról, a kocsit elhajtották, és mi ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Én egyéves voltam, a nővérem négy, a bátyám 11, az idősebb nővérem 13 éves volt. Édesanyám pedig 34 évesen megtört öregasszony lett.

Azon a reggelen minden magyar házban megjelentek puskával a szerbek, és kiűzték, kihajtották az otthonukból a magyarokat. Reggel kilenc órától délután négy óráig várták a sorsuk beteljesülését.

Nagyon hideg volt, mínusz 20 fok és térdig érő hó. Majd négy órakor néhány kisbabás családot a tehervonatra raktak, a többieket pedig útnak indították gyalog Járek felé. Csúrog és Járek között 30 kilométer a távolság. Az első áldozat az úton egy kisbaba volt, aki megfagyott az édesanyja karján, és a hó alá temették.

Zsablyán áthaladva a megalázott menetet a szerbek leköpdösték, a zsablyai magyarok pedig pokrócokat dobáltak az átfagyott embereknek nem gondolván azt, hogy egy hét múlva ugyanez a sors vár rájuk is. Hajnaltájban érkeztek meg Járekra. Az átfagyott asszonyok, gyerekek és öregek leroskadtak a szobákban, ahol szalma volt leterítve. Egy szobában 15-20 ember is volt.

Reggel, amikor felkeltek, mindenki vakaródzott, mert a szalma tele volt tetvekkel. Járek német falu volt. Előzőleg kiűzték a németeket, majd a falut koncentrációs táborra alakították át. Ott sínylődtünk öt teljes hónapig.

Nagyon nehéz sors várt a tábor lakóira. Enni nem kaptak, csak kukoricát csutkástul darálva, só nélkül, mint az állatok. A szoptatós anyáknak nem volt tejük. Volt olyan édesanya, akinek a kisbabája már vért szopott az édesanyja melléből, majd meghalt az édesanya és a baba is.

Nagyon sokan meghaltak a koncentrációs táborban. A halottakat beledobálták a német kriptákba, és mikor megteltek, akkor lerakták a földre és leöntötték mésszel.

Én is nagyon megbetegedtem. Volt a táborban velünk egy pap, és édesanyám kérte, hogy adja rám az utolsó kenetet, mert már nincs bennem élet. Talán a jóisten akarta, hogy életben maradjak. Talán pont ezért kezdtem el gyűjteni az adatokat házról házra járva, hogy összeszedjem azoknak a neveit, akiket ártatlanul kivégezték.

Azért írtam a könyveket, hogy az ártatlanul kivégzett magyaroknak, ha már nincs sírjuk, nincs emléktáblájuk, legalább a nevük valahol fennmaradjon, bár egy könyvben, amit nem tudnak összetörni.

Öt hónap után Járekről elhajtottak bennünket Gajdobrára, a valamikori Szépligetre. Ott még három hónapig sínylődünk.

1945. szeptember derekán kiengedtek bennünket a koncentrációs táborból. Kaptunk egy elbocsájtó levelet, amelyen az állt, hogy bárhova mehetünk Csúrogról, Zsablya és Mozsor kivételével. A megalázott, megkínzott, csontig lesóványodott asszonyok és gyerekek egy szál ruhában, papírral a kezükben földönfutókká váltak velünk együtt. Mindenki oda ment, ahol befogadták, és munkájáért egy darab kenyeret kapott.

Mikor minket kihajtottak, még azon a tavaszon ledöntötték a katolikus templomot, a temetőt pedig felszántották. Most oda hordják a szemetet.

Teljes egészében magyartalanították Csúrogot.

1946 februárjában a Zsablyai Népbíróság hozott egy döntést pecséttel és aláírással ellátva, hogy alkalmazni kell a kimondott kollektív bűnösséget a csúrogi magyarok felett. Ezzel a határozattal adták el vagy osztották szét a magyarok vagyonát.

Azóta sem térhettünk vissza. A házainkban mások laknak, a földjeinket mások használják.

Mindent elvettek, soha nem kaptunk kártérítést.

Most megalakultak a történelmi vizsgálóbizottságok, de a bizottságok munkája évekig eltarthat. Nekünk, túlélőknek már nincsenek éveink, hogy várjuk a történelmi bizottságok munkájának befejezését.

Mi nem csontokat akarunk számolni, hanem azt akarjuk, hogy mielőbb ismerjék el, 1944–45-ben nagyon sok ártatlan magyart kivégeztek. Azt szeretnénk, ha a magyar kormány is segítene ebben, hogy a szerb kormánynak a tudtára adja, hogy igenis el kell ismerni a történeteket, hogy békében élhessünk.

Csúrogról Vajdaság szívében van. Ott van a temető, ahol azok vannak eltemetve, akik a háború előtt meghaltak. Ott van egyik nagyapám, egyik nagyanyám és egy testvérem eltemetve, és nem vihetek oda virágot, mert már szeméttel. Mint ahogy szeméttel az a hely is, ahol apáinkat elföldelték.

Miért kell 66 év után is szeméten keresztül menni, hogy letegyük virágainkat? Miért?

Miért tartanak még a mai napig bennünket másodrendű állampolgárnak?

Ha nem tisztelik halottainkat, akkor hogyan gondoljam azt, hogy minket, élőket tisztelnek, ha leköpdösik, meggyalázzák halottainkat.

Nem olyan régen egy megemlékezés után megjelent az újságban a belügyi szervek jelentése, hogy itt voltak Csúrogon engedély nélkül a magyar fasiszta félkatonai alakulatoknak a hozzátartozói, magyarul beszéltek, és magyar feliratú koszorút helyeztek el. Természetesen erre mint tartományi képviselő és mint egy hozzátartozó reagáltam. Nem a magyar fasiszta félkatonai alakulatok hozzátartozói, hanem az ártatlanul kivégzett magyarok hozzátartozói voltak ott. Természetesen magyarul beszéltünk, hisz magyarok vagyunk.

Ezt nem egy egyszerű ember írta, hanem a belügyi szervek jelentése volt.

Hogyan lehet megengedni, hogy a belügyi szervek ilyen jelentést tegyenek még 66 év után is? Mi mindig hallgattunk, semmit sem kértünk, egyetlen egy vágyunk az, hogy rehabilitáljanak bennünket, rehabilitálják apáinkat és mindazokat, akiket ártatlanul meghurcoltak.

A csúrogi szerb iskolában ott vannak a táblák, amelyeken ez áll: *A magyar fasiszták áldozatai*, és jönnek a szerb partizánok nevei. Ezeknek a fiataloknak mi mindig fasiszták maradunk, mindaddig, míg nem látnak egy másik táblát, ahol azt olvasnák, hogy *A szerb partizánok áldozatai*, és jönnének a magyar nevek.

Mindehhez azonban nálunk az oktatásban nagyon sok változás kell. Meg kell tanítani a gyerekekkel a történelmet. Meg kell ismerni a múltunkat, nekünk is és nekik is.

Ugyanúgy itt Magyarországon is ismerni kell a történelmet, meg kell tanulni, hogy mi történt 1944–45-ben a Délvidéken a magyarokkal. Mi egy nemzet vagyunk. Remélem, Önök is így gondolják.

Semmi mást nem szeretnénk, csak azt, hogy ha lehet, segítsenek abban, hogy rehabilitálják a kivégzett áldozatainkat, és legyen a számukra egy maradandó emléktábla, hogy fiainknak és unokáinknak is megmaradjon, ne csak nekünk, túlélőknek. Sajnos minden évben kevesebben vagyunk túlélők. Én sem vagyok fiatal, aki akkor egyéves voltam. Azok az idősebb asszonyok, akik még emlékeznek, akiknek kivégezték férjét, már betegek, nekik már nincs erejük várni, hogy a bizottságok bevégezzék munkájukat.

Mi azt szeretnénk, azt akarjuk, hogy a szerb kormány mielőbb ismerje el a történeteket, és ha elismerte, akkor folytassák a feltárásokat. Mi nem csontokat akarunk számolni, egyszerűen csak azt akarjuk, hogy elismerjék azt, ami velünk 1944–45-ben történt.

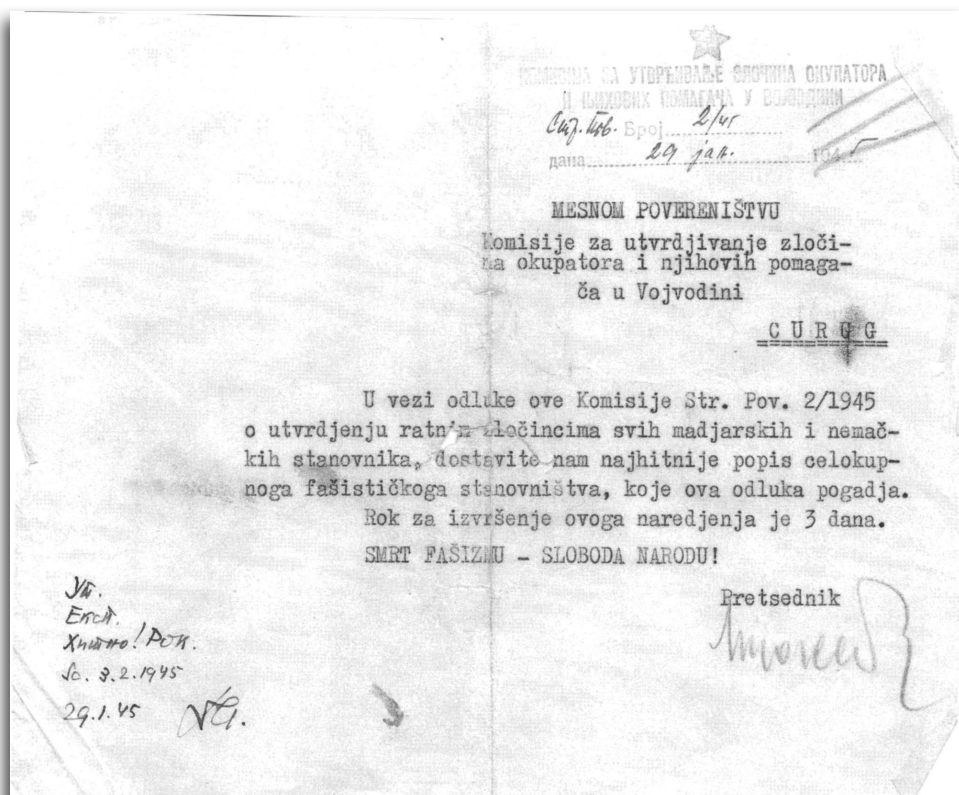

Ehhez kérem az Önök támogatását.

Természetesen mindarra, amit elmondtam, nem emlékezhetek, hisz nagyon kicsi voltam. Mivel nagyon szegények voltunk, nem volt villany, sem pénzünk petróleumra, így minden este a téli időszakban a szomszédokhoz mentünk, és ott édesanyánk mesélte, hogy mi történt velünk.

A kutatásaim során a vallomásokat hallgatva a szemem előtt mint egy film pergett le a csúrogi magyarok sorsa.

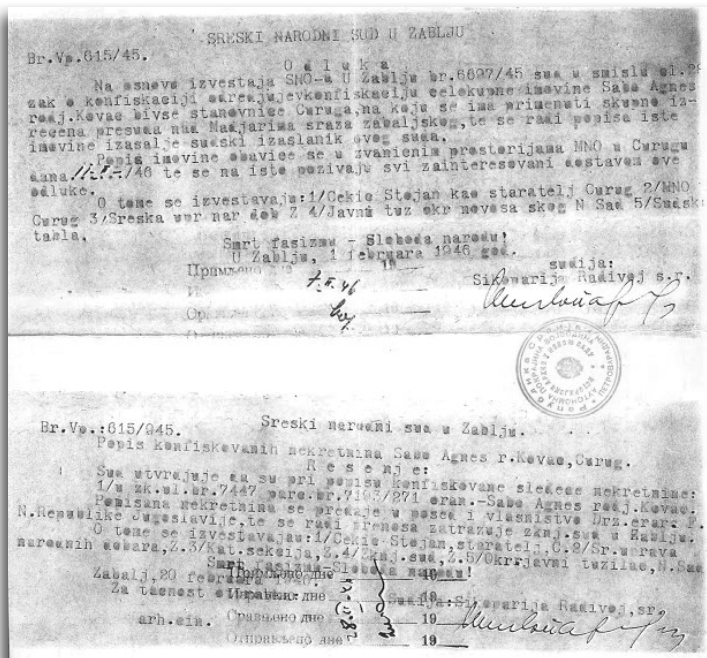
ÍRÁSOS DOKUMENTUMOK A CSÚROGI MAGYAROK MEGHURCOLTATÁSÁRÓL

Bizottsági döntés arról, hogy három nap alatt össze kell írni az összes magyar és német háborús bűnöst. Előzőleg már kihajtottak bennünket Csúrogról

Elbocsajtó levél – ezt a határozatot az akkori Vajdasági Képviselőház Elnöksége hozta meg, melyben az állt, hogy bárhova mehetünk Csúrog, Zsablya és Mozsor kivételével. Ugyanis ennek a három községnek a magyar lakosságát kollektív bűnösnek nyilvánították csecsemőktől az aggastyánokig

A Zsablyai Népbíróság döntése 1946 februárjában, melyben kimondták, hogy alkalmazni kell a kimondott kollektív bűnösséget a magyarok felett. Ekkor már mi nem éltünk Csúrogon. Ezzel a határozattal vették el a magyarok vagyonát

DÉLVIDÉKI MAGYAR GOLGOTA

2011. november 25-én Budapesten az Országház felsőházi termében emlékeztünk meg a délvidéki magyar Golgotáról, a magyarok szenvedéséről. Felejthetetlen érzés maradt bennem, hogy a magyar Parlamentben felszólalhattam és elmondhattam mindazt, ami a szívemben van, és ami kimaradt a történelemlétkönyvekből a Délvidéken és Magyarországon is.

Történelmünk fehér foltja címmel tartottam meg előadásomat. Elmondtam újra mindazt, amit februárban a kommunizmus áldozatainak emléknapján elmondtam.

Ezúttal már mint magyar állampolgár szóltam a jelenlevőkhöz. Az előadás alatt kivétíton mutattam képeket a csúrogi sintérgödörben felállított és összetört keresztokról. A jelenlevők láthatták, hogy hol lettek elföldelve az ártatlanul kivégzett csúrogi magyarok.

Sajnos még a mai napig kollektív bűnösöknek vannak nyilvánítva. A rehabilitációt egyénileg kell kérni, és ezt már nem tudja mindenki megtenni.

Ez év októberében, hat év után megkaptam a végzést, hogy rehabilitálták családkat. Kimondták, hogy ártatlanul végezték ki az apámat, és ártatlanul hurcoltak meg bennünket, és zártak be a koncentrációs táborba.

De mennyit is ér egy emberélet, ha magyar? – tettem fel a kérdést. Az elvesztett életet már senki sem adja vissza. A megaláztatásokat, a szenvedést, a kínzásokat nem lehet semmissé tenni.

A legkevesebb, amit a szerb kormány megtehet, levenni a kollektív bűnösséget a magyarokról. El kell ismerni és ki kell mondani, hogy 1944 és 1945-ben nagyon sok ártatlan magyart kivégeztek. Ez lenne az igazi rehabilitáció. És nem utolsósorban kárpótolni ezeket az embereket. Ez lenne a kötelessége a szerb kormánynak, ha az Európai Unió tagja akar lenni – fejeztem be a felszólalásomat.

BRÜSSZEL

A Magyar Asszonyok Érdekszövetsége tagjaként Gál Kinga európai parlamenti képviselő meghívására az EP-be látogattam. Együtt voltunk Magyarországról, Délvidékről, Felvidékről, Erdélyből és Kárpátaljáról. Mindenkinek más volt az élete, volt, akinek jobb volt és volt, akinek rosszabb. Azonban itt mindannyian egyforma magyar nők voltunk.

Az Európai Parlament előtt

A felvidéki Szobi Eszterrel

Gál Kinga képviselővel

A Magyar Asszonyok Érdekszövetségének tagjai az Európai Parlamentben

Látogatás Kecskeméten, a községháza gyönyörű termében

ESKÜTÉTEL SZEKSZÁRDON 2011-BEN

Schmitt Pálné Makray Katica gratulál a férjemnek

Én fogadtam a gratulációt. Ismét magyar állampolgár lettem

MÁR VAN MAGYAR ÚTLEVELEM

Korsós Tamás főkonzul úrtól átveszem a magyar útlevelet

ELŐKÉSZÜLETEK A MEGBÉKÉLÉS NAPJÁRA *Áder János elnök úr fogadása*

Meghívást kaptam Nikolić elnök kabinetjéből, hogy vegyek részt Áder János elnök úr fogadásán az elnöki palotában. Számomra ez nagy megtiszteltetés volt. Örömmel tettem neki eleget.

Először Nikolić elnökkel fogtam kezét

Áder Jánossal, a Magyar Köztársaság elnökével fogtam kezét, aki egy pár szóval megköszönte az addigi munkámat

ÁDER JÁNOS ELNÖK BESZÉDE A SZERB PARLAMENTBEN

Áder János, a Magyar Köztársaság elnöke bocsánatot kért a szerbektől:

A szabad és demokratikus Magyarország elítéli azokat, akik a II. világháború szenvedéseit fokozva magyarként vétettek ártatlan szerb emberek ellen. Magyarország köztársasági elnökeként bocsánatot kérek azokért a bűnökért, amelyeket a II. világháború során magyarok követtek el ártatlan szerbek ellen.

S habár a bűnököt senki sem teheti meg nem történtté, mégis hiszünk abban, hogy a kölcsönös bocsánatkérést követő megbocsátás a megbékélésen is képes túlmutatni.

A szerb parlament nyilatkozata a vajdasági magyar polgári lakosság ellen 1944–45-ben elkövetett gonosztettek elítéléséről

2013. június 21.

1. A Szerb Köztársaság Képviselőháza a legerélyesebben elítéli a vajdasági magyar polgári lakosság ellen 1944–45-ben elkövetett azon aktusokat, amelyekkel meghatározott személyeket nemzeti hovatartozásuk miatt életüktől, szabadságuktól vagy más jogaiktól bírósági vagy közigazgatási döntés nélkül megfosztottak.

2. A Szerb Köztársaság Képviselőháza a legerélyesebben elítéli a Megszállók és Segítőik Büntetteinek Feltárását Végző Bizottság 1945. január 22-ei határozatát, amellyel a Zsablyai járáshoz tartozó Csúrog község lakosait nemzeti hovatartozásuk alapján nyilvánították háborús bűnösnek, továbbá az 1945. március 26-ai határozatát, amellyel a Titeli járáshoz tartozó Mozsor lakosait nyilvánították nemzeti hovatartozásuk alapján háborús bűnösnek, nem megkérdőjelezve azon személyek egyénileg megállapított felelősségét, akiknek a bűnössége bizonyított. A Szerb Köztársaság Képviselőháza a legerélyesebben elítéli az állami szervek azon aktusait is, amelyeket Zsablya község lakosaival szemben hoztak meg nemzeti hovatartozásuk alapján, a Csúrog község lakosaira vonatkozó, 1945. január 22-ei határozat analógia útján történő alkalmazásával.

3. A Szerb Köztársaság Képviselőháza meggyőződését fejezi ki, hogy a mentesítés a kollektív felelősség alól, amellyel – az

egykori állami szervek döntései útján – egyes nemzeti közösségeket sújtottak a II. világháború után a Vajdaságban, a tolerancia szelleme és a nemzeti közösségek, valamint a Szerb Köztársaság valamennyi polgára közötti megbecsülés erősítésének az érdekeit szolgálja.

4. A Szerb Köztársaság Képviselőháza elítéli a más nemzethez tartozó vajdasági ártatlan áldozatok II. világháború során és után bekövetkezett szenvedéseit is.

5. A Szerb Köztársaság Képviselőháza sikra száll az ártatlanul elítéltek és ártatlan áldozatok teljes körű rehabilitációjáért, nem megkérdőjelezve azon személyek egyénileg megállapított felelősségét, akiknek a bűnössége független bíróság előtt, törvényes eljárásban került vagy kerül bizonyításra.

6. A Szerb Köztársaság Képviselőháza kifejezi a Szerb Köztársaság készségét arra, hogy folytassa a demokrácia, valamint az emberi és kisebbségi jogok és polgári szabadságok fejlesztésének folyamatát, továbbá felszólít valamennyi állami szervet és polgárt, hogy teljes mértékben járuljanak hozzá a polgári egyenrangúságon, valamint az emberi és kisebbségi jogok és szabadságok maradéktalan tiszteltben tartásán alapuló közös élet feltételeinek megteremtéséhez és erősítéséhez.

Katonai tiszteletadás az ártatlan magyar áldozatok emlékére

Felejthetetlen érzés az emlékmű előtt. Húsz év küzdelem után ezt is megértem

Magyarország és Szerbia koszorúja

Emléktábla az áldozataink emlékére

Áder János elnök és Tomislav Nikolić elnök fejet hajt az áldozataink előtt

Néhány szó Áder János elnök úrral

AKIKET NEM SZABAD ELFELEJTENI

Husadik alkalommal emlékeztünk meg az ártatlanul meggyilkolt magyarokra a sintérgödörnél, ahova el lettek földelve. Husadik alkalommal, de először a felállított emlékműnél, amit 2013. június 26-án megkoszorúzott Áder János, Magyarország elnöke és Tomislav Nikolić, Szerbia elnöke. Az emlékművet a VMSZ-nek és a Szerb Haladó Pártnak köszönhetjük, akik hozzájárultak, hogy végre méltó helyen emlékezhessünk az ártatlan áldozatokra.

Külön köszönet jár a Razzia 1942-es Emlékbizottságának, akik támogatták követelésünket.

Húsz évig jártunk a szeméten keresztül, hogy letegyük virágainkat és a keresztet, amit sorra tönkretettek. Ezek az ártatlanul meggyilkolt emberek a magyar nemzet áldozatai, akiket soha nem szabad elfelejteni.

Ezt a vérrel áztatott helyet emlékparkká kell alakítani, amit meg is ígértek, de sajnos nem lett belőle semmi. Mint ahogy megígérték, hogy a kormány elfogadja a szerb parlament nyilatkozatát, amelyben elítélik a vajdasági magyarok elleni 1944–45-ös atrocitásokat. Erre azonban még nem került sor. Korsós Tamás szabdikai főkonzul a megemlékezésen szóvá is tette:

Európai jelentőségűnek nevezhető, hogy a szerb törvényhozás a Vajdasági Magyar Szövetség kezdeményezésére és a szerb Haladó Párt indítványára politikai nyilatkozatban ítélte el a kollektív bűnösség elvét.

Akkor azt hittük, hogy ez a lépés meghatározó lesz a két nép megbékéléséhez, és számtalan további követi majd. Ehelyett azt láttuk, hogy gesztusaink válasz nélkül maradtak.

Korsós Tamás főkonzul szolt az emlékezőkhöz

Pásztor István, a VMSZ elnöke koszorúz

A szerbiai társadalom tudatában és a szerb médiában az önvizsgálat és a gáz-
tettek beismerése helyett a hős partizánromantika és a magyar fasiszta gonosztet-
vők hamis sztereotípiája él tovább.

Itt állunk értetlenül.

Szerbia Magyarország erőteljes támogatásának is köszönhetően hatalmas lé-
pést tett az EU-integráció felé, de ez nemcsak gazdasági integráció, hanem a jog
és az igazságosság térsége is. Ugyanakkor Szerbia legfőbb méltóságainak a nyil-
vánosság előtt tett ígéretei és az azóta tartó folyamatos hitegetések ellenére nyo-
ma sincs a Csúrog, Zsablya és Mozsor lakosságának kollektív bűnösségét kimon-
dó határozatok hatályon kívül helyezésének – mondta Korsós Tamás, majd hoz-
zá tette, hogy a szerb kormány folyamatosan technikai okokra hivatkozik, azért
nem tudja ígéreteit teljesíteni.

